

ARTMAGAZIN

nyári különszám

105

980 Ft

16. évfolyam 2018 / 4. szám

nka

Fotó: Nyirkos Zsófia

**Megtekinthető
2018. augusztus 20-ig**

KÉZ|MŰ|REMEK

NEMZETI SZALON 2018 • NÉPMŰVÉSZET

Interaktív játékok - nem csak gyermekeknek
- a Népművészeti Szalon kiállításon

A Műcsarnokban megrendezett Nemzeti Szalon kiállítások sorában 2018-ban azon népi kézműves mesterek, művészek mutatkoznak be, akik alkotó munkájukban a népművészeti hagyományt tekintik ihlető forrásnak. A kivételesen gazdag válogatást felvonultató kiállításnak egyik kiemelt célja, hogy kortárs népművészetünk legjáva mellett anyanyelvi kultúránk élő hagyományait is bemutassa sokszínű és különösen a gyermekek számára kifejezetten szórakoztató programkínálat formájában.

Számos további érdekesség mellett folyamatosan kipróbálhatóak például olyan hangszerek mint a pentaton facimbalom, az asztalcitera vagy az elektromos dudásíp, de hagyományos készítésű társasjátékokkal és akár valódi hordóhintával is játszhat az ifjúság.

MŰCSARNOK
Kunsthalle | Budapest
A Magyar Művészeti Akadémia intézménye
Institution of the Hungarian Academy of Arts

MM
MAGYAR
MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

SZUDÁN

1911

Az Andrásyok a nagyvilágban,
a világ Betlérben

kiállítás a betléri Andrásy-kastélyban
2018. május 31. - 2018. szeptember 30.

Közönséges lantszarvúantilop - topi
Szudán / 1911

OLVASS ÉS NÉZZ!

2 Artmagazin-előfizetés, és ajándékként öné lesz egy Ludwig Múzeumba szóló éves bérlet!

Ha előfizet az Artmagazinra magának, és valakinek, akit szeret, névre szóló Ludwig-kártyát kap ajándékba, amely a múzeum minden kiállítására és szakmai programjára érvényes egy teljes éven át. Mindezt összesen **15 800** forintért!

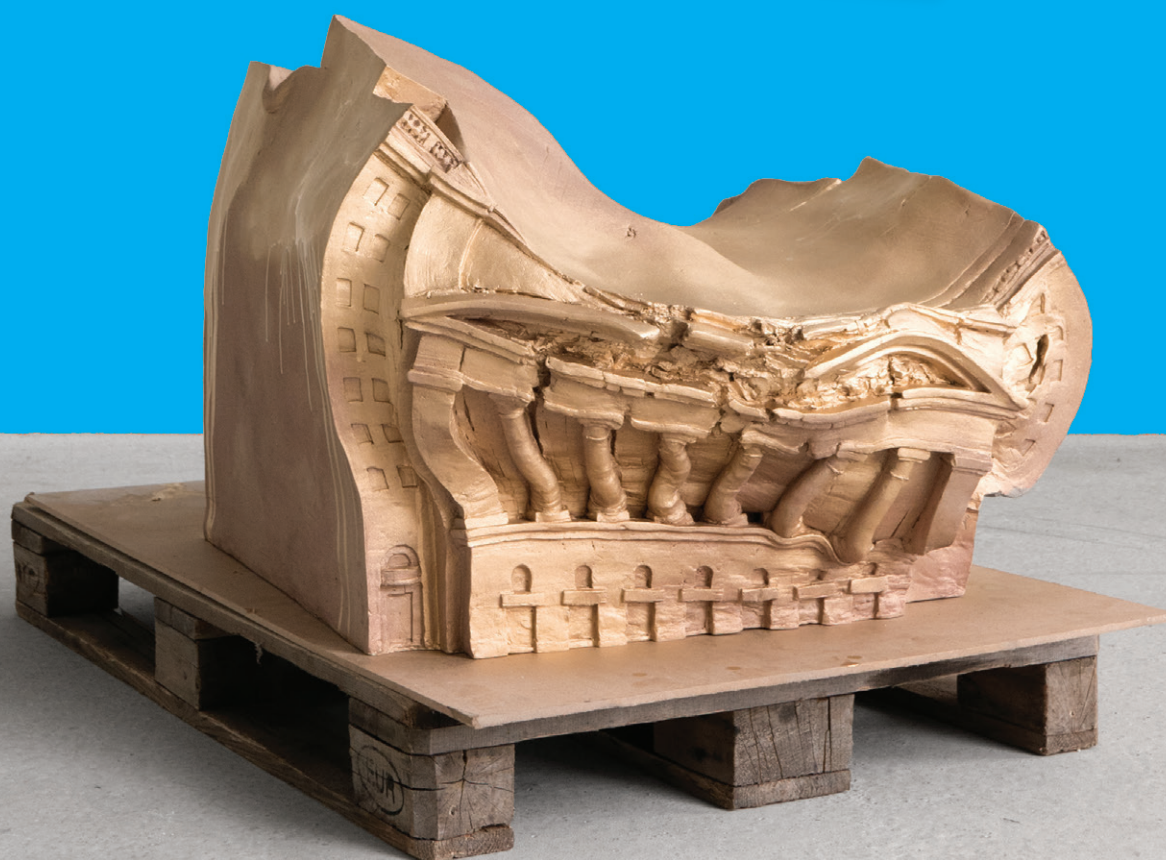
A CSOMAG ÉRTÉKE:

2 x 10 db Artmagazin az újságosnál = 9800 + 9800 Ft, 1 db éves Ludwig-kártya = 8000 Ft, azaz összesen 27 600 Ft, így megtakarít **11 400** forintot.

Ajánlatunk korlátozott ideig és mennyiségben elérhető.

JÓ SZÓRAKOZÁST!

SPECIÁLIS AJÁNLATUNK AZ ERWIN WURM-KIÁLLÍTÁSHOZ!

ARTMAGAZIN

LUDWIG MÚZEUM — KORTÁRS MŰVÉSZETI MÚZEUM

Erwin Wurm: A Wall Street-en ülve
Photo Studio Erwin Wurm © VG Bild-Kunst, Bonn 2017

W **OR** **W**
ERWIN WURM
M **UB** **M**

EGYPERCES MUNKÁK. A SZOBRÁSZAT MINT PROGRAM

2018. 07. 06. - 09. 23.

ONE-MINUTE WORKS. SCULPTURE AS A PROGRAMME

© Erwin Wurm:
One Minute Sculpture
1997

LUDWIG — KORTÁRS
MÚZEUM MŰVÉSZETI
MÚZEUM

www.ludwigmuseum.hu / info@ludwigmuseum.hu
(+36 1) 555 3444 / 1095 Budapest, Komor Marcell utca 1.

Támogatók:

Médiapartnerek:

ARTMAGAZIN

WE ♥ BUDAPEST

Itt a nyár, az iskolák leveszik kezüket a gyerekekről, akikre most hétköznap délelőttönként is rácsodálkozhat egy-egy szerencsésebb családtag.

Ha esetleg nem hajlandók kimenni a lakásból (a mobiljuk pedig épp lemerült, és eldugtuk a töltőjét), akkor most nyugodtan kezükbe nyomhatjuk ezt az *Artmagazint*, mert van benne 8 olyan oldal, amivel talán ellesznek egy darabig. Elképzelhető, hogy e kreatív időszak után napolyit találunk a szőnyegbe taposva, vagy kölesgolyók roppannak a papucs alatt, de a szerencsésebb szülők megúszhatják azzal, hogy gyerekük Malevicset generált vagy indiai istennőkkel kártyázott. Netán szecessziós lett.

Mindeközben a felnőttek joggal várhatják, hogy végre ők is hozzájuszanak szellemi táplálékukhoz, és olvashassanak például a szlovák cukorgyártás bealkonyulásáról, az erről szóló pozsonyi kiállításról, vagy arról, hogy a kommunákban élő svéd 68-asok gyerekei hogyan élték meg a hagyományos családi keretek hiányát. Aztán, ha még megvannak a

Wes Anderson-os oldalak, és senki sem vágta ki belőlük a képeket, akkor ki fog derülni legutóbbi filmje, a báb-animáció *Kutyák szigete* kapcsán, hogy mi lehet az oka a csak rá jellemző, szerzőnk szerint már-már kényszeres törekvésnek a szimmetriára, rendezettségre, harmonikus látványra.

Arról is olvashatnak hogy ment a felvételiztetés régen a művészet-történet szakon, illetve milyen állás a múzeumigazgatás, milyen feszültségek és milyen örömök járnak vele – most éppen Győrben, az Audi jelenléte által is generált pezsgésben.

Aztán egyik interjünk kapcsán olvasóink elgondolkodhatnak azon, ők mikor szerették meg a nonfiguratív művészetet, vagy hogy iskolásként vitték-e őket múzeumba, és ha igen, emlékeik szerint mit lehetett ott csinálni, milyen teremőrökkel találkoztak, és a helyzet vajon mennyiben változott. Ha már múzeum: megnézzük, száz évvel ezelőtt milyen képek lógtak a művészetet frissen megszerető közönség által is látogatott Múcsarnok falán, illetve eze-

ken milyen gyerekek szerepeltek. El lehet dönteni, hogy ezeket a képeket jobb-e nézegetni, vagy azokat a szöveg nélküli mesekönyveket, amikben Piroska néha egy virágok között megjelenő piros kör, a farkas pedig egy geometrikus farkasfogminta.

Ha már nincs több lehetőség az otthoni nyugodt olvasásra, mert gondoskodni kell a fiatalabb generáció folyamatos szórakoztatásáról, akkor hiába van nyár, múzeumba is érdemes menni: számtalan múzeum számtalan gyerekprogramot kínál, ezekből mutatunk be mi is néhányat, Esztergomtól Balatonfüredig, Keszteméttől Szentendrőig.

Végül, ha már mindenki mindenén túl van, újra elő lehet venni az okos eszközöket, és megnézni harmadik interjú-alanyunk designpedagógiai oldalát, a designped.com-ot, és meríteni belőle, amíg csak el nem érkezik a lefekvés ideje, vagy ki nem lehet menni végre a strandra. Mi a szerkesztőségben várjuk a küldeményeket a gyerekektől – lásd az 59. oldal alját!

t.t.

Impresszum

Főszerkesztő:

Topor Tünde
topor@artmagazin.hu

Szerkesztő:

Szikra Renáta
szikra@artmagazin.hu

Olvasószerkesztő:

Lukács Annabella

Lapigazgató:

Tormási Anita
tormasi@artmagazin.hu

Lapterv:

Horváth Csilla

Layout:

de_form

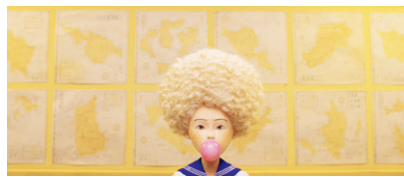
Artmagazin Online:

Lépcold Zsanett
Mucsi Emese
Szilágyi Róza Tekla

Lapunk szerzői:

Kolozsi László
Lépcold Zsanett
Mucsi Emese
Révész Emese
Szikra Renáta
Szilágyi Róza Tekla
Tamba Renáta
Topor Tünde
Winkler Nóra

A címlapon:

Állóképek Wes Anderson *Kutyák szigete* című animációs filmjéből
© A Fórum Hungary jóvoltából

Cikkünk az 26. oldalon.

Felelős kiadó:

Einspach Gábor
einspach@artmagazin.hu

Stratégia:

Winkler Nóra

Kiadja az Artmagazin Kft.

1061 Budapest, Paulay Ede u. 55.
+36 30 560 93 29
info@artmagazin.hu

Alapították:

Einspach Gábor
Topor Tünde
Winkler Nóra

Megjelenik havonta.

Nyomdai munkák:

Pauker Nyomdaipari Kft.

CTP szaktanácsadás:

Miklós Árpád

Terjesztés:

Arusítás a Lapker Zrt. országos hálózatán keresztül, Relay, Inmedio kiemelt áruhelyein.

ISSN 1785-30-6

6 – 7 ARTANZIX

8 – 13 Interjú

Winkler Nóra: ÍGY LEHETETT KIKACSINTGATNI VIDÉKRŐL...
Beszélgetés Grászli Bernadett-tel, a győri Rómer Flóris Művészeti és Történelmi Múzeum igazgatójával

> 15

14 – 18 Kiállítás

Léopold Zsanett: KELETI CUKORSÜVEG
Németh Ilona kiállítása a pozsonyi Kunsthalléban

> 22

20 – 24 Kiállítás

Mucsi Emese: A FORRADALOM GYERMEKEINEK GYERMEKEI IS FORRADALMÁROK?

26 – 30 Film

Kolozsi László: ÁTKELÉS A SZIMMETRIÁN
Kutyák szigete, Wes Anderson filmjeiről

32 – 35 Művész és közönsége

Támba Renátó: KIS FELNÖTTEK, SZÉP ÁRVÁK, KEDVES CSÍNYTEVŐK
Néhány példa a gyermekkor ábrázolására a műcsarnoki festészetben

> 27

36 – 40 Interjú

Topor Tünde: A LAIKUSOK ÁLTALÁBAN NEM SZERETIK A NONFIGURATÍV FESTMÉNYEKET
Beszélgetés Illés Anikóval, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Elméleti Intézetének igazgatójával

42 – 48 Körkérdés

NYARALÓK A MÚZEUMBAN
Válaszol: Vereckei András, Hársvölgyi Virág, Kovács Ágnes,
Szabadhegyi Zita, Martos Virág, Jalsovitzky Sára, Nyitrai Orsolya,
Gergely Gabriella, Kassai Hajnal

> 34

50 – 54 Interjú

Szikra Renáta: NEM CSAK A KEZÜNKEL, A FEJÜNKEL IS RAJZOLUNK
Beszélgetés Mészáros Zsuzska rajztanár-designpedagógussal

55 – 62 Játék

Szikra Renáta és Szilágyi Róza Tekla: HELLÓ!
Melléklet gyerekeknek

> 48

64 – 70 (anti) Gutenberg-galaxis

Révész Emese: PIROSKA ÉS A NÉGYZET
Dizájn mesekönyv-sorozatok

> 55

> 67

ANZIX

A *First Light* art deco stílusú bárja és a felhőkarcolószerű űrjacht a landolás után

© Walt Disney Studios Motion Pictures

Jobbra fent a bolgár gyermekmúzeum belső tere az Élet Fájával, alatta az L alakú épületszárnyak a közepük ékelődő „buborékokkal”

© Muzeiko

ART DECO ŰRJACHT

Talán a *Star Wars*-filmekben van a legtöbb menő antré, Dryden Vos érkezése a Han Solo-sztorit bemutató legújabb filmben pedig még ezek között is emlékezetes. A Vörös Hajnal bűnszervezet középvezetője First Light nevű exkluzív űrjachtjával szinte hangtalanul, mégis lenyűgözően siklik be Solo és űrcsempésztársa, Tobias Beckett látómezejébe. Látszik, hogy a film művészettörténetben jártas látványtervezői itt élhették ki magukat igazán. Az art deco formajegyeket idéző, felhőkarcolószerűen magas, fekete járművel és annak belsőépítészeti megoldásaival a *Star Wars*-sorozat egyik alapvető filmes referenciájára, Fritz Lang *Metropolis*ára emlékeztetik a nézőt. A különleges galaktikus ritkaságokat is gyűjtő, kifinomult ízlésű Dryden Vos dolgozószobáját a jacht tetejére helyezve egy penthouse és egy wunderkammer keverékeként mutatják be. (Hát, igen, ő nem egy Jabba.) A központi íróasztal egy Sith-templomból lopott obszidiántömbön nyugszik. Körülötte a tárlókban, állványokon láthatók a hat szegmensre osztott gyűjtemény darabjai, amelyek a galaxis történelmének kiemelt pillanataihoz köthetők: ősi misztikus relikviák; törzsi emlékek, hatalmi jelképek, idolkok; korai csillagtérképek, armilláris gömbök; technológiai eszközök; ékszerek, drágakövek; páncélok, fegyverek. Kell ennél tökéletesebb helyszín egy stílusos kilépőhöz? (M. E.)

BÁTOR HÁROMSZÖG

Családi nyaralások egyre népszerűbb célpontja a bolgár tengerpart, de a főváros is különleges szórakozást kínál a gyerekekkel utazóknak. A szófiai gyermekmúzeum, a Muzeiko csupa üveg, világos épületébe hatalmas színes buborékok ékelődnek, mintha gigantikus piros, sárga és zöld lufik szorultak volna be az épületszárnyak közé. A 20 millió dolláros amerikai segítséggel épült „csodák palotája” jellegű múzeum minden tekintetben 21. századi, abszolút környezetbarát és energiatakarékos működtetésű, a tudományos kutatásokra alapozott természettudományi, régészeti vagy korai fejlesztési szekciók pedig elképesztően jól néznek ki. Az utóbbi például a gyerekek minden érzékszervét igénybe vevő interaktív épített táj, ami a szivárvány minden színében pompázik – erőteljes kontrasztot alkotva a város inkább szürkének mondható, kissé lepukkant szocialista lakótelepeiről érkezők szemében. A játszva tanulásban a gyerekeket a házigazda, egy okos, bátor és jó kiállítás háromszög (amennyiben egy síkidom esetében mondhatunk ilyet) segíti, akinek problémamegoldó képességét nagyban javítja, hogy két gyors lábán képes az időben előre és vissza is utazni, valamint veszély esetén bármely háromszögletű dologba belesimulni. A cirill betűk se riasszanak el senkit, a múzeum kétnyelvű, és a legtöbb izgalmas játékhoz, például az utcahosszan futó zenélő kerítéshez sem nyelvtudásra, csak kreativitásra van szükség. (Sz. R.)

Muzeiko. Amerika for Bulgaria Children's Museum, Szófia, Prof. Boyan Kamenov Str. 3.

Körös Benedek Mese diavetítői

Fotó: Ladocsi András

HAJTOGATOTT HÁZIMOZI

Akik a hatvanas-hetvenes években voltak gyerekek, általában nosztalgiával emlékeznek a tévé helyett diavetítéssel töltött estékre. Megvolt a varázsa az elsötétített szobának, az állandó vitának: hova akasszuk fel a lepedőt, amire vetíteni lehet, hogyan kell befűzni a filmtekeracet, ki tekeri a gombot és ki olvassa a szöveget. A vetítők aztán szép lassan eltűntek a süllyesztőben, bár időnként újra és újra felkapta a retróhullám és újragyártották a gépeket a diafilmklaszikusokkal együtt, amiket a legjobb magyar grafikusok készítettek évtizedeken át Lengyel Sándortól, Rónai Éván és F. Györfly Annán át Dargay Attiláig. Noha jó ideje már online is elérhető a filmek nagy része, az otthoni mozizás hangulatát nem hozzák vissza. Körös Benedek rendkívül egyszerű, de hatékony megoldást talált a problémára. „Lapraszerelt” diavetítői külsejükben is megidézik az eredeti (gyorsan felforrósodó fémházu) Elzett-gyártmányt és a hetvenes évek szögletes változatait. A Mese vetítők bármelyikével viszont akár négy órán át vetíthetünk (ha bírják a hangszálaink) anélkül, hogy túlhevülne, beépített pluszlelencséjének köszönhetően pedig az élességet sem kell pillanatonként utánaállítani, mint a régebbi modelleknél. A víz- és kakaóálló (!) színes kartonból vagy polimerlapokból és 3D nyomtatással készült mechanikai elemekből alig fél óra alatt összeállítható a kiválóan működő vetítő, úgyhogy érdemes előkaparni a régi filmtekercek pincében-padlason rejtőző dobozát. (Sz. R.)

A hobbit papírborítójához készült utolsó terv két szélén Tolkien megjegyzéseivel.
(Jelzet: MS. Tolkien Drawings 32)

© The Tolkien Estate Limited 1937

A Beszélgetés Smauggal vízfestményt Tolkien 1937-ben festette A hobbit első amerikai kiadása számára. (Jelzet: MS. Tolkien Drawings 30)

© The Tolkien Estate Limited 1937

KÖZÉPFÖLDE KRÓNIKÁSA

Az ötvenes évek óta először rendeztek kiállítást J. R. R. Tolkien, A Gyűrűk Ura trilogia és A hobbit szerzőjének hagyatékából. Középfölde megálmodója és népeinek, a babók, törpék, tündék, orkok, félszerzetek történelmének krónikása olyan fantáziabirodalmat épített, aminek meglepő módon a szövegeken túl nagyon is kézzelfogható emlékei maradtak ránk. Tolkien kutatói alaposágáról és sokoldalú művészi tehetségéről, például remek rajzkészségéről és akvarelltechnikájáról tanúskodnak a kitalált birodalomhoz készített részletes térképek, az általa kidolgozott mesterséges nyelven – tünde nyelvjárásban – írt kalligrafikus szépségű „forrástörödékek” és a szerző saját könyveihez szánt profi illusztrációi. Az 1900-as évek elején az oxfordi egyetemen nyelvészetet és klasszika filológiát hallgató, majd évtizedeken át angol nyelvet és irodalmat oktató professzor-író eddig kiállításon még sosem szereplő ritka kézírataiból, személyes tárgyaiból, tudós kollégákkal és barátokkal (köztük a másik nagy fantáziabirodalom, a Narnia krónikáinak írójával, C. S. Lewisszal) folytatott levelezéséből, valamint a mitikus Középfölde „dokumentumaiból” állította össze Tolkien egykori kedvenc kutatóhelye, a Bodleian Libraries a nemcsak Gyűrű-fanatikusokat lenyűgöző klasszikus tárlatot. (Sz. R.)

Tolkien: *Maker of Middle-earth*, Bodleian Libraries, Oxford, 2018. október 28-ig.

Egy soproni kislány, aki minden magyarázat nélkül folyton múzeumba akar menni. Elkötelezett rajztanárnők, cinkos háziorvos, megengedő anyuka és egy kávékedvelő horoszkóp-specialista. Ezekről az alapokról indul Grászli Bernadett múzeumigazgató története. Interjúnkból kiderül, miként hasznosította a Gorenje-korszak ingyenes bevásárlóbuszait, hogy kitanulja a bécsi múzeumok anyagát, hogyan kaphatott öszt a Művészettörténet Tanszék rettegett professzorától, tizenegy intézmény vezetőjeként hogy dolgozik Győr gazdag polgárvárosi múltjával, a régió magángyűjtő köreivel, illetve milyen közönségekben gondolkodva állítja fel programját. Topor Tündével hármásban ültünk és beszélgettünk egy budai teraszon.

Winkler Nóra

ÍGY LEHETETT KIKACSINTGATNI VIDÉKRŐL...

Beszélgetés Grászli Bernadett-tel,
a győri Rómer Flóris Művészeti és
Történeti Múzeum igazgatójával

A győri Esterházy-palota

Betti telefonál

A győri Arrabona (Skála) áruház, a gombakrémes melegszendvicsek lelőhelye

Forrás: www.moderngyor.com

Grászli Bernadett: Ez az egész történet Kolozs-vári Ernővel indult, aki a rendszerváltás utáni első polgármester volt Győrben, SZDSZ-színekben nyerte meg az önkormányzati választást és saját műgyűjtő hagyományát is a városi kulturális koncepció részévé tette. Körbenézett, és olyan nagyszerű épületeket talált, mint a Magyar Ispita műemlék épülete, az Esterházy-palota, és ezt a kettőt kijelölte, hogy ott bizony legyen művészeti múzeum.

Artsmagazin: Aranykornak hangzik...

Abszolút. Észrevette, hogy a Győr-Moson-Sopron megyei múzeumok felügyelete alatt működő állandó kiállításokat, például a Borsos Miklóst és a Kovács Margitot, milyen jó volna bevonni, és ki is járta, hogy ezeket hozzászólkoztassa a saját múzeumához. Váczy Péterhez fűződő (középkortörténész, műgyűjtő 1904–1994) kapcsolata révén az ő gyűjteményét akarta elhozni állandó anyagnak, így 1994-ben ezzel a nagyon vegyes, iparművészeti és képzőművészeti tárgyakkal az ókortól egészen a 19. századig felvonultató anyaggal indult a múzeum, amelynek élére az akkor a Xantus János Múzeumban dolgozó N. Mészáros Júliát nevezték ki. Igazából ez a két dolog, Júlia érdeklődése a kortárs művészet iránt és Kolozs-vári Ernő elkötelezettsége adta azt a lobbierőt, amivel elsőként létrejött ez a gyűjtemény az Ispitában, utána pedig, az óriási ellenállás dacára, Ernőnek sikerült az Esterházy-palotából múzeumot gyártania. A Winkler testvérek – Gábor és Barnabás – tervezték a felújítást. Már akkor az volt a terv, hogy a Radnai-gyűjtemény az Esterházy-palotában kap helyet, állandó kiállításaként. Ehhez nagyon szépen csatolta a Borsos-anyagot, aminek kezelését átengedte a megye. Szerintem örültek is kicsit, hogy tisztul a profil, és a képzőművészeti részek a városi múzeumhoz kerülnek. Voltaképp így lett két múzeuma Győrnek.

Hányban vagyunk ekkor?

A kilencvenes évek végén. A 2005-ig terjedő időszakban nyílt lehetőség arra, hogy nagyszabású kortárs kiállítások kapjanak helyet az Esterházy-palota egész területén; akkor volt nálunk Németh Ilona például, és sok hasonló gyűjteményes kiállítás, nemzetközi vagy épp visegrádi alapon nyugvó projekt. Amikor elhunyt Németh Erzsébet, Radnai Béla második felesége, megérkezett hozzánk a gyűjtemény, amit férje halála után ő nagyon szépen egyben tartott. Holott volt rajta nyomás, hogy adjon el belőle, mind kereskedők, mind a rokonok részéről.

Te mikor kapcsolódtál a történetbe?

Amikor a Művészettörténet Tanszéken Kelényi György volt a tanszékvezető, én pedig állami ösztöndíjas doktorandusz hallgató. Mindig kérdezgetett, nem gondolkozom-e azon, soproni születésűként, hogy visszamenjek vidékre. Először azt hittem, ez cikizés, vagy ilyesmi. Az, hogy ki taníthat, kvázi kihalásos alapon megy a művtörin. Akkor nem kaptam rá lehetőséget, hogy ott maradjak.

Szeretted volna egyébként?

Nem igazán tudtam volna megmondani, mit szeretnék, nyitott voltam sok mindenre. 2007-ben vagyunk, a Művészettörténeti Intézetben egy februári napon, amikor behívott Kelényi tanár úr és azt kérdezte, kedves Bernadett, mit szólna Győrhöz? Mert a múzeum kérdezi, tudnánk-e valakit ajánlani. Így aztán egyik pillanatról a másikra, április közepén már Győrben találtam magam. Próbáltak lebeszélni, hogy nem olyan egyszerű terep ott a múzeum, sokan elmenekültek onnét, de én tudtam, éreztem, kell a kihívás. Pont olyan fázisa volt az életemnek, hogy szerettem volna

kipróbálni magam más területen, és mindig is vonzott a múzeumok világa. Édesanyám mesélte, hogy már nagyon korán, öt-hat évesen is mindig múzeumba akartam menni, csak akkor maradtam nyugton.

Ennek volt előképe a családban?

Nem. Mindenki a vendéglátásban és a szolgáltatásban dolgozik.

Akkor ez honnan jött szerinted?

Nem tudom. Nagypám erdőmérnök volt (estin végezte el), mentalitásban rá hasonlítok. Egyébként később ez már a rajztanárnöim hatása. Vittek tanulmányi versenyekre, jártam hozzájuk külön, az általános iskolai rajztanárnőm hétvégeente hazahordta a vetítőt és szombat délelőttönként gyakorolt velem. Láta, hogy nagyon megy, együtt olvastunk dolgokat, és ez a gimiben is folytatódott.

Ki a két rajztanárnő? Kapcsolatban vagytok még?

Bazsóné Nagy Gabriella, illetve Dorosmai Erzsébet. Szoktunk kontaktálni, igen, nagyon kedvesek mindkettő. Az általános iskolával Sopronból egészen Győrig eljutottunk, ott rendeztek ugyanis művészeti versenyt ennek a korosztálynak. Felültünk a vonatra, és miután teljesítettem a feladatokat, az Arrabona áruház emeletén kaptam egy gombakrémes melegszendvicset. Később már a gimis tanárnőmmel a Lyka Károly-versenyre jöttünk Pestre két napra, és mentünk el a Nemzeti Galériába együtt. Így lehetett kikacsintgatni vidékről. A házi orvosom például simán kiírt, amikor készültem a versenyre. Kérdezte, miben tudna segíteni, mondtam, hogy jó volna egy hét... Úgyis piros a torkod picit, mondta, meg ez az allergia... Tehát művtörből és rajzból is

Kiállítási enteriőr az *Ihlet és ideál* kiállításban

Fotó: Marcali Gábor

érettségiztem a többi tárgy mellett, meg latinból, mondták, hogy az azért jó lenne. '97-ben ezzel nem voltam egyedi eset. Ezután jött két sikertelen művtöri-felvételi. Elrontottam az írásbeliket, de egy idő után rájöttem, miben kell változtatnom a felkészüléskor. Közben dolgoztam egy restaurátornál is Sopronban, képkereteket glitteltem, ami az aranyozásnál egyszerűbb történet, illetve németet tanítottam gyerekeknek, házitanító jelleggel. És készültem a felvételire.

Ezt már későbbi hasznosságuk szempontjából hallgatom – mindkettő az, a keretező is, a nyelvek...

Eltelt két év, 1999-ben járunk. Éreztem, ez valószínűleg az az év lesz, amikor sikerülhet. Nagy szerencsém, hogy a szüleim mindig is rám bízta, hogy kiválasszam az iskoláimat, tudták, más vagyok kicsit, mint az unokatestvéreim meg a többiek a családban, más dolgok érdekelnek, és valószínűleg egyetemen fogok tanulni. Édesapám villanyszerelő, édesanyám meg pincéernőként, bolti eladóként, kávéfőző hölgyként dolgozott éveken keresztül. Már nyugdíjasok, de ez a kávé múlt néha visszaköszön. Néhány évvel ezelőtt a Múzeum Cafénkba választottunk kávé, és a világhíres szakembert, Tóth Sanyit kerestem meg, nagyon rendes volt, ő adta a gépeinket. Elmentünk, hogy a személyzet betanuljon, és én is elvégeztem a kávégép-kezelő tanfolyamot nála, hiszen mindig is ezt láttam gyerekkoromban. Sanyit egy győri barátunkon

keresztül ismertem meg, rendszeresen feltűnt egy időben a városban, mert csak itt tudott kávépörkölést tanulni.

Tudom, a Kapucziner kávézóban, a legendás Németh Jánosnál! Tóth Sanyi is aranyba foglalta a nevét, amikor jelöltje volt...

...az Unicredit Korszakalkotóknak (a bank mecénásprogramja). Szavaztam is rá! Múzeum Café-s helyünket pedig a Rómer Házban alakítottuk ki, ahol régen a Mediawave működött, és ami mostanra ifjúsági klubba nőtte ki magát.

Visszatérve anyukádhoz, aki hagyott dönteni – honnan tudta, hogy engednie kell?

Például onnét, hogy a Csemegénél, ahol dolgozott, bejárt hozzá egy Örs Félix nevű orvos, egy idősebb úr, aki a hetvenes években olyan hókuszpókuszokkal is foglalkozott, mint a horoszkóp. Megnézte az enyémet, és azt mondta anyukámnak, ne izguljon, a lánya nem lesz buta, és engedje csak a saját útján, mivel Bak. Persze anyukám nem nagyon tudta, hogy mik ezek, de amit Örs Félix doktor úr mondott, azt komolyan vette – hogy hagyjon békén, mert a csillagok is azt mondják, tudni fogom, mit szeretnék. Egyébként mindig idősebbnek néztem ki a koromnál, 16 évesen be tudtam úgy slisszanni a levéltárba, hogy nem töltették ki a kutatási engedélyt, azt hitték, elmúltam tizenhét. Ez főleg akkor volt, amikor a Lyka Károly-versenyre írtam a dolgozatomat.

Miből írtad?

Nagyon megtetszett Sopronban a Villasor nevezetű szép hely, századfordulós kis villa-épületekkel – ezeket Schiller János historizáló építész tervezte. Akkoriban az asztmám és az allergiám miatt sokat jártam a szanatóriumba, és itt vezetett az út lefelé. Elmentem a levéltárba, elkezdtem keresni a tervrajzaikat és megírtam a Villasor történetét. Később kiállítás is lett belőle. Amikor érettségi után Sopronban maradtam, bejártam ott az egyetemi órákra, mert akkor már második éve működött az Alkalmazott Művészeti Intézet. Kubinszky professzor bútortörténet-óráira és Winkler tanár úr építészettörténet-óráira is bekéredzkedtem. Tanultam modernt is, barokkot is. Nagyon jó volt, és aztán a felvételinél is hasznosnak bizonyult. Szerencsém is volt '99-ben a felvételin, mert bent ült Kelényi György, Tóth Sándor – a legkemenyebb vizsgáztató a világon – és Szőke Anikó. Ahogy láttam kiírva, hogy a harmadik emeleten felvételizek, tudtam, hogy Tóth Sándor benne lesz a bizottságban, ő ott vizsgáztatott minden évben.

Legendásan rettegett tanár volt, hogy nézett ki a felvételi?

Ősrégi képeslapokat rakott ki, mintha kártyalapokat osztana, négyet vagy ötöt. Néztem, néztem, elmondások alapján már tudtam, most itt meg kell ráznom magam. Nem lett rossz az írásbelim, de tudtam, olyan ponthatár

lesz, hogy itt nagyon jól kell teljesítenem. Nagyon nagy szerencsém volt. Kített elém egy Sopront, aminél beszóltam, hogy ez egy nagyon régi fotó. De az szerencsére pont az ő kecsketemplomos története volt, ő sokat foglalkozott ugyanis a Kecsketemplommal. Aztán szerepelt a képek között egy ugyanilyen esztergomi, szürke alapon szürke izé, egy freskó, amiről meg kellett mondani, hányadik századból származik, és volt egy ravennai kép is. Itt a gimnáziumi rajztanárnőmnek lehetek hálás. Ő ugyanis mindenfelé pályázott, és ezekből nyári utakra is elvitt minket, voltunk Erdélyben, a szlovákiai Gyimesben, de amikor leérettségiztünk, úgy gondolta, ezt megkoronázzuk, és elmegyünk Ravennába. Összeszedtük rá a pénzt, és busszal elutaztunk, minden kínkeserves volt, kempingben laktunk, de meghatározó élményem lett. És az érseki kápolnába pont bementünk. A vizsgakérdésen kített képeslapomon pedig pont az ottani tetramorphosz (*a négy evangélista szimbólumot magában foglaló ábrázolás* – a szerk.) volt. Óriási mázli, hogy véletlenül azt pont láttam. Utána jött Kelényi tanár úr, a *quinto acutóval* (*klasszikus gótikus boltív* – a szerk.) és reneszánsz építészeti dolgokkal. Később emlegette is, hogy már az első mondatból tudta, ez jó lesz, mert akkor meg eszembe jutott, hogy Winkler Gábor mit mondott az órákon, és idéztem, hogy „a firenzei reneszánsz építészeti voltaképpen nem építészek voltak”. Ettől úgy felélénkült, hogy mindent el lehetett mondani, amit tudtam, és arról is kikérdezett, amiket Bécsben láttam. Utazni ugyan nem volt lehetőségem a család anyagi háttéré miatt, de kitálaltam ügyes dolgokat, például hogy hogyan tudnék olcsón eljutni Bécsbe. Gyűjtöttem a pénzt, üres üvegekből, bármiből, amit viszsza lehetett vinni, meg születésnapokra is azt kértem. Volt egy bevásárlóbusz Sopronból, vitte ki a magyarokat shoppingolni, a buszvégállomásról indult szombat reggel 8 órakor. Csiszár Ági barátnőmmel, aki azóta

biológus docens a soproni egyetemen, felültünk, és ebben a legnagyobb dolog az volt, hogy a busz a Naturhistorisches és a Kunsthistorisches előtt állt meg, és délután 5-kor onnan indult vissza. Ági bement a Naturhistorischesbe, én a Kunsthistorischesbe, és utána találkoztunk a Mária Terézia előtt, 5-kor.

Ez a Gorenje-időszak.

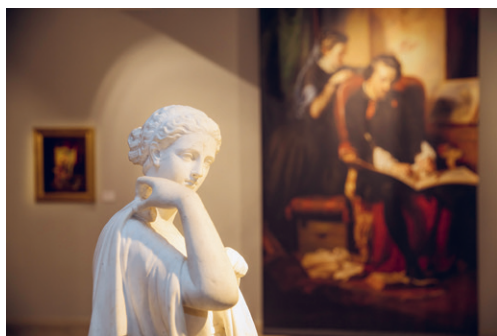
Pontosan. 1993–94. Ez akkor nagyon jó volt, és az is szerencsém volt, hogy a bécsi Művészeti Akadémia kiállítása közel volt, és ott is láttam dolgokat élőben. Nagyon szerettem, az állandó kiállításon minden volt, Boschtól kezdve; kicsit megelevenedtek a korszakok. Budapestet igazából csak könyvekből ismertem, hogy a Nemzeti Galéria meg ilyenek, Bécsbe könnyebben el tudtam jutni, simán elengedtek 15 évesen a szüleim az Ágival, aki idősebb volt pár évvel. Amikor aztán bekerültem a művtörőre, megelőzött a hírem, hogy maximális pontot kaptam a Tóth Sándor-bizottságtól. Elkezdtek kérdezgetni, ki ez a lány, senki nem ismert. Az első félévben abszolút rejtőzködő voltam, nem tudtam, Budapesten mi hogy van. A könyvtárban ültem, és mivel elég jól beszéltem németül, elkezdtem tanulmányozni azt, ami az ötösért kellett a kora középkori vizsgára. A latin érettségim miatt nem kellett latinórára járnom, plusz el is tudtam olvasni ezeket az elvetemült német szövegeket. De magam se gondoltam, hogy ez valami, és akkor eljött a rettegett-várva várt kora középkori vizsga az első félév végén, amire ötöst kaptam Tóth Sándortól.

Rájöttem, hogy abban mindhárman hasonlítunk, hogy egyikünk se művészetfanatikus családból érkezett, pláne nem abban a léptékben, amennyire ez az életünk központjába került. Szerinted ez benne van abban, ahogyan vezeted a múzeumot, aminek nagyon sokféle emberhez kell szólnia?

Igen, szerintem benne. Például a tárlatvezetéseken, amit – hozzátok hasonlóan – imádok csinálni, mutatkozik meg ez; ránézel a vendégekre, és tudod, mi legyen az első mondat, hogyan szólj hozzájuk. És a kollégáknál is, hogy a feladatokat kinek hogy adod le, mit csináljon, hogyan vegyen részt abban a projektben, vagy a gazdasági személyzetnek mit kell mesélni, melyik érdekességet domborítani, hogy integrálódjanak a történetbe. Sok közművelődési programot csinálunk, kapunk is rá direkt támogatást, hogy a nagyon erős győri előadói intézmények közötti versenyben mi is eljussunk a közönséghez, és hogy lássa az önkormányzat, ennek van társadalmi haszna és beágyazottsága, hogy enélkül sem lehet az emberek felé menni. Nagyon szívesen mesélek a takarító személyzetnek is, kérdezem, erről ki mit gondol, és kialakul egy diskurzus. Fontos ez a fajta kommunikáció.

A városon belüli kulturális lobbimunkát, hogy hogyan, milyen programmal pályazol, és az okosan illeszkedjen a többi intézményhez, egyedül vagy csapattal viszed?

Vannak segítők és kollégák, akikkel egy programot meg lehet valósítani, de az rajtam áll, hogy kommunikálok a városvezetés felé. Igyekszem fontossá tenni a múzeumot, hogy mindenki szívesen reprezentáljon ott. Kiállítás-megnyitók, kiemelt rendezvényeknél eljön egy városvezető, akinek előtte adunk információkat, ő pedig ezeket beágyazza a saját történetébe, és a végén kimondja a bűvös szavakat: „a kiállítást megnyitom”. Ezután pedig a kurátor tart bevezetőt vagy tárlatvezetést, és ezek így együtt nagyon jól működnek. Az volt nehéz, hogy a megyei és a városi múzeumot integráljuk, mert a megyei kollégák jelentős része teljesen más rendszerben szocializálódott, másfajta munkamorálban, aztán megjöttem én, vagyis bekerült egy német hagyományokkal rendelkező női vezető a céghez.

Kiállítási enteriőr az *Ihlet és ideál* kiállításban

Fotó: Marcali Gábor

Hogy jelenik meg a német hagyomány?

Hogy a munka, a legjobb értelemben véve, fontos dolog. Kreativitás, tüchtigtség, és mellé az is, hogy egy nő – ezt magatokról is tudjátok – több dologra tud egyszerre koncentrálni. Szegény kollégák meg is örülnek néha...

Na, ehhez tudunk kapcsolódni.

De észreveszem, ha nagyon sok van rajtuk, mert felpörgött az üzem, és akkor elismerve, hogy szép munka volt, két órával előbb hazaengedem a csapatot. Tényleg sok a munka, a hét épületünk közül hirtelen 11 lett, merthogy 2013-ban egyesültünk a megyei múzeummal. Óriási ellenlobbizás ment Borkai polgármester döntése ellen, mindenki azt szerette volna, hogy minket, a városi múzeumot olvasszanak be a megyei múzeumba. 2012-ben úgy mentem haza karácsonyozni Sopronba, hogy előtte semmi biztatót sem tudtam mondani a kollégáknak. Csak azt tudtam, ha itt az integrációra megyünk vissza januárban, akkor túl sokan leszünk hasonló területen, és nem fogják a két intézmény gárdáját egyben megtartani. Vagy minket rúgnak ki, engem és a csapatomat, vagy nekem kell kirúgnom kollégákat, akikkel együtt dolgoztam. Végül az utóbbi verzió lett, de nagyon-nagyon kemény küzdelem volt. Beindult például egy erőteljes múzeumpedagógiai program, és látszott, ugyanazokat az EU-s pályázatokat nyerte meg a két intézmény, de látszott a különbség is, hogy mi mit csináltunk belőle és ők mit. Amikor 2014-ben újraválasztottak, mindössze egy év próbaidőt kaptam. De szerencsére a csapatom nagyon küzdött, és mára összesimult a két rész, és bár kisebb pontokon még akadnak nehézségek, a kihívásoktól szép az élet.

Melyik közönség felé nyitó megoldást, ötletet emelnéd ki, mert szeretted és bejött? Volt olyan dilemmád, hogy valami működne, de azért ez mégiscsak egy múzeum, képzőművészet, és elvetted, mert határeset és komolytalan?

Gyűjtjük ezeket, amik határesetek vagy komolytalanok, hogy olyat sose kövessünk el. A Múzeumok Éjszakája olyan program, amit mi is turisztikai, többnapos branddé próbáltunk szervezni. Előzetesen megvizsgáltuk más múzeumok tevékenységét, hogy ki mit csinál, a kollégákkal összeszedtük, szinte tacepaózva, mik az elrettentő példák, és végigvettük azt is, mi lenne az elvárásom. Elmondtam, mit nem szeretnék, hogy azon kívül kezdjenek gondolkodni. Például nem szerettem volna Munkácsy Mihály-hasonmásversenyt. Megértették, hogy

van egy határ. És hogy nincs fekete macskák találkozója a múzeum előtti szökőkútnál. És nem hamisítunk múzeumi statisztikát, mert az szintén rossz történet. Az az esemény, ami az intézményen belül történik. Én is bármikor fel tudok állítani egy nagyszínpadot az épület elé és ideszámolni a közönségét. Persze vannak programjaink, amik az ifjúsági tevékenységeket egészítik ki, lesznek koncertek. Abszolút nem ördögtől való társművészeteket befogadni, csak igényes módon tegyük. Csináltunk olyat, ami szerintem fontos és előremutató az elkövetkező évekre is, hogy a lelki egészséggel kezdtünk el foglalkozni. Október a lelki egészség hónapja, akkor van a világnapja is, és bár kicsit közheles világnapokhoz kapcsolódni, akkor lehet diskurzust adni hozzá. Volt egy meredekebb húzásunk, de jól jöttünk ki belőle – a Radnai-kiállítás nagytermében elmondtuk, miről szól ez a tér, mi a művek története, majd jó szórakozást kívántunk az ott kezdődő jogaórához. Szeretjük kombinálni a dolgokat. Egyik kollégánk most diplomázik Pécsen, művészetterápiás képzést végez, és fogunk ilyen kurzusokat is indítani. Keressük a továbblépési lehetőségeket. A jó trendek nem megvetendők, inkább felkarolandók; kell, hogy továbblépünk a megszokott dolgokból.

Maga a Rómer Ház is ilyen továbblépés, nem?

Megörököltem a megyei múzeumtól, ahogy már szó volt róla, régen ott működött a Mediawave – ami elment a városból. 2014-ben úgy láttam, nincs Győrben ifjúsági ház, lebontották a régi épületét, az önkormányzat meg állandó nyomás alatt állt, hogy nincs elég fiataloknak szóló hely a városban. Összegyűjtöttük azokat, akik régebben a Rómer Házhoz kötődtek, és elkezdtük újragondolni a dolgokat. Tóth Sanyi ebbe a történetbe kapcsolódott be, a csupasz falak közé érkezett, de én elkezdtem lelkesen magyarázni, úgyhogy azt mondta, jó, ad kávégépet. Most már teljesen fullon jár a ház, van improvizációs színházunk és jazzkoncertjeink helyi tehetségekkel. A filharmóniások eleve odajártak hozzánk, állandóan ott ültek, mondtuk nekik, fiúk, valamit dobjatok már össze az üres kedd estékre, így csináltak egy bárzenés programot, ami telt házzal megy, így szövi a történet önmagát. Ettől az évtől kezdve az Európa Kulturális Fővárosára is készülünk, számítanak ránk nagyon. És női évadunk van a kiállítási tematikában.

Ebbe mi tartozik bele?

Apponyi Geraldine-ről volt egy kiállítás a Nemzeti Múzeumban, és nem ezt másolva, mert

bennünk is megfogalmazódott korábban, Andrassy Ilonát, azaz Iloncsi hagyatékát dolgozta fel Kovács Lajos történészünk. Erről most csináltuk meg a portrékiállítást, nagyon jól sikerült. A másik – most is kicsit az jár a fejemben – az *Ihlet és ideál*. Volt arra igény, hogy a nyarat és az őszt októberig megtöltsük egy olyan kiállítással, ami a múzeumi gyűjteményekhez is kapcsolódik, a Xantus anyagát és a mi városi gyűjteményünket összekapcsolja. Ez lett a tematika, és rengeteg kölcsönzőpartnerrel szép nagy történetté alakul. Két útvonalon haladva lehet majd megnézni a kiállítást – lesz az ihlet útja és lesz az ideálé, mindez 1800 és 1930 között.

Kik voltak az ötletgazdák, és ki csinálja ezt a kiállítást?

Van egy csapat, akiket kurátorként vezetek, de inkább szervezőnek és rendezőnek szeretem magam nevezni. Összefogom az egyes területeket, dolgozik benne Marosvölgyi Gábor, Mészáros Zsolt, Farkas Zsófia, Pápai Fruzsina Menta is. Résztémákat kérek tőlük, és ez a katalógusban és a kiállítást kísérő szövegekben is megmutatkozik. Lesz egy szép kiállítás ősszel, *Kék csónak* címmel Csáth Gézaról, művészeti dolgokkal megtűzdelt anyag, ezt a Magyar Antikváriusok Egyesületével, Dankó Károllyal közösen csináljuk.

Nemrég Csabai László íróval csináltam interjút, arról volt szó, létezik-e tökéletesség a prózában, mert a költészetben még csak-csak, de prózában nehéz úgy felállni az anyagtól, hogy tökéletes legyen. Csabai szerint épp Csáth az, akinél olyanok a szövegek, hogy soha semmit nem talál, amit kivenni, elhagyni, hozzátenni kéne, azok tökéletesek.

Köszönöm, ez jó adalék! A Magyarországra most visszatért hagyatékot fogjuk bemutatni, kéziratokat, a nőkhöz fűződő viszonyát vizsgáljuk kicsit, és lesznek Gulácsy-képek is. Illetve most, hogy a paksi képtár így átalakult, beejtőernyőzött egy szívemhez nagyon közel álló kiállítás is, Prosek Zolival dolgozunk együtt, ő nálunk kezdett, még Júliánál az ősidőkben. Proseknek köszönhető, hogy a városi múzeum gyűjteményébe többek között Vera Molnar-műveket kaptunk ajándékba.

Akkor tehát kortárs is szerepel a tervekben.

Mauer Dóra-filmretrospektívet csinálunk. Dóra kiállítása nyitja a Múzeumok Éjszakája programot. Én nagyon örülök, hogy van ez a kortárs vonal is, mindezzel így együtt kimaxoljuk az évet.

Grászli Bernadett Stróbl Alajos *Géniusz* című szobrával
Fotó: Marcali Gábor

A győri múzeumokat vezeted. Van a városnak olyan karakterisztikuma, amit szem előtt tartasz a programnál? Múlt, hagyomány, vallási összetétel, bármi, amitől ez egy sajátos város, régió?

Győr fantasztikus polgárváros volt a századfordulón, a virágkor időszakban, az elmúlt 50-60 évben meg kialakult róla egy kép, hogy végtelen iparváros, ahol nincs helye a kultúrának. Ezt a negatív mítoszt azzal is szeretnénk ledönteni, hogy a történetiségét kutatjuk. Almási Tibor kollégánkkal, aki már nyugdíjasként segíti az intézményt, az ő kutatásai nyomán elkezdtek feldolgozni, hogy 1900-tól kezdve mi történt a művészeti életben Győrben. Már 1918-ig annyi mindent találtunk, annyifajta kiállítást, eseményt, művészt, például Segantini-kiállítást, örület, mi mindent. Ezzel tudjuk igazából megrajzolni a győri kulturális élet képét, illetve ha elkészült, további kötetekkel folytatni. Fontos, hogy legyen a múzeumban olyan kezdeményezés, ami világhosszá teszi, hogy itt egyfajta kontinuitásról van szó. A kiállítás nagy erő, mert abból kötet születik, és bemutató. Meg kell találni azokat a pontokat – és most az Európa Kulturális Fővárosa: Győr projektneél is ez van –, amik visszacsatolásokat saját jelenünkre. Például a nagy gyáros Lederer Ágoston, Augustin Lederer története.

Náluk vendégeskedett Schiele, pontosabban tanított rajzot...

Igen, és Győrben élte a fél életét, mert a győri vagongyár alapító-tulajdonosa volt, és megvásárolta a szeszgyárat is. A családnak volt alsó-ausztriai kastélya, bécsi rezidenciája és Győrben is háza, ahol 1913 szilveszterén Schielét látta vendégül, aki a fiúk tanítója volt, meg is rajzolta a családot. Lederer felesége Selina Pulitzer, az a Pulitzer, aki a MET-ben a gyönyörű Klimt-festményen áll. Nemrég ültem a levéltárban, érdekes épületekről kerestem egy kiállításhoz rajzokat, és látom, hogy a Duna-kapu tér sarkán van egy szép kis art decós sarokház, és mi fityeg itt alul – az, hogy Lencsegyár, és Carl Zeiss aláírása. Most beindul egy jénai vonal is, mert Zeiss tényleg fenntartott itt egy lencsegyárat a húszas és negyvenes évek között. Tehát nagy ipari és egyéb történetek voltak itt, és műgyűjtés. A szeszgyár jelenlegi tulajdonosa műgyűjtő, Folláth Szabolcs. Az épületet, ahol most hangszereket is gyártanak, kinyitotta a fiatalok felé és szeretne művészeti programokat is. Elmeséltem neki a Schiele-történetet, hogy lássa, mi a folytatható hagyomány, és tudja, ki volt az elődje. Látom, ahogy ezt magáévá is tette. Fontos egyébként, hogy mindezeket elmeséljük a győrieknek, és nemcsak azoknak, akik régóta itt élnek. Sopronhoz hasonlóan

a lakosság változik, az utóbbi időben sokan költöztek ide az Audi és egyéb, beszállítócégek miatt – ők egy időre győriekké válnak, nekik is adni kell a múltból.

Mik a csúcsemlékeid az eddigi évekből? Sorok a múzeum előtt, vagy egy kép, ami itt volt a falakon? Mik a meglepettségi pillanatok?

Amit nagyon szeretek, az a tárlatvezetés, ilyenkor a kiállítás olyan oldaláról mutatkozik meg, amit leírni nem lehet. Írhatsz bármennyi cikket, tanulmányt, de az, hogy a kép előtt elmondod, miért azt választottad, miért így raktad össze, hogy beszélgetni kezdesz azokkal, akik számára át akarod adni a tudásod, az döbbenetesen jó érzés. A másik pedig, amikor megérkezik egy műtárgy, amit addig csak képen láttál, és a restaurátorral együtt felhúzzuk a fehér kesztyűt és kiemeljük a dobozából. Amikor elhúzzom a csomagolóanyagot és meglátom magát a művet. Minden kiállításnál megvan ez az aha-élmény. És amikor a kollégák is meglátnak egy-egy képet, amiről addig nem gondolták, hogy jó helyen lesz itt – na az még egy nagy érzés.

Lépold Zsanett

KELETI CUKORSÜVEG

Németh Ilona kiállítása a pozsonyi Kunsthalléban

Németh Ilona: *Süvegcsukor-manufaktúra*, 2017–2018
Fotó: Adam Šakový © A művész és a Kunsthalle Bratislava jóvoltából

Akik ismerik Németh Ilona munkásságát, azoknak nem okoz nagy meglepetést, hogy sokszínű, több jelentésréteget magába sűrítő, interaktív elemekkel tűzdelt kiállítással találkozunk a pozsonyi Kunsthalléban. Az Eastern Sugar fő tematikája, a cukor(ipar) személyes kötődésen alapszik, amely a művész szülőhelye, Dunaszerdahely egykori gyárának üresen tátongó helyszínéből és annak történetéből indult ki, arra vállalkozva, hogy feltárja a lokális ipar gazdasági, politikai (és hatalmi), valamint társadalmi hátterét.

A kiállítás címe, az *Eastern Sugar*, Szlovákia egykori legnagyobb cukorgyárának nevéből ered. A rendszerváltást követően megjelenő angol és francia befektetőpárhoz kötődik az elnevezés, akik a privatizáció eredményeként a kilencvenes évek elején több szlovákiai cukorgyárban is résztulajdont szereztek, majd néhány év alatt egyedüli birtokossá váltak. A tulajdonosok miután megtudták, hogy Szlovákiában bevezetik az ún. cukorkvótát¹, hamar megszabadultak a gyáraktól. A privatizáció és a korlátozás eredményeként több gyár megszűnt (sőt többet megsemmisítettek), és a szabadpiac is csak tavaly októbertől állt vissza a régi rendszerbe, amikor megszüntették a kvótát, de ma már nincs egyetlenegy szlovák kézben lévő cukorgyár sem.

A kiállítás központi témája az egykor virágzó, a rendszerváltást követően hanyatlásnak indult, majd megszűnt cukoripar, de nem akad meg az élelmiszeripar és a helyi történelem szintjén, tágabb perspektívába helyezi azt, és kritikai észrevételei éppúgy vonatkoznak a globálisan releváns posztkolonializmus kérdéskörére, mint a szlovák társadalmat érintő problémákra. A tárlat anyaga négy egységre bontható, amelyek között kutatási dokumentációk éppúgy találhatók, mint nemzetközi

kortárs művészek alkotásai, interaktív manufaktúra-installáció vagy éppen egy fiktív múzeum. A szekciók különféle szempontból közelítenek az alaptémához, ugyanakkor egyes művek kifejezetten globális kérdésekkel foglalkoznak. A kiállítás nagyobb része mégis egy irányba mutat: a szlovákiai cukoripar múltja, jelene és jövőképe jelenik meg benne.

A Kunsthalle kiállítóterének adottságait nem érdemes a magyarországi Múcsarnok vagy más nemzetközi, reprezentatív épülettel összevetni, a termék belmagassága, kialakítása távol áll a korszerű művészeti bemutatási igények diktálta szinttől. A kiállítási anyag és a helyspecifikus installáció éppen ezekre az előnytelen sajátosságokra reflektál és be is építi őket a koncepcióba. A pozsonyi Kunsthalle teljesen átalakult az *Eastern Sugar* idejére: befalazták a főbejáratot, helyette két új elindulási pontot kínálnak a látogatók számára, akik eldönthetik, melyik irányból közelítenek. Így kezdésként vagy a kiállítást körülölelő kutatással találkozhatunk, vagy elindulhatunk a fiktív, időszaki cukormúzeum tárlói között. Mindegy melyiket választjuk, az első tér mindenképp az elmérlés, az ismeretszerzés szekcióját rejti magában, hogy aztán a tettek mezejére léphessünk Németh Ilona manufaktúrájában.

A szlovák cukoripar

Az első lehetséges útvonalon az egyéves kutatómunka eredménye fogad minket. Szlovákia (főként déli) térségét bejárva gyűlt össze az az ismeretanyag, amelyet a fotó- és videodokumentációk szubjektív válogatásán láthatunk. Németh Ilona munkásságának változatossága nemcsak a művek műfaji sokszínűségben jelenik meg; az installálási módok is külön ritmikát képeznek az enteriőrben. A szekció első eleme egy egész falat betöltő, monumentális, vetített kép, amely a repülés érzetét kelti: a videofelvételen az oroszai cukorgyár elhagyatott, folyamatosan pusztuló épületét járhatjuk végig kívül-belül, és közben megcsodálhatjuk az építmény struktúrájának kisebb-nagyobb elemeit, a gondos kivitelezés részleteit. A videó nem véletlenül kelt repüléshez hasonlítható élményt: a felvételt drónnal készítették, így a madártávlatból a békaperspektíváig terjedhet látásmezőnk. Mivel az épület már szinte menthetetlen állapotban van, ezért a videó egyfajta örökségvédelmi szereppel (is) bír, mintegy dokumentálva az egykor létrehozott építészeti minőséget.

Ugyanebben a helyiségben, a videó mellett helyezkedik el a teret egyértelműen uraló, variábilis installáció: egy 8-8 sínen futó, mozgatható,

Németh Ilona: *Archívum (Diószeg/Sládkovičovo, 1867–1999)*, 2017–2018 (balra) és *Archívum (Oroszka/Pohronský Ruskov, 1894–1992)*, 2017–2018 (jobbra)

Munkatárs: Olja Triaška Stefanovič. Fotó: A művész jóvoltából

Mobil installáció az egyéves kutatómunka során összegyűjt fotódokumentációból. Németh Ilona: *Archívum*, 2017–2018

Munkatársak: Olja Triaška Stefanović (fotóesszé), Marián Rávasz (építészet). Fotó: Ema Lančaričova © A művész és a Kunsthalle Bratislava jóvoltából

38 képet keretező fémszerkezet. A kutatás során felhalmozott fotódokumentációk a szimmetriát mellőzve, több sorba és oszlopba rendezve – akár egy kollázs – mutatják be a szlovákiai cukoripar egykori, valamint a még ma is létező színhelyeit. A sín révén a látogató maga dolgozik meg azért, hogy egy-egy képet láthasson (vagy éppen elrejtse) a térben, a mobilitás révén variálhatja az összképet, amely így folyamatosan változik, de valójában nincs is ideális állása, hiszen mindig lesznek dokumentumok, amelyek épp takarásban vannak. Az installáció a zsúfolt könyv- és irattárak tologató rendszerére emlékeztető, archívumi életképet tár elénk. Raktárszerű labirintusként is funkcionál, a szűk „folyosók” által újabb térélményt kínál a fotók megtekintéséhez: a keskeny átjárókat járva nyomasztó közelségbe kerülnek az (olykor) egyébként is lehangoló épületmaradványokat és sivárságot rögzítő felvételek.

Közvetlenül a raktárkonstrukció szomszédságában fut két interjú, melyek a rendszerváltást követő, a cukoripart érintő gazdasági és politikai ismereteink elmélyítésében segítenek. Informátoraink: Christian Laur, az Eastern Sugar vállalat 1993–2000 közötti elnökségi tagja, va-

lamint Dušan Janíček, a Slovenské cukrovarý, s.r.o. Sered', AGRANA Group külkapcsolatokért felelős igazgatója. A szekció végigbongészése után ismét eldönthetjük, merre folytatjuk utunkat: a teremben továbbhaladva, a vibráló tévékészülékek felé vesszük az irányt, vagy a monumentális, fehérén világító teret választjuk.

Kortárs reflexiók

A mobilis fémkonstrukción keresztül már átszűrődik a terem másik végében elhelyezett tizenkét csatornás videoinstalláció. Harun Farocki *Workers Leaving the Factory in Eleven Decades (A munkások elhagyják a gyárat – a munkaidő vége tizenegy évtizedben)* című műve a munkásábrázolásról és a gyárak megszűnéséről ad filmtörténeti áttekintést. Egy, a Lumière testvérek 1895-ös alkotásától egészen Lars von Trier 2000-ben készült filmjéig terjedő skálán figyelhetjük meg, mennyire determinált az ipar alkalmazottjairól alkotott kép: a gyári munkások szabadidejének megjelenítése kimerül a munkahely elhagyásának képeiben, mintha életük kizárólag a futószalagok mellett nyerne értelmet.

Jeremy Deller 2013-as művének (amely az 56. Velencei Biennálén volt látható) egy-egy alkotórésze is megtalálható Farocki videoinstallációjának tőzsomszédságában. Deller központi témája a 19. századi dolgozók helyzetének összehasonlítása a mai, modern munkaszemlélettel, illetve a munkahelyi felügyelet kérdéskörével. *Hello, today you have day off (wording of text message sent to a worker on a zero hour contract informing him his labour would not be required that day) (Hello, ma szabadnapod van [szöveges üzenet egy nulla munkaórás szerződéssel foglalkoztatott dolgozónak, amely arról informálja, hogy az adott napon nem tartanak igényt a munkájára])* az ellentmondásos modern munkamódszerekre hívja fel a figyelmet, amelyek különböző módokon dehumanizálják a munkavállalókat. A totális kontroll megtestesítője a falból kinyúló kar, amely a teljesítmény-ellenőrzés automatizált jelenésének abszurdumát reprezentálja.

A kortárs művek egységét megszakítja a Farocki és Deller installációi mellett elhelyezkedő „lelet”. A galéria padlóján elterül az egykori dunaszerdahelyi Juhocukor gyárból felszedett és a térbe exportált linóleumdarab. Ahhoz,

Németh Ilona: *Juhocukor*, 2018. A Juhocukor cukorgyár (később: Eastern Sugar) portáján megmaradt eredeti linóleumpadló, 1990-es évek. A háttérben Harun Farocki: *Workers Leaving the Factory in Eleven Decades*, 2006

Fotó: Cséfalvay A. András © A művész és a Kunsthalle Bratislava jövőtől

hogy továbbhaladjunk, rá kell lépnünk a cukorgyár hajdani portájának padlóborítására, amely tisztán kivehető az embléma és a felületén nyomot hagyó fogadópuhl körvonala is. Egy pillanatra a munkások bőrében érezhetnénk magunkat, az általuk taposott linóleum megjárása után azonban nem a gyárban, hanem egy moziteremben találjuk magunkat.

A holland Lonnie van Brummelen és Siebren de Haan páros *Monument of Sugar – how to use artistic means to elude trade barriers (Cukor-émlékmű – hogyan alkalmazzunk művészi eszközöket a kereskedelmi korlátok kijátszására)* című alkotása a cukoripar kizsákmányoló, gazdasági érdekekkel terhelt viszonyrendszerének állít görbe tükröt. A kiállítóteremben bemutatott film az Európából Nigériába exportált

cukor útját követi végig, rávilágítva a szállítás során ráakodott vámokra és a célállomásra megérkezett élelmiszer (vagy élvezeti cikk?) megnövekedett árára. A művészpáros Afrikában felvásárolt egy adag cukrot – amennyi az ösztöndíjuktól kitel – és tömböket készítettek belőle. Az így létrejött blokkokat viszsaszállították Európába, amelyek időközben – műtárgy voltuk révén – elvesztették vámkötelezettségüket és visszatértek származási helyükre, ami a globális kereskedelem ellentmondásosságaira irányítja a figyelmet.

Cukormanufaktúra

A kiállítóter központjában, a középső teremben kapott helyett az a participatív installáció,

amelyen a leginkább felismerhető Németh Ilona „keze nyoma”. A hatalmas tér – amely belmagasságával is kitűnik a Kunsthalle többi terme közül – hófehér falai között sorakozó munkasztalok idealizált gyári világ képét vetítik elénk. Vagy talán csak a fejünkben élő, archaikus üzemi formavilág üzeni ezt, és ma már a gyárak sokkal inkább hasonlítanak laboratóriumra, ahol makulátlan tisztaság és rend honol? A fal mentén sorakoznak a kötények, amelyeket felvéve a látogató maga is alkalmazottá válik: az asztalokon látható pontos utasítások mentén mi is elkészíthetjük az alkalmi manufaktúra termékét, a cukorsüveget. Ha jókor érkezünk, akkor találkozhatunk a kézműves „termelő” valódi alkalmazottaival is, akiket a tárlat időtartama alatt foglalkoztatnak Németh időszakos manufaktúrájában.

A cukorsüveg készítéséhez szükséges eszközök (balra) és a késztermék a kiállításra tervezett Eastern Sugar branddel (jobbra)

Fotó: Artmagazin

A fiktív cukormúzeum tárlói. *Múzeum cukru / Museum of Sugar*, kurátor: Miroslav Eliáš

Fotó: Adam Šakový © A Kunsthalle Bratislava jövőtáblából

A cukorsüveg a gyári hagyományokban egyfajta üdvözlő, bevezető (reklám)ajándékként funkcionált, amellyel az új üzemek tudatták létrejöttüket és a munka megkezdését. Jelen esetben is egy újonnan induló, (időszakosan üzemelő) manufaktúra terében járunk, ahol azonban az ajándék szerep helyét átveszi a jutalom és/vagy a szuvenír rendeltetés: mind az alkalmazottak, mind a látogatók hazavihetik a cukorsüveget, amit elkészítettek (vagy amit más alkotott, ugyanis minimum 24 óra szükséges a csomagoláshoz és a szállításhoz), de ennek feltétele, hogy dupla annyit gyártanak, mint amennyivel távozni szeretnének. Németh Ilona kritériuma merőben távol áll a kizsákmányoló gyári szabályrendszerektől – amire az utalást megteszik más művészek egy teremmel arrébb –, nála egész más kerül a középpontba: a kézművesség újjáéledt kultuszát keresztezi a cukorgyártás hagyományával, így közösségi élményt teremtve a cukorgyártás idealizált (és egyben utópikus) világát tárja elénk a kiállítóterben. A játékos installáció azért ennél több réteget is rejt: az új, ideiglenes munkahely létrehozása révén felsejlik, hogy a bezárt és megsemmisült cukorgyárak megszűnése idején ezek vesztették el munkájukat, ami főként akkor érzékelhető, amikor a manufaktúra üresen kongó terében állunk.

Fiktív cukormúzeum

Ha a tárlat mindegyik terét összevetjük, akkor élesen kilóg a sorból a fiktív cukormúzeum, amely az (egyelőre) nem létező történeti gyűjtés intézményeként van itt jelen. Mintha nem is a tárlat része lenne: a fehér falak után egy mélybordó színezetű terem fogad. Ha a laboratóriumi manufaktúra küszöbét átlépve érünk a terembe, akkor az éles váltás pofonként hat, és egyben elgondolkodtató, vajon ugyanazon a kiállításon járunk-e, vagy egy másik rendezésbe botlottunk. Némi felocsúdás után világossá válik, hogy a téma azonos, továbbra is a cukor a főszereplő, csak a megközelítés és a dizájn változott. Nem véletlen az eltérés: a cukormúzeum a kiállításon különálló egység, meghívott projekt, amelynek kurátora Miroslav Eliáš. A cukormúzeum a klasszikus történeti narratíva mentén tárja elénk a cukor(ipar) és a hozzá kapcsolódó eszköztár gondos gyűjteményét, és mindezt a vitrinek és a falak zsúfolt, precízen rendezett egységeivel szemlélteti. Pont így képzelnénk el egy szlovákiai cukormúzeumot – ha létezne ilyen. A projekt kísérlet egy intézményre, ami méltó emléket állít az ország ipari és mezőgazdasági történetének, valamiért azonban az állam részéről továbbra sem jelent meg az igény

ennek megvalósítására, helyette csak egy „múzeum a múzeumban” konstrukcióként képes felszínre törni.

Németh Ilona kiállítása ahhoz képest, hogy a szlovákiai cukoripar rendszerváltás utáni hanyatlását és annak társadalmi következményeit tárja fel, mégsem nyomasztó. Ugyanakkor az egyes szekciók közötti váltások ellentmondásos érzeteket keltenek, amelyek egyben a rendszerváltást követő, szebb jövőképet sugalló időszak után jelentkező csalódottságra is reflektálnak. A tárlaton a globális és a lokális helyzet közötti különbségek és hasonlóságok egyaránt megjelennek: a szlovák cukoripart sújtó átrendeződes problémája jól megfér a posztindusztriális társadalmakat és a gyári munkát érintő általános változások elemzésével. A művek figyelemfelkeltő válogatásának köszönhetően tanúi lehetünk annak is, miként interferálnak egymással Kelet- és Nyugat-Európa vagy a távolabbi kontinensek nehézségei.

**Ilona Németh: *Eastern Sugar*,
Kunsthalle Bratislava, 2018. július 15-ig.**

| 1 Az uniós szabályozások részeként bevezetett cukorkvóta több szlovákiai cukorgyár megszűnéséhez vezetett. Az országonként eltérő korlátozás értelmében Szlovákia 120 ezer tonnányi cukrot termelhetett évente, miközben a fogyasztás országon belül is elérte a 200 ezer tonnát, így a bezárásokat követően Szlovákia kénytelen volt importálni az így már hiányzó mennyiséget.

LOFFICE + COWORKID

WORK OR KIDS &

Térj vissza a munkába
a Coworkiddel!

Szülőknek

Munkaerő közvetítés
Tréningek & tanácsadás
Családbarát iroda
Inspiráló & empátikus közösség

Vállalatoknak

Employer branding
Returnship program
Társadalmi érzékenyítő események
CSR programok

Gyerekeknek

Kreatív foglalkozások
Napközbeni gyermekfelügyelet
Közösségi szemlélet
Barátságos környezet

Aktuális programjainkért látogass el oldalainkra!
www.coworkid.com | facebook.com/lofficecoworkid

Nem lehet könnyű forradalmár-gyerekek lenni. Mert nehéz elképzelni, hogy azok az aktív baloldali figurák, akik egész életüket képesek egy ügynek áldozni, mindeközben el tudnak látni olyan felelősségteljes feladatot is, mint a gyerekevelés. Más szempontból viszont kiállításuk mindig egy jobb, igazságosabb élethelyzet eléréséért történik, így a gyerekvállalás nemcsak hogy belefér, hanem egyenesen hajtóerőként munkálhat az utópikus elképzelések megvalósításáért folytatott küzdelemben.

Mucsi Emese

A FORRADALOM GYERMEKEINEK GYERMEKEI IS FORRADALMÁROK?

Joanna Lombard *Orbital Re-enactments* című videoinstallációja
– háttérben Lina Selander *When the Sun Sets It's All Red, Then It Disappears* című munkája
Fotó: Jean-Baptiste Béranger © Färgfabriken

Signe Johanessen *Bloodlines 1* és *Protector* című munkái
a *Children of the Children of the Revolution* című kiállításon

Fotó: Jean-Baptiste Béranger © Färgfabriken

A stockholmi Färgfabriken központi kiállítóterében megrendezett *Children of the Children of the Revolution* (A forradalom gyermekeinek gyermekei, kurátor: Jonatan Habib Engquist) című kiállítás öt olyan alkotót mutat be, akiknek szülei a hetvenes években csatlakoztak a „the green wave” (a zöld hullám) elnevezésű svédországi ellenurbanizációs mozgalomhoz, és a nagyvárosokból kivonulva, egymástól függetlenül, különböző falvakban telepedtek le családjaikkal. A ruralizációs kísérlet alanyaiként, a különböző rendhagyó mikroközösségekben felcseperedő gyerekek számára az alternatív életforma lett az alap, amivel annyit mindenképpen elértek a szülei, hogy fiaik és lányaik testileg legalábbis tiltakoznak a kapitalista világrend ellen. Nehezen kelnek időre például. A baloldali szellemben nevelkedett generáció említett tagjai számára a munkavállalás terén adekvát választásnak tűnhet a kötetlenebb művészsakma. A kiállítás azonban éppen arról szól, hogy ez a pálya is csak a piaczagda-

sági logika szerint szerveződik, illetve hogy a mindezzel nagyon is tisztában lévő öt alkotó a személyes történetekben gyökerező munkáival az alternatív életformákat is kritizálja. Két világ között mozogva, hiteles közvetítőként tudnak reflektálni az olyan ambivalenciát mutató jelenségekre, mint a szexuális forradalom alapvetően patriarchális felépítése, az egyenlőségben mégiscsak megjelenő hierarchia és a közösségből kirekesztés mechanizmusa – pont ötven évvel 1968 után.

Signe Johanessen (1978) a kiállításon látható művei közül háromnak az alapmotívuma egy ló. A hangárba lépve a *Protector* (Védelmező, 2018) rögtön magára vonja a figyelmet: egy alumíniumvázra erősített hatalmas lóbőr, amelyet ő maga feszített fel a keretre. A *Bloodlines 1* és a *Bloodlines 2* (Vérvonalak 1, 2, 2018) című munkák is ehhez az állathoz kötődnek. Johanessen ennek a rítusszerűen – de professzionális körülmények között – elpusztított lipicai lónak a vérért használva készítette

a Rorschach-teszt-szerű képeket. A három mű a *Thank you for carrying* (Köszönet a szállítáért) című projekt részeként jött létre, amelynek keretében 2015 óta egy gyermekkori trauma feldolgozásán munkálkodik az újrarájátszás és a remitologizáció módszerével. A vidékre elvonult családban szinte egyedüli gyermekkori társa kedvenc lova volt, aki, mint később megtudta, apja közreműködésével pusztult el. Negyedik alkotása, a *The Stag* (A szarvas, 2018) című videomunka műfajilag valahol a természetfilm és a legenda között helyezhető el. A mitologikus alakoknak tűnő főszereplők – egy idős férfi és egy idős nő – aranykori harmóniát idéző közösségben élnek a természettel, akadálytalanul kommunikálnak a filmben megjelenő szarvassal, és így róják lassan, norvégmintás pulcsiban azt az észak-norvégiai területet, ahol Johanessen nevelkedett a nyolcvanas években. A film zavarba ejtő: egy furcsa mikroközösségbe enged betekintést, amelyben ezúttal nem a fiú változott szarvassá.

Signe Johanessen *The Stag* (2018) című videomunkája a Färgfabrikenben

Fotó: Jean-Baptiste Béranger © Färgfabriken

Állókép Signe Johanessen *The Stag* (2018) című videomunkájából

© Färgfabriken

A Färgfabriken homlokzata.

A Färgfabrikent 1889-ben építtette Helge Palmcrantz, svéd feltaláló és iparmágnás. Palmcrantz az 1870-es években új aratógépeket, fűnyírókat és géppuskát tervezett, de 1902-ben már a ma Becker néven futó festékgyártó cég kezdte meg a termelést az épületben: szappant, művészeti kellékeket és ruhaanyagokat is gyártottak. Az 1970-es évektől már csak néhány raktárhelyiség maradt használatban. 1995-ben nyílt meg a Färgfabriken első kiállítása.

© Färgfabriken

A terem közepén szintén egy újrájátszáson alapuló munka helyezkedik el. Joanna Lombard (1972) *Orbital Re-enactments (Orbitális újrájátszások, 2010)* című többcsatornás videoinstallációjában a pszichodráma, az interjúzás és a filmkészítés eszközeit kombinálja. A mozgóképeken gyerekkori emlékek elevenednek meg négy helyszínen, és egy felfordult szülő-

gyerek viszonyt láttatnak: a kicsik önállóak, magukért felelnek; a nagyok mindenféle szabályt áthágva „gyerekeskednek”. Az emlékek egy része Ljusbackenből való, ahol a hatvanas években a legradikálisabb skandináv életmód-kísélet végrehajtása céljából állt össze egy kommuna, amelyben Lombard is nevelkedett. A közösség részben a „vissza a természetbe”,

a szabad szerelem és a személyes problémák színjátékon keresztüli feldolgozásának elvein alapuló, Otto Muehl-féle Aktionsanalytische Organisation mozgalomból inspirálódott, amellyel egy másik munkájában külön is foglalkozik Lombard. A videoinstallációban megjelenő történetek között található az egymás előtt fürdés zavaró élménye, valamint egy,

Kiállítási enteriőr Ylva Snöfrid festményinstallációjával

Fotó: Jean-Baptiste Béranger © Färgfabriken

Részlet Ylva Snöfrid *Father Paris 1967 with Wisdom Tooth and Mirrored Wisdom Tooth (2016–2017)* című diptichonjából

© Färgfabriken

Lina Selander: *When the Sun Sets It's All Red, Then It Disappears*, 2018, videoinstalláció
Fotó: Jean-Baptiste Béranger © Färgfabriken

Állóképek Lina Selander *When the Sun Sets It's All Red, Then It Disappears* (2018) című videoinstallációjából
© Färgfabriken

a közösségbe frissen érkezett lány első „próbájának” sztorija. Az új tag első nyilvános önfelzabardító tevékenysége – meztelenre vetkőzik a csoport előtt – alkalmával végigfolyik a menstruációs vér a lábán a lábán, amit a kommuna tagjai ujjongva fogadnak, és szinte rítusszerűen kenik szét egymás testén a közös élménnyel is erősítve az egymás közti köteléket. A történet egyszerű ábrázolásával mintha szintén egy család intim szférája válna nyilvánossá – egyszerre kínos és együttérző hatást gyakorolva a nézőre.

Ylva Snöfrid (1974) installációszerű festménykomplexumában többek között apjáról láthatunk egy diptichont (*Father, Paris 1967, with Wisdom Tooth and Mirrored Wisdom Tooth* [Apa, Párizs, 1967, bölcsességfoggal és tükrözött

bölcsességfoggal], 2016–7), aki hatvannyolcban Párizsban élt. Festői univerzumában olyan alaptémák jelennek meg, mint az apa figurája, az emlékezés, a halál vagy a szexualitás. *The Painter Studio in the Shadow World and Art in the Light of Conscience* (*Műterem az árnyékvilágban, művészet az értelem világosságánál*, 2017) installáció festményein fellelhető motívumok – nemi szervek, tükrök, kukucskálólyukak – Snöfrid különböző korokból származó referenciapontjait mutatják meg. Marcel Duchamp utolsó munkájától, az *Étant donné*től kezdve Andrej Rubljov ikonjain keresztül Diego Velázquez *Las Meninas*áig. Őt is a rítusszerű alkotói folyamat jellemzi, amely során legbelőbb titkait is kitarja a nézők előtt, felkelve ezzel a szegényt előhívó társadalmi normák ellen.

Ezeknél jóval hűvösebb művek kerültek be a kiállítás anyagába Lina Selander (1974) munkásságából. A *When the Sun Sets It's All Red, Then It Disappears* (*Amikor a nap lenyugszik, minden piros lesz, majd eltűnik*, 2008) című videoinstalláció Jean-Luc Godard *A kínai lány* (1967) című filmjén alapszik, amely Párizsban egy polgári lakásban játszódik, ahol öten – három fiú és két lány – marxista-leninista, maoista életelveiket taglalják. Selander munkája címét is a filmből emelte ki. Az eredeti helyen a marxizmus-leninizmus definíciója gyanánt mondja egyikőjük, azzal a kiegészítéssel: „*But in my heart the sun never sets*” („*De az én szívemben sosem nyugszik le a nap*”). Az installáció elemei a filmből, az 1968-as párizsi és stockholmi diáklázadásról készült

Részlet Nikolina Ställborn *Time Loop: Grälle 1946, Pälle 1976, Arw 2018* című munkájából
© Nikolina Ställborn

Egy látogató Nikolina Stållborn *Time Loop: Grålle 1946, Pålle 1976, Arw 2018* című munkáját nézi a Färgfabrikenben
Fotó: Jean-Baptiste Béranger © Färgfabriken

Nikolina Stållborn: *Deal With It*, 2018
Fotó: Jean-Baptiste Béranger © Färgfabriken

felvételekből, egy vietnami bombázás pillanatait ábrázoló képsorból és egy különleges részletből: a Sárga-folyóban úszó Maót megörökítő anyagból áll. A tíz év után újragondolt munkában Selander egyszerre mutat meg egy személyes történetet, amelyben az apával való viszony kerül a középpontba, illetve az előbbi tágabb kontextusát adó sztorit, a '68-as nyilvános eseményeket, egy forradalom történéseit. Az analóg fotográfia területéről érkezett Nikolina Stållborn (1972) *Time Loop: Grålle 1946, Pålle 1976, Arw 2018* (2018) című munkája a címben jelzett helyeken készült, mára már elveszett családi fényképekből indul ki. Egy VR-szemüvegbe bújva válik láthatóvá egy család, a tanyájuk előtt állva, kecskével, lóval. A 360°-os kép a stockholmi Skansenben készült, a világ legrégebbi szabadtéri múzeumában. A századelőre visszamenő, falusi portrékészítési szokásokat megidéző, megrendezett fotón a szereplők közül ketten Stållborn fiatal szüleit jelenítik meg, akik a légszennyezettség következményeitől tartva egy önellátó gazdaságot hoztak létre távol a városi környe-

zettől, Lappföld déli részén. Az identitása gyökereit kereső alkotó portréját a kiállításon bemutatott két másik munkája teszi teljessé. A *Fuzzy Brain (Borzolt agy, 2018)* a tanyáról elszármazott művész gondolati struktúráiba enged betekintést, míg az önségítő könyveket tartalmazó *Deal With It (Fogadd el, 2018)* a kiadványok mennyisége révén a jelenkori társadalmi elvárásrendszereknek való megfelelésért, a beilleszkedésért folytatott belső küzdelem bizonyítékait tárja elénk. '68 hatása ötven évvel később is érezhető Svédországban, ahol az emberi szabadságjogok védelme, a politikai korrektség kiemelt ügy – legalábbis a kiállítóterekben. A *Children of the Children of the Revolution* azért érdekes igazán, mert kicsit árnyalja ezt a látszólag az ideális felé tendáló állapotot. A fenti művészek nem választásuk szerint kerültek azokba a – továbbra is lehetséges alternatív jövőképként kezelt – baloldali irányelvek szerint szerveződő közösségekbe, amelyekben felnőttek, és általában a nemzetközi képzőművészeti színtér szereplőiként nem csak előnyeit

élvezik ennek a családi háttérnek. Az, hogy művészek, mégis nagy segítség számunkra – és számunkra is –, mert így a képzőművészet eszközeivel képesek hozzáférhetővé tenni azokat az élményeket, érzéseket, tapasztalatokat is, amelyeket a kis közösségek tagjaiként éltek át vagy épp szenvedtek el egy-egy ilyen megvalósult utópiában. Tekintheünk rájuk úgy is, mint együttélési kísérletek alanyaira, akik főként arról vallanak, hogy a gyakorlatban az utópiák általában másként működnek, mint képzeletben.

Children of the Children of the Revolution.
Stockholm, Färgfabriken.
2018. augusztus 19-ig.

LOGIC
IS
ALWAYS
WRONG

Julian Rosefeldt, Manifesto, 2015 © Julian Rosefeldt and VCA Bild Kunst, Bern 2018.

MANIFESTO

JULIAN ROSEFELDT FILMINSTALLÁCIÓJA

2018. MÁJUS 30. – AUGUSZTUS 12.

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

MANIFESTO has been co-commissioned by the ACMI – Australian Centre for the Moving Image Melbourne, the Art Gallery of New South Wales Sydney, the Nationalgalerie – Staatliche Museen zu Berlin and the Sprengel Museum Hannover. The work is co-produced by the Burger Collection Hong Kong and the Ruhrtriennale. It was realized thanks to the generous support of the Medienboard Berlin-Brandenburg and in cooperation with Bayerischer Rundfunk.

Szakmai partner:

Együttműködő partner:

Médiatámogatók:

múlt-kor

VASÁRNAPI HÍREK

artmagazin

PESTI+1

FÖLDGÖMB

műtárgy.com

Milyen mintázatok ismerhetők fel az egyik legkedveltebb hollywoodi rendező filmjeiben, milyen traumát dolgoz fel ezekben, avagy mire jó, ha lelép az apuka?

Kolozsi László

ÁTKELÉS A SZIMMETRIÁN

Kutyák szigete, Wes Anderson filmjeiről

Képzeld el, hogy Wes Anderson filmet rendez valamelyik klasszikus magyar regényből. Először is, melyiket választaná? A legkézenfekvőbb az *Iskola a határon* lenne, ugyanis Wes Andersonnak nem egyik alaptémája, hanem az alaptémája (vagyis a téma, amit minden filmjében feldolgoz) az apa nélkül maradt gyermek története. Hogyan talál a fiúgyermek apát az elvesztett helyett, és hogyan látja, ismeri fel az apapótlék gyengeségeit. Hogyan jut el addig, hogy az apa hiányának elfogadásával együtt felmérje helyét a világban, lássa a feladatait, és alkalmassá váljon azok elvégzésére.

Az apa helyét betöltő személy vagy lény – hiszen a tárgyalt filmben, a *Kutyák szigetében* ez egy kutya – rendszerint esendő, kissé alattomos, ugyanakkor melankolikus, úgynevezett elvesztett lélek. Az elvesztett lélek karakter általában már annyi mindenben keresztülment, hogy nem vár semmit az élettől, búskomor, ugyanakkor szembe mer nézni a kihívásokkal. Találhatunk olyan regényt a magyar irodalomban, amelynek olvasása közben apa nélkül cseperedő fiatalokért izgulhatunk, vagy amelyekben a nőknek kevés szerep jut – a dédelgetés vagy vigasztalás –, amelyben a gyerekek a felnőtt lét felé haladva egyrészt saját képességeiket, feladataikat méregetik, másrészt küzdenek a veszteséggel, az apa, a család elvesztésével. (A *Sorstalanság* sem rossz alap egy Wes Anderson-filmhez, de a helyszín, maga a téma látszólag kevés helyet enged a melankólia mellé azért mindig beszorít

tott iróniának. Kétségtelen, az *Iskola a határon* vagy a *Pál utcai fiúk* jobban beindítaná Wes Anderson fantáziáját.)

Az alaphelyzet mindenképpen Wes Anderson-filmeket idéz. Milyen is lehetne egy Wes Anderson *Iskola a határon*-adaptáció? Biztosan helyet kapna benne a bevezető rész, az uszodai jelenet: ötvenes évek, halvány árnyalatok, nagy fehér bugyogók a nőknél, a hajuk fehér kendővel összefogva, csatos üvegből vörös málnaszörpöt szívogatnak. A víz felülete szikrázik a napon, az elválasztó bójákkal hét részre osztott medence középső sávjában csak egy férfi úszik, szabályosan szelve szét a vizet, mint valami szent. A felülről felvett sűrű padlóra helyezett pink nyugágyakon fecskendrágos férfiak izzadnak, és a portugál porcelánképek csempékkel díszített tusolónál Bébéék feszülten figyelnek, mikor szabadul fel végre egy nyugágy. Az alreáliskolában a fiúk mind üveg-zöld egyenruhában feszítenek, fekete, díszítő-fűzős mokaszinben, kivéve a Wes Anderson-filmek apapótlékainál kissé nyersebb, ezért durvább vonásokkal ábrázolt Schulzét, aki mindig feketében jár, ám üveg-zöld bakancsban. Az iskola szabályos vonalait, a timpanon alatt a lépcsőház ívét megtöri egy citromsárgára festett ablakkeret: innen figyelni hosszú kalóztávcsövélvel az igazgató az alakulótéren zajló csuklógyakorlatokat. A csuklógyakorlatra sorakozó diákok háromszög alakba rendeződnek. Felső kameraállásból látjuk őket. A feljárót

kőoroszlánok őrzik, és az egymás mellett futó emeletre vezető két lépcsősor pont ott találkozik, ahova Rembrandt *Tulp tanár anatómiája* című képét helyezték. A tojáshejszínűre festett falú étkezőben két végtelen hosszúságúnak tetsző tölgyfa asztalnál étkeznek a fiúk. Egyszerre ülnek le és egyszerre emelik szájukhoz a piros kanalat. A rend csak akkor törik meg, amikor kint esni kezd a hó, és két renitens nem bírja ki, hogy oda ne nézzen. Hogy ne a havat nézzék. Egyikük a főszereplő. Egyedül az ő arcán látni némi boldogságot, de ez sem felhőtlen, mert az iskolában kifejezetten büntetik az érzelmnyilvánítást. A hó belepi a kőoroszlánok fejét.

Wes Andersont parodizálni nem olyan nagy kunszt. Milyen lenne egy pornófilm, ha Wes Anderson rendezné? Ebben a témában készült egy szkeccsfilm (*A Porno by Wes Anderson*)¹, aminek már majdnem négymillió nézője van a YouTube-on. Egy rózsaszínben pompázó pizzafutár hozza a pizzát egy kendőt viselő lánynak, a dobozt az ágyéka előtt tartva. A lány a lakásában felállított vajszerű sátorban fogyasztja el a pizzát a fiúval. Természetesen egyvalami nem látható: az aktus. Louis Paquet² készítette el a milyen lett volna a *Forrest Gump*, ha Wes Anderson rendezi trailerét: ebben vörös filccel borított asztal közepére helyezett bőrönd, katonai felszerelés, majd pingpongasztal jelenik meg. A sarokban sárga feliratokon az alkotók neve.

A japán nevek mindegyike olyan, mintha egy magyar filmben Puskásnak, Tarr Bélának vagy Rubiknak hívnák a szereplőket.

Wes Anderson könnyen parodizálható, még Tim Burtonnál vagy David Lynchnél is könnyebben. Nála ugyanis a látvány nem a történetet szolgálja, nem rendelődik alá a sztorinak: nála a látvány hordozza a mondanivalót. Vagyis tévúton jár, aki azt gondolja, hogy legutóbbi filmje, a *Kutyák szigete* például politikusabb film, mint az előzőek. Minden mai magyar valóságra vonatkozó áthallás csak nekünk érdekes. A film megítélése szempontjából lényegtelen. Wes Anderson nem témát választ, hanem látványt, és a látványhoz keresi meg a történetet.

A Wes Anderson-filmek története, történetkezelése legalább annyira szabályos és szabványos – már-már bosszantóan az –, mint egy katonaiskola reggeli csuklógyakorlata. Szinte sohasem tér el a nyolc szekvenciától, ami úgy a hetvenes évek óta a legtöbbet használt (és elhasznált) történetkezelési módszer. Lényege, hogy van egy többnyire hétköznapi szituáció, ami mindegy is, hogy diktatúra vagy bűvárcsapat, s ennek szereplőit kizökkenti egy váratlan fordulat – ez az *inciting incident*. A főhősnek döntést kell hoznia: ez az első *plot point*nak nevezett pont, a döntéshozatali pont. Ez feltesz egy kérdést, amit a második *plot point*ban válaszol meg a film. Eme második *plot point* készíti elő a végső leszámolást, ütközetet, a *climax*ot.

Jelen esetben az alaphelyzet az, hogy Japán legnagyobb városát, Megszakit egy, a kutyákat gyűlölő (finoman jelezve van, hogy macskapárti), hatalmát mindenáron megtartani igyekvő polgármester, Kobayasi tartja kezében. Kobayasi egy nemcsak nekünk ismerős hatalomtechnikai módszert alkalmaz: az erősen antropomorf, angolul, vagyis nem japánul beszélő kutyák az ellenség. Kobayasi azt állítja, hogy a kutyákkal szemben csak ő tudja hatékonyan felvenni a harcot. Vagyis Megszakiti propagandagépezete a kutyákat igyekszik főellenségnek beállítani, azt állítja, hogy

azok elűzése az állam legfontosabb feladata. „A tömegek felfogóképessége nagyon korlátozott, ezzel szemben a felelőssége nagy. E tényekből kifolyólag minden hatékony propagandának csak nagyon kevés pontra szabad korlátozódnia, és ezeket jelzésszerűen oly sokáig használnia, amíg csak a legutolsó is képes egy ilyen szóval kapcsolatban maga elé idézni azt, amit akarunk. Minden nagy vezér művészete abban áll elsősorban, hogy egy nép figyelmét ne szétszórja, hanem mindig csak egyetlen ellenségre összpontosítsa” – írja Adolf Hitler a *Mein Kampf*ban. Ez a hatékony hatalomtechnikai módszer rendszerint az irányított demokráciák sajátja. Megszakitban tipikusan irányított demokráciában élnek a polgárok, hiszen megjelenik a látszat kedvéért fenntartott ellenzék is – a tévé megengedi a kutyapárti Watanabének is, hogy megszólaljon. Ugyanakkor már a nevek is elárulják, hogy nem szabad nagyon komolyan venni és politikai parabolának tekinteni a *Kutyák szigete* történetét. A japán nevek mindegyike olyan, mintha egy magyar filmben Puskásnak, Tarr Bélának vagy Rubiknak hívnák a szereplőket. A kutyákat a Szemét szigetre száműzik. A kisfiú, a kutyája megmentésére a szigetre berepülő főhős neve Atari, vagyis egy korai informatikai cégről kapta a nevét. Watanabe titkárnőjét meg egyenesen Yoko Onónak hívják.

A történet *inciting incident*je természetesen a kisfiú landolása a szigeten, és az első *plot point* a találkozása az őt segítő, öt csapzott jószágból álló kutyafalkával. A kérdés, amit ez a fordulópont feltesz, természetesen úgy hangzik, megtalálja-e a kisfiú egykori védelmezőjét, házi kedvencét, testőrét, Spotsot?

Wes Anderson nem az a szerző, aki az ilyen kérdésre nemleges választ adna. Szabálykövető. A nyolcszekvenciás rendszerbe minden történetét be tudja szuszakolni, így ezt is. Nem lóg ki egyetlen szekvencia sem. A fejezetek végét sárga betűkkel virító inzertekkel jelzi.

Két olyan korai filmje van, amelyek nem ennyire szabályosan mesélnek el egy történetet, nem a hollywoodi dramaturgia szerint épülnek fel. Mindkettőt még egyetemi évfolyamtársával, a szőke szépfű szerepekben tündöklő (életművét agyalágyult vígjátékokkal koszoló) Owen Wilsonnal követte el: a *Rushmore* (borzalmas magyar címe: *Okostojás*) egy, az egyetemi közegben játszódó sötét szatíra, a másik a maffiacsalád-paródiának is beillő *Royal Tenenbaums* (alig merem leírni a magyar címét: *Tenenbaum, a háziátok*). Idén márciusban, a *Kutyák szigete* premierje után szavaztatta meg filmkritikusait a *Guardian*, hogy melyik Wes Anderson-filmet tartják a legjobbnak, és ezt a két, alapvetően a Wes Anderson-i stílusjegyeket még nem felmutató filmet szavazták az első két

helyre. Ezekre még nem jellemző a precíz beállítás, a szimmetrikus kompozíciók szinte kényszeres használata, a vintázs képeslapokat idéző, pasztellárnyalatú képek vagy a *stop motion* animáció használata (az élőszereplős filmeknél is). A felsorolt szerzői kézjegyek mellett a Wes Anderson-művek legfontosabb ismertetője a zenehasználat: a rendező filmjeiben szinte végig szól egy olykor zaklatott, olykor komor, csak pár akkordból épülő aláfestő zene. Szerzőjük rendszerint a nagyszerű Alexandre Desplat, és éppen a zene az, amivel Wes Anderson egy kis ironikus felhangot tud adni filmjeinek. Amikor egy hőst veszteség éri, érzéseit nem fokozza hanem ellenpontoszza a zenével. Klasszikus műveket sem a drámai hatás növelése érdekében használ, hanem ezt az ironikus felhangot erősíti, különösen azzal, hogy gyakran használ gyermekeknek íródott vagy gyerekzenének titulált zenéket: Britten gyerekeket a zenekar működésébe beavató Purcell-parafraízisát, Saint-Saëns-műveket, Prokofjev beavató zenéit. Nála a varázslatosnak mondható pillanatok is ezekhez a gyerekzenéhez kapcsolódnak: mintha egy gyerekkori emlék kapna hangot. A zenék a szobájában egyedül üldögélő, álmodozó gyermek képét idézik fel.

A 2004-es *Édes vízi életen kívül* minden Wes Anderson-film lényege a látvány: előbb született meg a *Grand Budapest Hotel* látvány-

terve, mint az ahhoz kapcsolódó történet. A cserkész tábor, mint zárt világ, a cserkész táborban uralkodó pasztell- és földszínek lehettek Wes Anderson számára érdekesek, nem is maga a sztori. A sztori a *Holdfény királyság* esetén is egy *coming of age*, vagyis felnőtté válás, apakeresés történet. Nem túl izgalmas önmagában.

Wes Anderson pár hónappal az első holdra szállás előtt született, az amerikai úrközponttól alig pár mérföldnyire. Kevés a szimmetriának és a rendnek alárendeltebb hely képzelhető el egy úrközpontnál. Wes Anderson meghatározó élménye Houston. Ahogy az is, hogy nyolcéves, amikor szülei elválnak. Az apa hagyja el a családot.

Nála tehát nem a történetből kell kibontani, miről is szól a film, hanem alapvetően a látványból. Nem a sztorival nyugtázza le a nézőt, nem az akcióval, csakis a vizualitással. A szimmetria a megbonthatatlanságot, a nyugalmat, a megbízhatóságot is jelenti, ahogy a rendet és a rendpártiságot, a rend uralmát is. Van benne valami rideg, kényszeres. A *Kutyák szigete*nek inspirációja a japánkert, a japán építészet és a japán film vonzódása a szimmetriához. Ahogy Wes Anderson a kalligráfiát használja – maga a Szemét sziget térképe egy japán szóképre hasonlít – vagy a sintó szentély, a *dzsindzsa* megjelenése a filmben egyértelművé teszi, hogy Wes Andersont nem a japán kul-

túra mélységei érintették meg, hanem a japán kompozíciók formái, a kandzsik szögletesége. És ebben megerősíthet minket az is, ahogy a klasszikus metszetekből gúnyt űz: Hokusai hullámain vidám kutyák szörföznek, a sakuraünnepen kutyák henteregnek.

Vagyis Wes Andersont nem a japán do-k, azaz a belső harmónia felé vezető utak érdekelték, hanem a japán világ esztétikája. Az, ami Japánból látható, nem az, ami Japánban megélhető. Ebből a szempontból rokona a filmnek a *Hős60s* című szintén animációs film, amely egy többszörösére dagadt Tokióban játszódik, ugyanakkor nem rokona a *Kubo és a varázshúrok*, aminek sokkal inkább célja a japán szellemiség megismertetése.

A *Kubót* készítő Laika stúdió filmjei is bábianimációk, akárcsak a *Kutyák szigete*, de a Laika minden képet manipulál, átdolgoz 3D animációval. Így az ő szereplőik sokkal több gesztussal rendelkeznek, nem annyira bábszerűek, mint a *Kutyák szigetének* szimpatikusan csak néhány alapvető gesztussal és minimális arcjárással felruházott kutyái. A *Kutyák szigete* olyan bábfilm, ahol nem is maguk a bábok, hanem a háttér, a layoutok lényegesek. Minden kompozíció telített, minden milliméterre kitöltött; minden kép kinyomtatható és eladható lenne képeslapként.

A *Kutyák szigetének* számos jelenete van, amely önálló kisfilmként is megállná a helyét, nem is szerves része a történetnek. Ilyen a szusikészítés. Felső kameraállásból vett előkészítési

szakasz. A kés dolgozik. Bontja a halat, szeleteli a polipkارت. És ugyanígy szinte álomszerűen részletgazdag és hatásos az a rész, amelyben Watanabe teszteli a kutyák betegségének ellen-szérumát. Természetesen három tesztet végeznek el. Hiszen a rendmániához, Wes Anderson rendmániájához a mesebeli vagy mitikus számok használata is hozzátartozik. Minden háromszor vagy hétszer vagy tizenöt-ször történik meg. Még Szemét sziget préselt dobozai is olyan katonásan állnak egymáson, hogy nem is érezni a sziget bűzét.

Valószínűnek tartom, hogy Wes Anderson egy-egy képkompozíción, például hogy hogyan nézzen ki a szemetet szállító csille, sokkal többet agyal, mint a történet szekvenciáin, fordulatáin, a film végkimenetelén. A *Kutyák szigete*, mivel bábfilm, a képek zsúfoltsága miatt kissé már fárasztó is – ugyanakkor lenyűgöző. De nem úgy, mint egy *Mad Max*, egy kalandfilm vagy egy David Fincher-mozi: nem a történet agyafúrtsága, a történethez kitalált képek és zene harmóniája a lenyűgöző (mint mondjuk Christopher Nolannál a *Dunkirk*-ben), hanem a kompozíciók információgazdagsága, a kimódoltságuk.

Wes Andersonnál a szimmetria olykor megbomlik, a két- vagy négyfelé osztott, egyenletes térmezőkben megjelenő kockákban feltűnik valami diszsonáns, oda nem illő. Ami még erőteljesebbé teszi, hogy a szimmetria nála a tökéletesség és a harmónia metaforája. A szimmetria és a tökéletesség helyreállítása

egy-egy hősének fő feladata. A szimmetria rendszerint az apa, a szülők hiánya miatt bomlik meg, és akkor áll helyre, amikor a hős megérkezik, felismeri a feladatát. Ez Atari esetében az, hogy vezetnie kell Megapoliszt, és a kutyák paradicsomává kell tennie. Az enyhén ironikus befejezés – Atari a kutyák védelmében maga is majdnem diktátorrá változik – ugyanakkor azt is megmutatja, hogy Wes Anderson szerint a történetben nincs és nem is lehet tökéletesség. A valóság, a történet valósága, sohasem lehet igazán rendezett. Rendezett és tökéletes csak a kép lehet. Tökéletességre és rendre csak a művészetben van lehetőség. Wes Anderson azért szeretné az *Iskola a határon*, ha elolvashatná, azért készítené belőle jó filmet, mert Bébé festő. Mert a főhős álma, hogy festő legyen. De tegyük hozzá, Wes Anderson Ottlik-adaptációja bár biztos lenyűgöző lenne, valószínűleg meg sem próbálná megközelíteni a regény mélységeit.

***Kutyák szigete (Isle of Dogs)*,
Amerikai-német animációs film,
101 perc, 2018.**

**Rendező-forgatókönyvíró-producer:
Wes Anderson, operatőr: Tristan
Oliver, zene: Alexandre Desplat**

A cikkben szereplő állóképeket a Fórum Hungary bocsátotta rendelkezésünkre.

NEW ORLEANS SWINGFESZTIVÁL

2018. augusztus 24-26.

augusztus 24.

IN THE MOOD

Utazások Glenn Millerrel

augusztus 25.

„AZ ÉN BABÁM EGY FEKETE NŐ”

Josephine Baker-emlékest

augusztus 26.

GERSHWIN, A SLÁGERGYÁROS

Szalóky Béla klasszikus jazzestje

mupa.hu

Stratégiai médiapartnerünk:

A Müpa támogatója az Emberi Erőforrások Minisztériuma

Jegyek kaphatók a Müpa jegypénztárában, valamint online a www.mupa.hu oldalon. További információ: +36 1 555 3300, +36 1 555 331

Miközben a magát jó ízlésűnek tartó közönség ma már nem értékeli a valaha népszerű, édeskésen derűs vagy édeskésen szomorú zsánerképeket, nézhetjük ezeket más szempontból is, azt vizsgálva, mit árulnak el koruk sztereotípiáiból. Például arról, milyennek látta, vagy inkább milyennek akarta látni a gyerekeket a dualizmus korának feltörekvő polgársága, és a festők hogyan igyekeztek megfelelni ezeknek a vásárlói elvárásoknak.

Támba Renátó

KIS FELNÖTTEK, SZÉP ÁRVÁK, KEDVES CSÍNYTEVŐK

Néhány példa a gyermekkor ábrázolására a műcsarnoki festészetben

Halmi Artúr: *Vizsga után*, 1890, olaj, vászon, 125 x 186,5 cm, ltsz.: 2825, Magyar Nemzeti Galéria

A dualizmus korában pályázatok és állami ösztöndíjak sora csábította a művészeket arra, hogy behódoljanak az akkori kulturális életet irányító társadalmi és politikai szereplők által legitimált esztétikai normáknak, de a polgári közízlésnek is mind kiszolgáltatottabbá váltak: a gazdasági fellendülés magával hozta a tehetősebb réteg igényét a tárlatlátogatásokra, sőt a művek birtoklására, így az, hogy a társadalom vásárlóerőként is megjelenő része kit tekintett művészeknek, jobbára a közvetítőkön (pl. galériatulajdonosok, kritikusok, szerkesztők) múlt. Az esetek nagy részében ők is idomultak a birtokos réteg, illetve a dzsentrik értékrendjéhez, akik pedig inkább a könnyed szórakozást és azokat a mutatósnak ítélt képeket kedvelték, amelyeket mintha a korabeli népszínművek, operettek, a hírlapok tárcái és elmés novellái ihlettek volna. A művészek bizonyos hányada megállapodott ennél a populáris stílusnál, amit Lyka Károly csak műcsarnoki festészetnek nevezett el.

A közönség ízléséhez alkalmazkodó festészet szemléletmódját tekintve az akadémizmusban, a historizmusban, az eklektikában és az anekdotikus zsánerfestészetben gyökerezett, stílus eszközeit pedig legfőképpen a müncheni realizmustól kölcsönözte, ami a barbizoni vagy a fontainebleau-i iskola, valamint Uhde, Liebermann és Trübner festészete által inspirálódott. A fentiek szerint dolgozó festők életből ellesett, ámde gyakran meglepő csattanóval ellátott jeleneteket kívántak vászonra vinni, díszletek közé, színpadias beállításba komponált, jelmezbe öltöztetett, hétköznapi-ságukból kiragadott szereplőkkel. Lokális szí-

neket használtak, atelier-világítással operáltak még a szabad ég alatt játszódó jeleneteknél is. A felsorolt kritériumoknak megfelelő képek kedvelték a túlzást, a motívumok halmozását, az ismétlést és a könnyen befogadható érzelmeiket; kellemes és gyengéd intimitás jellemezte őket, amit – Abraham Moles kifejezésével élve – „a szív komfortjának”¹ is nevezhetünk, s fontos szereppel bírt kötődésük a „társadalmi többség consensus omniumához (az illendőséghez)”². A festő feladata voltaképpen alig különbözött az újságíróétól: nyomában járni a közönség érzéseinek, gondolatainak. S miután e képek a polgárság szemléletmódját tükrözték, annak sztereotípiáit szaporították, szociológiai, társadalomtörténeti szempontból számos érdekes mozzanatot olvashatunk ki belőlük.

Ugyanez vonatkozik a gyermekkor képzőművészeti reprezentációjára is, hiszen e képeken felismerhető a korabeli közgondolkodásban megjelenő megannyi gyermek-sztereotípiája. A gyermekkor mint téma felértékelődése a polgárság gazdasági fellendülésének, aspirációinak, a modern tömegoktatás bevezetésének, az iskoláztatás divatossá válásának köszönhető, s így mind nagyobb hangsúly helyeződött a gyermekélet megfigyelésére. Megörökítésre került az iskoláztatás, a játék, a rokoni kapcsolatok, de a tragikum (pl. elárulás) ábrázolása sem maradhatott el.

Az iskoláztatás és a gyermekkor társadalmi kontrolljának témakörét mutatja be Halmi Artúr *Vizsga után* című 1890-es képe, még ha nem is ez volt a művész szándéka. A kezdetben Hans Makart pártfogása alatt indult, elsősor-

ban társasági portréiról ismert festő e képe egy derűs, ám mértani szigorúsággal megszerkesztett, így némiképp szenvtelennek ható szemlét nyújt a polgári leánynevelésről. A „negédes zsúrhangulat” által átjárt jelenet egy márványasztalokkal bebútorozott, könnyed kikapcsolódásra szánt, csupa üveg cukrászdában játszódik, melynek áttetsző világossága tárgyilagosságot kölcsönöz, s már-már a hiperrealizmust idéző egzakttság éles iróniájával hatol be a hétköznapokba. A világosan tagolt kompozíció, a belső tér és a csoportszerkezet áttekinthetősége a társadalmi élet ellenőrizhetőségének benyomását kelti, s mindezen keresztül kifejezésre jut a gyermekélet fölötti kontroll igénye is. Ezt a jelenséget igazolja a képen kibontakozó antropológiai mozzanat is, ugyanis e kép kivágásos technikával készült, kifinomult színvilágú festmény voltaképpen a leánygyermek életét fölötti hatalomgyakorlásból is megmutat egy momentumot, nevezetesen: a jutalmazást mint ösztönző erőt. Végül, a terem sarkában megbúvó, újságja mögül komoran és bizalmatlanul kitekintő, kopottas öltözetű öregúr alakja figyelmeztet minket, hogy a kontroll végső soron patriarchális természetű, hiszen a férfi hatalom e megtestesítője – mint a gyermekkor-narratívákat működtető társadalmi-politikai elvárásrendszer közvetítője – érzékelteti az első benyomásra kedvesnek, hívogatónak ható jelenet mögött munkáló hatalomgyakorlási mechanizmusok jelenlétét. Így kerül akaratlanul némi nyomasztó tónus az egyébként szeretetteli iróniával megfestett, oldott hangú képre.

Skuteczky Döme: *Könnyű a más kárán nevetni*, 1892, olaj, vászon, 67 x 43 cm, ltsz.: 2849, Magyar Nemzeti Galéria

Jendrassik Jenő: *Misère*, 1896, olaj, vászon, 100 x 142 cm,
ltsz.: 1527, Magyar Nemzeti Galéria

© SZM-MNG

Ezzel szemben nehéz volna bármiféle mögöttes jelentéstartalmat felfedezni Skuteczky Döme (1850–1921) *Könnyű a más kárán nevetni* című 1892-es képén, melyen hófödte városképbe komponálva bontakozik ki egy roppant banális cselekmény, amint egy fiatalasszony és egy fiú megmosolyog egy törött pipáját sirató cilinderes öregurat. A címben jelzett szentencia mintha éppen most hagyná el az idős férfi száját, ám ezáltal a festő is kacagna egyet a közmondások által hordo-

zott társadalmi normák rigorózus voltán. A képkivágásos technika, a puha, zöldecs reflexekkel dúított sziluettek, az otthonosságot sugárzó város részletei egyébként mind-mind a művész tehetségét dicsérik, így e mű a téma kisszerűsége ellenére is kimagasló minőségű. Jendrassik Jenő (1860–1919) *Misère* című 1896-os képén már nyoma sincs oldott hangulatnak, a francia cím (szenvedés, nyomor) is a részvétkeltés szándékát mutatja, s a pulpos szenttelen tevékenykedése még inkább az

írást (búcsúlevelet vagy végrendeletet?) szorongató leánygyermek magára hagyottságára irányítja a figyelmet. A festői megoldásokban Jules Bastien Lepage finom naturalizmusának hatása érzékelhető, a bútortzat száraz színei és a mérleg, mely mintha a társadalmi élet racionalitását jelképezné, ugyancsak az elárvultságot nyomatékosítja, ám a részletező tárgyábrázolás némiképp a drámaiság ellen hat. A mű valójában hírlapi szenzációt tár elénk csak az álszentszentalizmus köntösében.

Peske Géza: *Nagymama alszik*, 1882, olaj, vászon, 90 x 134 cm,
ltsz.: 56.647, Keresztény Múzeum, Esztergom

© Keresztény Múzeum

Pataky László: *Virrasztás*, 1886, olaj, vászon, 123,5 x 163 cm,
ltsz.: FK4275, Magyar Nemzeti Galéria
© SZM-MNG

Peske Géza: *Forró*, 1880-as évek közepe, olaj,
vászon, 142 x 110 cm, Magyar Nemzeti Galéria
© SZM-MNG

Ugyancsak a veszteség témáját dolgozza fel Pataky László (1857–1912) tíz évvel korábbi, *Virrasztás* című képe, melyet a művész a Munkácsy-pályázatra szánt, ám miután a pályamű kissé késve érkezett be, érvénytelennek tekintették. Patakyt a kép megfestésekor nagymértékben befolyásolta a Hollósy-féle „fénykutatás”, de hatással volt rá a skót realizmus szenvtelen karakterábrázolása is. A komor hangulatú, szürkés tónusokkal megfestett jeleneten a család gyászának lehetünk szemtanúi, miután az anya – feltehetően gyermekágyi lázban – elhunyt. A tárgyi szegénység, a szereplők mozdulatlansága mind-mind a veszteség nagyságát hangsúlyozza. Az apa féltőn tartja ölében a kisdedit, kislánya az asztalnál alszik, kislfia (aki egyébként Fritz von Uhde *Játszó gyerek* című képének figurájára emlékeztet) a földön játszik. A rá irányuló fény sugar, s a fehérbe öltöztetett gyermekalakok a gyermeki ártatlanság rousseau-i elvét szólaltatják meg. Az ablakon beszűrődő fény azon túl, hogy kiemeli a család magára hagyottságát és az apa tehetetlenségét, talán az édesanya immár anygali létének szimbólumaként is értelmezhető. Pataky és Jendrassik képével szemben a kedves emlékeztető, önfeledt gyermekkor mítoszával szólaltatják meg Peske Géza (1859–1934)

képei, akárcsak első jellegzetes műve, a *Nagy-mama alszik* (*Alkalom szüli a tolvajt*, 1882). A humoros, anekdotikus életkép ritka példája a nagyszülő-unoka kapcsolat ábrázolásának, ám az, hogy a festő természetes jelenségként, bocsánatos bünként közelíti meg a gyermeki csínytet, ellentmondani látszik a falusi társadalomban működő tiszteletteljes viszonyulásnak a nagyszülőkhöz. Itt épp nem a tekintély a nagymama legmeghatározóbb vonása, hiába jelenik meg alakja trónszerű karosszékben. A művész mindezek mellett a külvilágból beszűrődő fény által érzékelteti a gyerekek elevenségét, az árnyékba vonultan pihenő öregasszony fáradtságát is, ezzel az ellentéttel a mű humorába némi rezignáció elegyedik. Peske Géza (akiről már olvashattak az *Artmagazin*ban: Kovács Ágnes: *Magyarok Münchenben 2.: Az édeskés híg derű: Peske Géza, Artmagazin*, 2006/3. 74–76. o.) e kép megfestésétől fogva rendre a kedves emléktű, boldog gyermekkor élményvilágából választott témát, a művein fellelhető motívumokat pedig testvéreinek tett dunántúli látogatása alkalmával, a béresek és a pusztai emberek gyermekeinek megfigyelése nyomán alakította ki. A gyermekábrázolásából áradó „édeskés derű” miatt Peskét Lyka Károly a piktorok Pósa bácsijának titulálta, példaként

említve *Forró* című képét, mely mintha csak Vincent van Gogh 1885-ös *Krumplievőkjének* lenne joviális, a gyermeki önfeledtségre fókuszáló átköltése. A gyermek itt nem kicsinyített felnőtt, mint Fényes Adolf jelenetein (például az 1903-as *Hazatérő testvéreken*), hiszen Peskét a gyermekmunka megpróbáltatásai és a gyermekszegénység ábrázolása helyett a gyermeki örömök és a sajátosan gyermeki élmények nosztalgiától sem mentes felidézése foglalkoztatta.

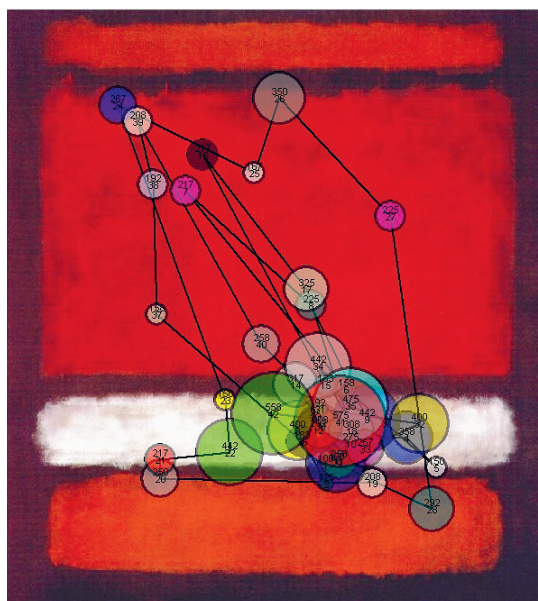
Képei, akárcsak Halmi Artúr vagy Skuteczky Döme zsánerjelenetei, talán a belőlük áradó harmóniának köszönhetően is, nyugtatóan hatottak a polgári nagyközönség lelkiismeretére. Intim családi jelenetek, a polgári élet hétköznapijai, kedélyes képek a falusi nép életéből – ezek képezték a korabeli festészet jellemző tárgyköreit. Ám mindezt korántsem szociográfiai pontossággal jelenítették meg, hanem inkább hivalkodóan túljátszva, egészen addig, amíg ez a fajta festészet a konformizusból fakadó mértéktartó közepszerűség áldozatává nem vált.

Milyen mozgásokat végez a szemünk, amikor először lát egy képet, és ebből mire következtethetünk? Miből áll össze a tetszés-faktor? Hogyan hasznosulhatnak a megőrzésre összegyűjtött tárgyak, az egyes országok iskoláit hogyan fogadják a múzeumokban? Mi jelent új kihívásokat a művészeti oktatásban, miért nem szeretnek múzeumba járni az egyetemisták, illetve kiktől félnek a legjobban a magyar gyerekek? Kutatások, felmérések, vizsgálódások a művészet körül.

Topor Tünde

A LAIKUSOK ÁLTALÁBAN NEM SZERETIK A NONFIGURATÍV FESTMÉNYEKET

Beszélgetés Illés Anikóval,
a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem
Elméleti Intézetének igazgatójával

Mark Rothko No. 7 című képe egy 14 másodperces megtekintés eredményének Scannpass megjelenítésével

© Illés Anikó Foto: Kocsi Olga

Beatriz Milhazes: *Maresias* (2002) műve, mellette a kép egy 14 másodperces megtekintés Sinnbuilder típusú megjelenítésével

© Illés Anikó Fotó: Kocsi Olga

Topor Tünde: Legutóbb akkor találkoztunk, amikor egy nagyon érdekes kutatás közepében voltatok, azt térképeztétek fel, hogyan olvassa, követi le a látványt, illetve egy adott képet a szem. Nyilván más, ha egy monitoron nézzük és más, ha élőben magát a műtárgyat, de mindenképpen érdekelne, mi lett a kutatás eredménye? Milyen következtetésekre jutottatok és miként sikerült ezeket a tapasztalatokat beépíteni az oktatásba (az oktatás módszertanába) vagy a tárgyalkotás tanításába, vagy bármibe, amihez kapcsolódva itt az egyetemen ez a tudás hasznosulhat.

Illés Anikó: 2007–8-ban végeztem ezt a szemmozgást lekövető vizsgálatot, amely három részből állt: az online mérésből, ahol közvetlenül a szemmozgást vettük le és két offline elemből, amiből az egyik egy skála volt, a másik pedig egy interjú. Primer hatása az életemre az volt, hogy szigorú kritérium szerint válogatott szakértőkkel, művészekkel és műértőkkel dolgozhattam. Szubjektív, de nagyon meghatározó élmény volt megtapasztalni, ki hogyan kezd beszélni a képekről, ki hogyan viszonyul a monitorhelyzethez (hogy áttételes élményt kap, aminek semmi köze az eredeti műhöz, el tudja ezt fogadni vagy zavarónak ítéli). Voltak szakértő alanyok és volt laikus csoportunk is, minden csoportban 12-14 fő. Az adatok elemzéséből kiderült, hogy miben különböznek a szakértő csoportok és a laikusok a festménytípusok szemlélésében és értékelésében. A vizsgálatnak köszönhetően megerősítést nyert egy-két, a szakirodalomból már korábban ismert összefüggés, például hogy a laikusok általában nem szeretik a nonfiguratív festményeket. Az is érdekes adalékot jelentett, hogy a nagy mesterek munkái és mondjuk egy kevésbé kvalitatív figuratív mű között hogyan tesznek

különbséget a laikusok és hogyan a szakértők. Erre konkrét példát is tudok: kikerestem egy dél-amerikai művész képét, akitől előzőleg már vásárolt a MoMA, tehát a szakma által hitelesített kortárs művészről volt szó, aki azért mégsem annyira ismert. Az ő képével kapcsolatban például a szakértők egy része pont úgy viselkedett, mint a laikusok (és nemcsak ezzel, de például egy Rothkóval is) – nem merték szeretni, mert nem ismerték, nem tudták hova kötni. Persze egy ilyen jelenség sok összetevő függvénye, nemcsak percepció, hanem személyiség kérdése is, hogy mer-e valaki csak azért szeretni egy képet, mert az jól néz ki, vagy mert vicces, vagy csak akkor meri, ha egy elismert művészettörténész pozitívan nyilatkozott már róla.

Hogy emlékszel, tudtam hova tenni? Mert ez nekem már nincs meg, viszont maga a kép megmaradt.

Nem utasítottad el, érdekesnek tartottad, de nem tudtad hova tenni. Fontos egyébként, hogy az ember megőrizze a kíváncsiságát. Közben persze – és ez lényeges tanulság – a dolog szakmaiságát pont az jelenti, hogy meg tudjuk különböztetni a jót a rossztól és felismerjük a stílust, az intenciót. Tehát a szakmai szabályokhoz is ragaszkodni kell, de közben nyitottnak is kell maradnunk. Tulajdonképpen ellentmondás, hogy hogyan tartsuk magunkat egy kánonhoz, miközben folyamatosan meg is kell hogy újítsuk. A kutatásból egyébként is kiderült, hogy nincsenek teljesen lehatárolt kategóriák, a szakértők is beszéltek úgy néha, mintha teljesen laikusok lennének, egy kiállításokra ritkán járó történelemtanárral pedig rendkívül éretten, érzékenyen nyilatkozott a képekről, miköz-

ben fogalma sem volt arról, hogy mik azok, ki festhette őket. Az az érdekes, hogy inkább a szakértő kategória feltételezett keretrendszerén lettek repedések.

Azért ez nagyon ingoványos talaj... és nem a vizsgálat tudományosságára gondolok. Kezdjük ott, hogy általában vett szakértő nem létezik...

Igen, de a szemmozgásos kísérletnél engem például az érdekelt a legjobban, hogy van-e valami mérhető dolog, ami fényt derítene arra, miért nem tudnak mit kezdeni a laikusok úgy általában egy nonfiguratív képpel. A verbális válaszok között voltak a sztereotíp szövegek is: „ilyet a nagymamám/gyerekem is tudna festeni”, „ez olyan, mint egy törülköző” – ez épp egy vörös csíkozású Rothko-kép kapcsán hangzott el. A szemmozgásos vizsgálatnál a gép érzékeli, hogy a szem a kép melyik pontjára fókuszál éppen, és berajzolja az utat, amit a szem bejár, amikor alaposan (de akár felületesen is) megnéz egy képet. A laikusoknál egy nonfiguratív kép esetében a szem úgynevezett „kereső” mozgást végez, azaz kis, gyors mozdulatokkal ugrál ide-oda, mintha keresne a felületen valamit. A műértő, aki tudja, mit lát, vagy esetleg már látta eredetiben is a képet (és tulajdonképpen ráismer), inkább ellazultan elmereng, a pillantása lassabban vándorol a képen. A laikus azt is keresi, miért olyan nagy szám ez, miért számíthatott mérföldkőnek a keletkezésakor, miért tarthatjuk egyáltalán fontosnak, míg akinek van róla előzetes információja, az a biztos tudás birtokában nyugtázza a látványt. Meg kell értenünk hogyan gondolkodik a szakértő és hogyan egy laikus, mert például itt a MOME-n ha valaki táskát, ékszert, bútort ter-

vez, vagy épp szolgáltatást, ami egyre elterjedtebb – meg kell értenie, kihez szól, kinek készül az, amit csinál. Nekem itt ér össze a két szál, de legalábbis itt fedezhető fel a nyomai a most divatos *design-thinking*, vagyis dizájn-gondolkodás fogalmának, miszerint azoknak a bevonásával képzeljük el a tervezési-tárgyalkotási folyamatot, akik számára készül az adott tárgy. Bár mi itt egy művészeti egyetemen művészeket (és művészetpedagógusokat, menedzsereket, teoretikusokat) képzünk, ami eleve nagyon elit dologként van pozicionálva, de fontos tudatosítani, hogy amit csinálunk, azt nem magunknak csináljuk. Én például begyűjtöttem egy csomó nagyon eltérő stílusú és minőségű *Piroska és a farkas* könyvet, amit a tanár szakosokkal megnézünk a *Vizuális képességek fejlődése* című órán, mert a hallgatóknak látniuk kell, hogy azok a gyerekek, akiket tanítani fognak, miket lapozgattak otthon; milyen mintákat, struktúrákat tartanak fontosnak, miből indulnak ki és mihez ragaszkodnak.

Jó néhány éve Párizsban láttam egy olyan kiállítását, amin a művész, Douglas Gordon olyan filmekből vágott össze egy saját művet, amiket az anyukája akkor nézett, amikor terhes volt vele, illetve olyanokat, amiket ő látott fiatalkorában. Nagyon érdekes volt, közben pedig az is felmerült, mitől jönnek divatba újra a dolgok. De ha már felhoztad a mesekönyveket, mit gondolsz te, aki ezeknek a dizájn- és a befogadói, pszichológiai összetevőivel is foglalkozol, azokról a dizájn-mesekönyvekről, amik egy-egy közismert mesét dolgoznak fel, de mondjuk csak képből. Szerinted ezektől mit lehet várni? Éppen ilyen könyveket szemlélünk ebben a számban, már csak emiatt is érdekelne.

Nehéz kérdés, mert van egy csomó gyönyörű gyerekkönyv, amik olyanok, mintha nem a gyerekeknek készültek volna. A saját családomban is mindig besegítettem az angyalkáknak meg a nyuszinak, így ezek a könyvek hozzánk is bekerültek, a legnépszerűbb mégis egy örökös, ezüstszélű Disney-kiadvány volt. A kicsiknek szóló dizájn-mesekönyvek között

azért nem egy olyan van, amivel a gyerekek nem tudnak mit kezdeni, főként azokkal, amik túl absztraktak. Viszont a kicsit nagyobbak, a 11-12 évesek, akik a fogalmi gondolkodásnak már magasabb szintjén állnak, ismervé a mesét, értelmezni tudják a képeket, és felfedezik benne a vicces elemeket is. Nekik óriási élmény lehet, mert ők már értik ezt a fajta humort. De például a pasztelles, nagyon kifinomult rajzok sem a gyerekeknek jönnek be, hanem inkább az anyukáknak. Hatalmas dolog, hogy igazán szép, művészi gyerekkönyv-illusztrációból nagyon sokféle van nálunk, mégis azt gondolom, sokszor jól jönne egy-egy művészetközvetítő pedagógus közreműködése a gyerekkönyvkiadásban, és mindenképpen érdemes lenne tesztelni is ezeket, megfigyelni a különböző korosztályok reakcióit.

Szerinted miért van az, hogy a laikusoknak – majdnem mindegy is, mennyire jó iskolába jártak vagy jó családban nevelkedtek – az, ami elsőre, zsigerből tetszik, többnyire nincs átfedésben azzal, amit a vizuális kultúra területén kicsit is képzettebbek jó művészetnek tartanak? Mindenképpen érezhető, hogy nagy különbség van a között, ami spon-tán tetszik az embereknek és a között, amit érték-ként ismer el akár a szakmai közeg, akár a műtárgy-piac.

A szemmozgásos vizsgálatnak, amiről az elején beszélünk, volt egy ehhez a kérdéshez kapcsolódó tapasztalata. A tetszést úgy azonosítja a szakirodalom, hogy azt befolyásolhatja a nem, az életkor, az iskolázottság, a mű presztízse stb. A végén ezek összegződnek és együtt határozzák meg a tetszés mértékét. A tapasztalat azt mutatja, hogy ha van egy eredendő tetszés, vonzó-dás vagy épp taszítás, az alapvetően meghatározza, hogy a befogadó alany mit hajlandó még észrevenni, mennyire mélyül el az adott műben. Vannak vizsgálatok, amik azt igazolták, hogy minél több információval rendelkezik valaki egy műről, annál inkább hajlandó elmerülni benne, annál jobban értékeli. Én úgy gondolom, hogy a tetszés a művel való találkozásnak csak

egy aspektusa. A vizsgálatoknál nem találtam a tetszés-adatokkal azonosítható szemmozgást. Van úgy, hogy egy film valójában nem tetszik, amikor kijövök a moziból, mégis hetekig hordozom a képeit vagy gondolatát, hangulatát, felvetett kérdéseit. Szerintem a műhöz való viszonyulásnak csak egyik aspektusa a tetszés. Egy másik fontos összetevő például a nevel-tés. A szakirodalom szerint az a jó, ha minél többféle dolgot mutatunk meg a gyerekeknek: érje minél több élmény a testtel, testmozgással kapcsolatban, a természetben, és kapjon sok-féle, változatos vizuális ingert. Lásson minél többfélét, és ki fog alakulni a saját ízlése. Tudom, hogy ez nem igazán válasz a kérdésedre, de ezzel nem foglalkoztam még.

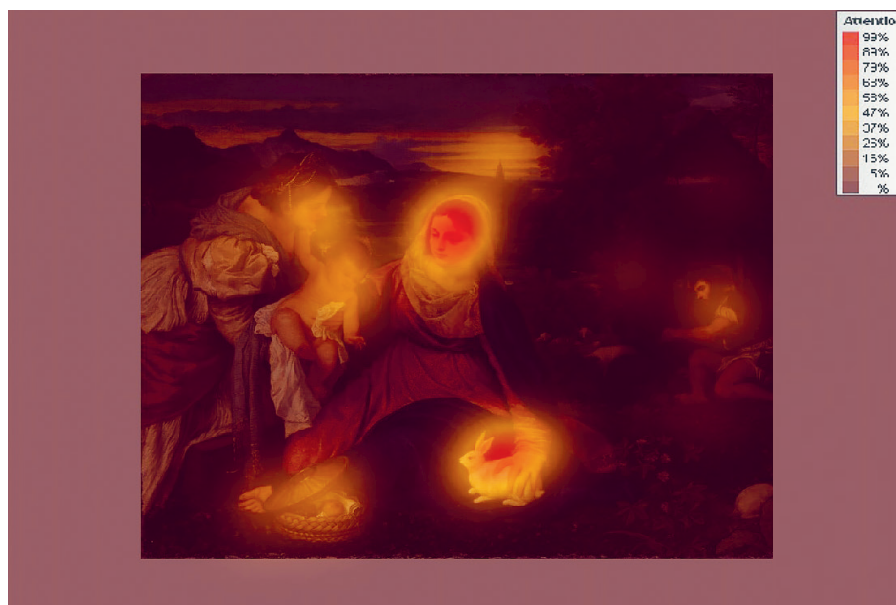
Tehát a tetszés összetevői nagyon sokfélék lehetnek, és ebbe a neveltetéstől kezdve a személyiségtípuson vagy az ember aktuális mentális állapotán át a legkülönbözőbb dolgok is beletartozhatnak és hatással lehetnek az adott művel kialakított viszonyra. A tárlatvezetések és a magazin szerkesztések is sokat gondolkodunk azon, hogyan lehetne közelebb hozni egy adott művet vagy műtárgycsoportot ahhoz, aki először látja. Vagy hogy mi lehetne az, ami felkelti, és főleg ami fenn is tartja az érdeklődést. Az biztos, hogy ez a műtárgypiacot is mozgatja, de hogy látod, a múzeumi gyűjteményezést vagy épp a tárgyalást is?

A múzeum mint fehér falú szentély is relativizálódni látszik, és az is, hogy kit tartunk művésznek. A most átalakuló dizájn- és művészetfogalmak miatt még akik ezen a területen tevékenyek, azok is elbizonytalanodnak néha. És sokan féltik a pozíciójukat is. Ugyanakkor a participatív (részvételi) kezdeményezések a múzeumokban¹, vagy például az, hogy a múzeumpedagógust a kurátor már a kezdetek kezdetén bevonja a tervezésbe, adhatnak fogódzót a befogadáshoz a bizonytalan látogatóknak. Az is fontos kérdés, hogy a felfokozott vizualitás korában, a művészet elmosódó határai és átalakuló fogalmai közepette,

Az ITEMS (Innovative Teaching for European Museum Strategies) egy európai uniós projekt, melynek célja, hogy innovatív módszerekkel, az új médiumok és az új technológiák bevonásával élénkítse a művészeti múzeumok és az iskolák közötti együttműködést, illetve a kölcsönös tapasztalatcsere révén alakítson ki interaktív oktatási és múzeumpedagógiai programokat a művészeti múzeumok számára. A projekt résztvevői európai országok, Franciaország, Lettország, Luxemburg, Magyarország, Olaszország és Portugália oktatási és múzeumi intézményeinek, szervezeteinek vezetői, oktatói, múzeumpedagógusai és diákjai. Az ITEMS tagjai, kapcsolódva a *Leonardo da Vinci The Lifelong Learning / Egész életen át tartó tanulás* programhoz elsődlegesen felméréseket végeznek a jelenlegi múzeumi-oktatási-technológiai állapotokról, kutatásokat végeznek, illetve programterveket készítenek a lehetséges fejlesztésekhez, majd eredményeiket és tapasztalataikat nemzetközi konferenciákon vitatják meg.

Forrás: <https://elmeleti.mome.hu/hirek/7-hirek/71-items-konferencia>

Tiziano Vecellio: *Madonna a házi nyúlal*, 1520–1530 körül, úgynevezett hőterképes megjelenítésben
A szemmozgást vizsgáló eszköz (*eyetracker*) itt alkalmazott szoftvere többfajta vizuális megjelenítést kínál fel. Mindegyik a kamerával begyűjtött adatokon végzett számításokon alapul. Az egyik a *Scanpass*, ezen azt látjuk, hogy a kép melyik pontjain időzött el a szem (fixáció helye) és hogy mennyi időt töltött el ott (fixáció ideje). Minél nagyobb egy pötty átmérője, annál hosszabb ideig tartott a fixáció. A másik megjelenítési mód az ún. *Sinnbuilder*. Ezt úgy lehet elképzelni, mintha egy fekete (vagy fehér) filtert tennénk a kép elé, amit csak ott törünk le, ahol fixációt érzékelt az eszköz. Továbbá generálható hőterképhez hasonló megjelenítés is, ami szintén a fixációk helyét és hosszát érzékelteti.

© Illés Anikó Foto: Kocsi Olga

az egyre társadalmiasodó folyamatokban hogyan őrzi meg egy szakma az arcát. Én ugyan se kurátor, se művészettörténész nem vagyok, tehát ha úgy vesszük, outsider a szakmában, de művészetpszichológusként részt vettem egy, a múzeumok közvetítő szerepével foglalkozó projektben, az ITEMS-ben.

Erről mesélnél kicsit részletesebben?

Egy konferencián² ismerkedtem meg Irene Baldriga olasz művészettörténésznővel, aki jelenleg az ANISA (Associazione Nazionale Insegnanti di Storia dell'Arte) vezetője. Azt azért tudni kell, hogy Olaszországban a művészettörténet csaknem olyan fontos tantárgy, mint nálunk a magyar meg a matek (és a művtörténet megbecsültsége sem mérhető a hazaihoz). Az ő kiterjedt nemzetközi kapcsolatai révén, a francia művészettörténészek egyesülete segítségével például a Louvre-ban, a Pompidou-ban, illetve a párizsi iparművészeti múzeumban is volt workshopunk. Magyarországon kívül Lettország, Franciaország, Olaszország, Luxemburg és Portugália vett részt ebben a projektben, amelyek keretében azt vizsgáltuk, hogyan lehet a múzeumot tanulási helyszíneként használni és hogyan lehet ebben együttműködni az iskolákkal. Nem múzeumpedagógiai módszertant akarunk kihozni belőle, hanem az egyes országok sajátos gyakorlatát figyeltük meg. Luxemburgban például tavasszal van egy múzeumi hét,

amikor nincs sulis, viszont az iskolások ellepik a múzeumokat. Nálunk ellenben ha például egy nyolcadik kerületi iskola valamelyik osztálya elmenne a Ludwig Múzeumba megnézni egy kiállítást, ahhoz a rajztanárnak négy órát kellene elcserélnie a kollégákkal. És akkor a vidéki iskolákról nem is beszélünk még, akik legfeljebb osztálykirándulás keretében jutnak el a fővárosi nagy múzeumokba. (A Ludwig egyébként a partnerünk volt, amikor mi fogadtuk a nemzetközi csoportot, és ők a Raiffeisen támogatásával abban az időben buszt biztosítottak vidéki osztályok kiállításlátogatásához.)

Hangsúlyozta a különbséget, hogy ez nem múzeumpedagógia, hanem tanulás a múzeumban.

A múzeumpedagógia elsősorban a múzeum szempontjából fogalmaz: jöjjenek a gyerekek, és mi megmondjuk, itt mi hogy van. A múzeum mint tanulási színtér inkább arról szól, hogy bár az iskolában folyik az oktatás, az a dedikált, kijelölt helye a tanulásnak, de ott van például a múzeum, ami egy közgyűjtemény. Közkincs minden, ami ott van. Miért ne használjuk hát a tudást felhalmozó helyeket a tudás megszerzésére?

Hogy látod, mennyire épül be mindez Magyarországon az általános oktatási gyakorlatba?

Ma is az a legnagyobb probléma, hogy egyáltalán eljussanak a múzeumba a gyerekek. Nincs rá pénz és nincs rá idő. Pedig a múzeumok Pesten és vidéken is komoly erőfeszítéseket tesznek, hogy legyen jó múzeumpedagógiai program, és kiemelt célcsoportként kezelik az iskolásokat, persze maradtak kifejezetten nem gyerekbarát múzeumok is.

Jelenleg dolgozunk egy másik projekten is, ami a fiatalok múzeumlátogatási szokásait vizsgálja.³ Ez is nemzetközi kutatás, ami művészetpszichológusok, szakemberek bevonásával készül. Kérdőíves felmérésből igyekszünk kideríteni, miért nem mennek múzeumba az egyetemisták. Az egyik római kérdőíven arra a kérdésre, hogy miért nem megy múzeumba, az egyik, tanárnak készülő hallgató azt válaszolta, hogy azért, mert nincs mit nézni. Rómában??? Ahol nemcsak ott vannak az ókori műkincsek, de kortárs múzeumból is vagy kettő nyílt abban az időben, az egyik közülük a MAXXI. Nagyon érdekesnek gondolom, hogy éppúgy nem talál semmi néznivalót egyik múzeumban sem egy felsőoktatásban részt vevő, tehát képzett fiatal ember, mint ahogy a laikus nem talál semmi néznivalót egy nonfiguratív képen. Erre jó lenne választ kapni, úgyhogy folytatom a kutatást, mert tudnunk kell, hol rontjuk el a nevelését annak a gyereknek, aki nem talál semmi számára érdekeset egy múzeumban. Milyen rossz tapasztalatokat gyűjtött, mire idáig jutott? A budapesti fiatalok például

ILLÉS ANIKÓ, pszichológus, esztéta

Művészetpszichológiai témájú doktori kutatását 2008-ban védte meg a PTE-n, 2016-ban habilitált az ELTE-n. A MOME docense, jelenleg az Elméleti Intézet igazgatója. Szakfelelőse a design- és vizuálművészet-tanár MA szaknak, tanít az egyetem különböző képzési szintjein és programjain, doktori témavezető a MOME és az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának doktori iskoláiban. Fő kutatási témái a pszichológia, a művészet/design és az oktatás metszéspontjain találhatók.

Fotó: Kocsi Olga

kiemelték, hogy rémületesek a teremőr nénik. Szóval hiába vannak fantasztikus muzeológusaink vagy múzeumpedagógusaink, ha a gyerekekre már a belépéskor rászólnak, például hogy ne rágózzanak. Ha még be sem lép, már leszúrták valamiért, akkor kinek lenne kedve bármit is megnézni? Tehát engem az érdekel, hogyan lehet a művészet és a dizájn közvetítésében szereplő összes tényezőt és szereplőt úgy mozgatni, úgy összehangolni, hogy ebben a szituációban mindenki jól érezze magát.

Ha a hallgatóitokat nézzük, látsz-e valami összefüggést a között, hogy a lelkes múzeumba járók mennyivel aktívabbak vagy kreatívabbak a későbbi tanulmányaik során? Vagy inkább csak ott mutat összefüggést a múzeumba járás az alkotással, hogy aki gyakrabban látogat el múzeumba, az jobban ismeri azt a műtárgyanyagot, amihez végül remélhetőleg ő is majd hozzáadja a maga alkotását? Könnyebben merít a hagyományból? Hasznos egyáltalán, ha kreatív emberek múzeumba járnak?

Most nem azért hasznos múzeumba járni, amiért húsz éve kötelező vagy hasznos volt, vagyis hogy a hallgató felismerje, megtanulja az alapfogalmakat, a stílusokat, technikákat, mert arra, hogy milyen egy antik vázaforma, a neten is rá tud keresni. Viszont az a szemlélet, ahogy a tárgyakat egymás mellé sorolják vagy amilyen módon felfűzik és elérhetővé teszik, az újfajta kontextusteremtés nagyon fontos. Ha most el is tekintünk a tárgyak aurájától, a prezentálásuk lényegi fontosságú. Egyébként a változásokat jól példázza, hogy a költözéskor a Zugligeti úton találtunk vagy

egy köbméternyi, gyönyörű fatokokba rendezett, régi diavetítőbe való művészettörténeti témájú diát. Ide nem hozhattuk, gyűjteményt kerestünk, ahol elhelyezhetnénk, de azt sem találtunk. Most ez az anyag a tartós raktárban várja, mi lesz a sorsa. De általa azzal szembesültünk, hogy mennyi idő, energia és tudás sűrűsödött össze ebben a készletben, hiszen el kellett menni Firenzébe, lefotózni a műveket, aztán a diákat egyenként bekeretezni – az így átadott tudásnak ez milyen pluszértéket adott vajon? Érzékelhető lenne ez ma, amikor két kattintásra az épületet minden szögéből megmutató képforráshoz jutunk, sokkal jobb minőségben? Ez költői kérdés, de maga az ügy elő is hoz egy fontos dolgot: hogy elválaszthatatlannak tartom a kutatást meg az oktatást. Nagyon fontos, hogy a kutatóként tapasztaltakat rögtön visszaforgassuk az oktatásba.

Az oktatás és kutatás kölcsönhatását is lehetne kutatni... Milyen területtel foglalkoztok még?

Van művészetterápiás képzésünk is pedagógusoknak, szociális munkásoknak, aminek *Művészzel nevelés* a címe, önismereti céllal indult és alapvetően személyiségfejlesztő hatású. A művészetterápia sokat használt és nagyon tág fogalom. Előfordul pszichiátriai közegben, ahol nagyon rossz állapotban lévő betegeknek segíthet a kézzel végzett alkotómunka, hogy gyúrhat, formázhat valamit az, akivel már beszélni sem lehet. De a művészetterápia segíthet abban is, hogy egyszerűen jobban érezzük magunkat a hétköznapiakban. Hogy ezzel behatóbban foglalkozunk, az a tanártovábbképzéseinken, a pedagógus-

hallgatók részéről merült fel igényként. Úgy tapasztalták, hogy a művészzel lehet fogást találni a gyerekeken, például a hiperaktív, vagy az agresszív, vagy az egyszerűen csak szerény képességűnek gondolt tanítványainkon. A művészetet lehet arra használni, hogy feldolgozzuk, kommunikáljuk azt, amire nincs szavunk. De lerajzolni, szoborba építeni vagy egy film kapcsán beszélni róla, az mégis elindíthat valamit. Ehhez találtuk ki ezt a tanfolyamot, amiben a hallgatók meghívott klinikai szakemberektől személyiségpszichológiát, művészetpszichológiát tanulnak. Eddig főként a befogadásról beszéltünk, a művészetterápia meg inkább az alkotás folyamatára helyezi a hangsúlyt. Nem adunk módszertani szakképzést (diplomát sem), de nagyon sok mindent megmutatunk, a hallgatók sok kapcsolatot szereznek – olyan alapinformációkat, ahonnan továbbléphetnek egy speciális területre, attól függően, hogy valaki bábozni akar vagy drámapedagógus vagy képzőművészeti terapeuta akar-e lenni.

Egyébként fontos, hogy aki a művészetet eszközként használja a nevelésben, annak tudnia kell kezdeni valamit az aktuális művészzel is, hiszen éppen az reflektál arra a szituációra, amiben éppen benne vagyunk. Számomra a reflexió az egyik legfontosabb kifejezés, az oktatásban és a kutatásban is. Reflektálni a saját tevékenységre és arra a társadalmi, művészeti kontextusra, amiben élünk. Ezeknek megvan persze a pszichológiai aspektusa is, amire rá lehet mutatni. Ezek a rések, metszéspontok érdekelnek a pedagógiában és a képzésben is. És hogy megmarad a szakmai hitelesség akkor is, ha nyitottak vagyunk.

| 1 Lásd pl. German Kinga és Ruttkey Zsófia *Digitális múzeum* (2017) c. kötetét. | 2 Motivation (for) Innovation and Creativity of Youth, 2nd International Colloquium, Celebrating 2009 European Year of Creativity and Innovation, Ljubljana, Piran, 2009. október 14–17. | 3 A kutatás az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-17-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült. Két megjelent tanulmányra lehet hivatkozni: Anikó Illés, Péter Bodor: Patterns of Museum Perception in Hungarian University Students. In: Stefano Mastandrea, Fridanna Maricchiolo (szerk.): *The Role of the Museum in the Education of Young Adults. Motivation, Emotion and Learning*. 219. o. Róma, 2016, Roma Tre-Press. 185–201. o.; Anikó Illés, Péter Bodor: Cultural heritage and the meaning of museums for young Hungarians. In: Marie Banks (szerk.): *Heritage and Identity. Interpret Europe – Conference Proceedings*. Kőszeg, 2018. 232. o.

BUDAPESTI OPERETT SZÍNHÁZ

SZERB ANTAL - KOVÁCS ADRIÁN - GALAMBOS ATTILA KÁLMÁN IMRE
RODGERS, HAMMERSTEIN MOLNÁR FERENC, RODGERS RAYMOND J. LUSTIG
SZÖRÉNYI LEVENTE
BRÓDY JÁNOS SZABÓ MAGDA - DARVAS BENEDEK - ÁDÁM RITA SZÖRÉNYI LEVENTE
KÁLMÁN IMRE MARICA GRÓFNŐ LILLIOM CABOUCHE
SZÖRÉNYI LEVENTE
BRÓDY JÁNOS RAYMOND J. LUSTIG - MATTHEW DOHERTY
KÁLMÁN IMRE
SZÖRÉNYI LEVENTE MOLNÁR FERENC, RODGERS, HAMMERSTEIN
BRÓDY JÁNOS SZABÓ MAGDA
MOLNÁR RAYMOND J. LUSTIG
FERENC MATTHEW DOHERTY
SZABÓ MAGDA - ZÁVADA PÉTER
DARVAS BENEDEK - ÁDÁM RITA
KÁLMÁN IMRE FÉNYES SZABÓ MAGDA - ZÁVADA PÉTER
RAYMOND J. LUSTIG SZABÓ MAGDA - ZÁVADA PÉTER
MATTHEW DOHERTY SZERB ANTAL - KOVÁCS ADRIÁN - GALAMBOS ATTILA
RODGERS, HAMMERSTEIN KÁLMÁN IMRE
DARVAS BENEDEK - ÁDÁM RITA - ZÁVADA PÉTER
SZERB ANTAL - KOVÁCS ADRIÁN - GALAMBOS ATTILA KÁLMÁN IMRE

1065 Budapest, Nagymező u. 17. · Telefon: 312-4866 · jegy@operett.hu · WWW.OPERETT.HU · f i OPERETTSZINHAZ

VEGYE MAGÁNAK A BÁTORSÁGOT!

DE MÉG JOBB, HA ELŐFIZET!

Még sosem volt ilyen fontos. Sem Önnek, sem nekünk.

Fizessen elő most egy évre **11 190 forint kedvezménnyel*** mindössze 21 960 forintért a Magyar Narancsra, és nem csak bátorságot kap tőlünk, de a legtöbb helyen **20 százalékos kedvezményre** jogosító Magyar Narancs Olvasókártyát is!

* Az áruspéldányhoz képest.

SZÁMOLJON VELÜNK!

egy lapszám újságárusnál: 650 Ft | egy lapszám éves előfizetőknek: **430 Ft**

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

negyedév: 6 600 Ft | fél év: 12 000 Ft | egy év: 21 960 Ft

Az előfizetés lejártáig 20% kedvezményt nyújt:

Belvárosi Színház | Bethlen Téri Színház | Cirko-Gejzir | Fonó Budai Zeneház | Írók Boltja | Jurányi Ház | Katona József Színház és Kamra | Ludwig Múzeum | Örkény Színház | Petőfi Irodalmi Múzeum | Radnóti Színház | Szkéné Színház | Tengerszem Túrabolt | Trafó

10% kedvezmény:
Tranzit Art Café

Részletek: www.magynarancs.hu/elofizetes

MAGYAR NARANCs

Mivel érik el múzeumaink, hogy a gyerekek + szüleik a strandolás és fagyizás között nyáron is beugorjanak egy múzeumlátogatásra és még élvezzék is azt? Avagy lehet-e játszótér vagy a játszva tanulás terepe a múzeum? Körkérdésünkben fővárosi és vidéki kiállítóhelyeket, köztük egy kifejezetten gyerekeknek létrehozott múzeumot kérdeztünk tapasztalataikról és a nyári hónapok – nemcsak – esős napjain aktuális gyerekprogramjaikról.

NYARALÓK A MÚZEUMBAN

Közös Land-Art művet készítenek az óvodások a fűredi Vaszary-villa kertjében
Fotó: Nyitrai Orsolya és a Vaszary Alkotóműhely jóvoltából

A Keresztény Múzeumban arra is fény derül, hogy ezen a középkori ábrázoláson miért lovagol szarvasháton a remete. (Mariotto di Nardo: *Életképek a korai remeték életéből* (részlet), 1400 körül, ltsz.: 55.168, Keresztény Múzeum, Esztergom)

CSIGACÉROSZ ÉS SZARVASHAL Verecke András, Keresztény Múzeum, Esztergom

Idén is bővültek a Keresztény Múzeum egy-egy műtárgycsoportja köré szervezett tematikus foglalkozásaink, legújabbán az állandó kiállításban látható állatokkal és csodás lényekkel ismerkedhetnek a hozzánk látogató diákok. Felfedezhetik a középkori és reneszánsz táblaképeken a szentek attribútumául is szolgáló állatokat, vagy a címereken megbújókat, de találkozhatnak olyan érdekességgel is, mint például egy szarvason lovagló szerzetes alakja. Arra is fény derülhet, miként képzeltek el régen a Jónást lenyelő cethalat, a griffmadarat vagy a feltámadás és az örök élet jelképének is tartott, hamvából újraéledő főnixet. Közösen kiderítjük, milyen jelentést hordoztak ezek régen és mit jelentenek a mai ember számára. Meséket, történeteket, legendákat elevenítünk fel, hogy a látott állatokat és csodás lényeket még jobban megértsük. Megbeszéljük például, hol élt, hogy nézett ki és mit evett a Szent György által legyőzött veszedelmes sárkány. A foglalkozások során olyan érdekes szimbólumokra kaphatunk magyarázatot, mint hogy miért van a garamszentbenedeki úrkoporsó egyik alvó katonájának pajzsán rák, vagy miért csak szűzlány ölében hajlandó megpihenni az egyszarvú. Gyakran látjuk a középkori ábrázolásokon, hogy egy legendás állat két vagy több

valódiából lett „összegyúrva”. Ilyen a griff és baziliskusz is, de a sort még folytathatnánk. A kisiskolások maguk is alkothatnak fantázialényt. Mindenki kihúz egy kalapból két vagy három állatnevet, majd tulajdonságaikat megbeszélve kezdődhet az alkotás. Született már csigacérosz („Erős mint az orrszarvú és csiga módjára a házát a hátán cipeli.” Eszter, 9 éves), pupudenevér („Hosszú utat képes ivás nélkül repülni, mert ott vannak a púpjai.” Patrik, 8 éves) és szarvashal is („hal, kinek csodálatosan szép, mágikus szarvai vannak.” Balázs, 9 éves). Természetesen a gimnazisták is találhatnak nekik való foglalkozást. Ők régi utazók feljegyzéseit és más történelmi szövegeket kapnak, melyekben csodás lények leírásait olvashatják. A szöveg alapján rá kell jönniük, milyen legendás állatról lehet szó, majd megkeresniük megfestett változatukat. A különféle ábrázolásokat a szöveggel összevetve felfedezhetik, mekkora eltérés lehet leírás és kép között. Például az egyszarvút gödény méretű állatként írják le, a műtárgyakon mégis jóval nagyobb. Persze már az is érdekes, ki tudja manapság, mekkora a gödény, hát még azt, hogy a gödény is madár. Ismertebb nevén ő a pelikán... A történelmi forrásolvasásnak ez a játékos módja később még egy érettségi-feladatnál is segítségükre lehet. A Keresztény Múzeum gyűjteményéből első látásra kilógó *Lány az egyszarvúval* más megközelítésből is bemutatásra kerül. A kézműves foglalkozásokat jobban

kedvelők miután mesék és modern történetek alapján felidézik, mit is tudunk az egyszarvúról, asszociációs játék során megismerhetik annak keresztény szimbolikáját, majd elkészíthetik saját kis plüss verziójukat. E kis egyszarvúval, jelmezeket is felvéve fényképen „pózolhatnak”, akár egy reneszánsz portrén az előkelő hölgyek.

A felfedező játékok több alkalommal is bizonyították, hogy érdemes olyan műtárgyra is felhívni a gyerekek figyelmét, amely első ránézésre nem a korosztályuknak való. Történt egyszer, hogy Assisi Szent Ferenc elszökött madarait „gyűjtöttük össze” a múzeum festett madarokat ábrázoló képein egy óvodás csoporttal, hogy megfelelően tudják majd kiszínezni saját madarukat egy optikai csalódáson alapuló játékban. A kreatív feladat elvégzését követően, délután egy kislány az apukáját lelkesen maga után húzva visszajött a múzeumba, hogy megmutassa neki az összes gyönyörű madarat a festményeken, olyanokat, mint amilyenek a kezében tartott játékon láthatók, amit néhány órával azelőtt készített nálunk. Múzeumpedagógiai foglalkozásaink célja elsősorban, hogy a gyerekek minél hamarabb és gyakrabban találkozzanak műalkotásokkal, hogy azokat ne csak nézzék – bár már ez is nagy lépés –, hanem értsék is, és felfedezzék azokat a részleteket, amelyek felkeltik az érdeklődésüket nemcsak a művészetek, hanem a keresztény kultúra iránt is.

Babafal installáció a Hopp Ferenc Múzeumban: a műtárgyak közé a viselettervező pályázat győztes alkotásai is bekerültek

Fotó: Laczkovich Virág

Mozgatható burmai marionettbáb használat közben

Fotó: Laczkovich Virág

ISTEN/NŐ ÉS BABAFAL Hársvölgyi Virág, Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest

Múzeumpedagógiai tevékenységünk lassan tízéves, ez idő alatt folyamatosan formálódott jelenléte és súlya a falakon belül és kívül. Kollégánk már a kiállítás elgondolásának pilanatában bekapcsolódik a szakmai munkába. Végigkíséri a koncepció, a tárgyanyag alakulását, munkája nem akkor kezdődik, amikor a kiállítás már áll, és nem is akkor ér véget, amikor az lebontásra kerül. Kiadványaink az Európán kívüli világról való ismeretszerzés fontos forrásai, akár kiegészítői, segédletei lehetnek az iskolai oktatásnak.

A jelenleg látható *Isten|Nő – A Dévi-kultusz és a hagyományos női szerepek Indiában* esetében, képregény jellegű múzeumpedagógiai kiadványunknál az inspirált minket, hogy a bemutatott tárgyak széles skálán mozognak a klasszikus művészet plasztikus alkotásaitól a kortárs rajzokig, ezzel is kiemelve a régi és új hindu művészet állandó témáit és formavilágát. Szerepelnek a Vimanika Comics kiadványai, a *Durgá: Legendák* és a *Siva: A halhatatlanok legendái*, de a kiállításához szervesen kapcsolódó kerti tárlaton megtekinthető Abhisék Szingh kortárs istennő-adaptációi is visszaköszönek a füzetben.

A képregényes megoldások mellett blogplat-formot indítottunk, ami egy számunkra is új

közönségkapcsolati felület. A blog írójának kedves karaktert választottunk, ő Rádhiká, aki a Hopp Múzeum különleges „munkatársa”. Kiállításunk a hagyományos indiai női szerepeket vizsgálja, így Rádhiká, aki maga is egy kis hölgy, kifejezetten alkalmas arra, hogy ezekről meséljen, de szívesen blogol magyarországi tartózkodásáról, hétköznapijairól, múzeumi munkájáról és számos érdekességről, mely a tárlaton túlmutatva ismerteti meg Indiát, az ország szokásait, hagyományait. Rádhikával nemcsak a blogon lehet találkozni, a kiállításon elsősorban a gyerekeknek nyújt segítséget a tárgyak értelmezésében.

A Hopp Múzeum ázsiai profilja miatt külön hangsúlyt kap a látogató témaérzékenyítése, az ázsiai kultúrák hiteles reprezentációja és a köztük lévő egyensúly fenntartása. A másik ember kultúrájának megértésén alapuló elfogadás alapvető nevelési-oktatási feladat, ebben a múzeum szerepe is meghatározó. Egy korábbi, *Nágák, elefántok, madarak – Viseletek Délkelet-Ázsia szárazföldi térségéből* című anyagunk is ezt a szándékot tükrözi. A régió művészetét elsősorban textiljein, azok állandó változásban lévő típusain, alapanyagain, technikáin, motívumkincsén át lehet a leghitelesebben tanulmányozni, ezért a kiállításon szereplő népek jellegzetes öltözékeit bemutató babákból építettük fel nyitó installációnkat. Az előtér „babafalában” üres helyeket is hagytunk, ahol a meghirdetett viselet-

tervező pályázat díjnyertes darabjai is helyet kaphatnak majd. Olyan szép munkák érkeztek, hogy a babafal megtöltése után az Etyeki Alapfokú Művészeti Iskola textiles növendékeinek anyagát pop-up tárlatként be is emeltük a főkiállításba, ahol hónapokig láthatta a közönség. Mellettük a kiállítás interaktív részletei voltak a legnépszerűbbek. A marionettbábuk közül néhányat úgy helyeztünk el a vitrinekben, hogy a zsinórokhoz kívülről is hozzá lehetett férni, így a látogató hozhatta mozgásba a burmai kiselefantot, az udvari viseletű táncost. A marionett muzeális érték, védenünk kell a közvetlen érintéstől, így mégis lehetőséget adhatunk, hogy funkciójának megfelelően, „élőben” is tanulmányozhassák az érdeklődők. Gyerekek, felnőttek egyaránt szívesen játszottak vele és próbálták ki magukat alkalmi bábosként.

ERDŐILLAT, NYOMOZÁS, VENDEGSÉG Kovács Ágnes, Bozsó Gyűjtemény, Kecskemét

A Bozsó Gyűjtemény a régió legnagyobb látogatható magángyűjteményeként több mint 1000 m²-en mutatja be Bozsó János festőművész életművét: alföldi tájakat ábrázoló expresszív realista képeit és műgyűjteményét. Állandó kiállításunkon a történelmi Magyarország területéről származó néprajzi tárgyakkal, az európai iparművészet remekeivel és egyházművészeti alkotásokkal találkozhatnak

a látogatók. A találkozás a megfelelő kifejezés, ugyanis az elrendezés a gyűjtemény 1979-es megnyitása óta őrzi a gyűjtő eredeti elképzelését. A legtöbb tárgy nincs vitrinben, üveg mögött, még csak szalag sem választja el a látogatóktól, ami azt az érzést kelti a belépőben, hogy tényleg egy szenvedélyes gyűjtő otthonában jár. Gondolhatnánk, hogy ez feladja a lelkét a múzeumpedagógusnak a tárlatvezetések, foglalkozások során, mégis azt tapasztaltuk, ritkán okoz problémát, óvodástól a kamaszig mindenkit megérint a hely varázsa.

A néprajzi kiállításon az ügyes kezű pásztorok, parasztemberek, kismesterek készítette használati tárgyakkal népmeséken keresztül ismerkedünk: lehet az közösen kitalált, népmesei fordulatokkal teli történet, betyártörténet vagy az éppen aktuális múzeumpedagógiai kínálatból az *Okos leány* meséje. Megnézzük, mivel fonták az (arany)fonalat, hogyan előzték meg, hogy kilyukadjon a korszó és meg kelljen „foldozni”, és mire jó a szita azonkívül, hogy galambot lehet vele vinni a királynak. A nagyobbakat, kiskamaszokat falusi lakodalomba hívjuk, ahol a tulipános-kelengyés ládák és csigacsináló táblácskák segítségével a párválasztás hagyományába és a 19. századi lakodalmi szokásokba nyerhetnek betekintést, majd segédkezünk az ünnepi fogások elkészítésénél: penderítjük az előre begyűrt csigatészta, miközben már szól a lakodalmas muzsika. De ha arra van igény, akkor a tananyaghoz szorosabban kapcsolódva például a *János vitéz* jeleneteit is felidézük, és megbeszéljük, miből áll a pásztor-mesterség vagy mivel mosott a patakban Iluska. Az egyik legsikeresebb és legizgalmasabb – a múzeumpedagógus számára is – az a teljes állandó kiállítást felölelő kincskereső foglalkozás, amikor egy „tolvaj” hátrahagyott nyomait, rejtélyes üzeneteit megfejtve, műtárgyról

műtárgyra haladva jutunk el az „eltűnt” kincshez. A nyomozás során egy trükkös zárszerkezetű borotvatokról készült másolatot is ki kell nyitniuk, így a mai iskolások testközelből tapasztalják meg a korabeli „gyerekzár” működését. Nehezebb feladat közösen dönteniük arról, ki próbálhatja meg kinyitni: ez ugyanis egyszemélyes művelet, a többiek csak szóban segíthetnek. Általában egy percen belül sikerrel járnak (az elmúlt két év alatt mindig sikerült kinyitni!), így az öröm is közös.

Ezekhez az élményvezetésekhez kézműves foglalkozást is kapcsolunk, egy-egy a témához, tárgye gyűjtéshez kötődő alapanyaggal (bőr, filc, agyag, viasz), technikával ismerkedünk (fonás, sodrás, varrás). Hétfégi családi napjainkon képzőművészek és kézműves mesterek vezetnek be egy-egy technika, terület rejtelmeibe: az akvarell- és olajfestés mellett növényi festékekkel is lehet kísérletezni, üvegrogasztással ékszereket készíteni. Kínálatunk a mézeskalács-díszítéstől a japán kalligráfiáig terjed, mindenki talál kedvére valót.

Időszaki tárlatoknak is helyet ad a gyűjtemény: augusztus 26-ig Paál László festőművész *A természet katedrálisában* kiállításán gyerekeknek is szervezünk tárlatvezetések, segítségül hívva minden érzékszervünket. Először mindenki kap egy csepp „erdőillatot” (fenyő illóolaj) a tenyerébe, ezt összedörzsölve, megszagolva lépünk a kiállítótérbe, ahol lombsugós és madárhang fogad – a festményeken és a hangszórókból egyaránt. Külső természeti jelenségek és benső hangulatok, érzések között barangolunk Paál László tájain.

Hálás dolog gyerekekkel foglalkozni: általában azonnal érkezik visszacsatolás, ha nem jól csinálók valamit (beszélgetnek, elkalandozik a figyelmük), ha viszont jól csinálom, akkor a múzeumpedagógiai foglalkozás után egy hét-

tel ők maguk hozzák el a szülőket, nagyszülőket, és saját szavaikkal mutatják be nekik a megismert tárgyakat. Annak is örülök, amikor a foglalkozás végeztével azt mondják, nem gondolták volna, hogy ilyen is lehet egy múzeum.

AZ IDŐKAPU ÉS A ZÖLD KŐ Szabadhegyi Zita és Martos Virág, Macskakő Gyermekmúzeum, Sopron

A Soproni Múzeumban régóta szerettünk volna egy célzottan gyerekeknek tervezett közösségi teret kialakítani, ahol játszva tanulhatnak a saját módszereikkel, amire más múzeumokban nem nagyon van lehetőségük. Nálunk akár a földön kúszva-mászva, mindenhová bekucskálva, szerepekbe bújva, a tárgyakat megtapogató és kipróbálva saját maguk fedezhetik fel a letűnt korok világát. Hogy a kiállításkonceptiánk valóban jól működik és bizonyos értelemben hiánypótló, azt az első évünk közel tízezer gyereklátogatója és lelkesedésük igazolja, és arra is büszkék vagyunk, hogy idén a Pulszky Társaság nekünk ítélte *Az év kiállítása* díjat.

Ahhoz, hogy a múltban kalandozhassunk, időutazásra hívjuk őket. A Macskakő eleve a történelmi belváros közepén van, a patinás múltú Eggenberg-ház földszinti részét kapta meg az önkormányzattól. Hangulatos belső udvarból nyílik a kiállítótér, a belvárosi macskakövekre, valamint az egykori Sopron vármegyében található Macskakő rablótárára emlékeztetve kapta a nevét. Fontos a gyerekbarát elnevezés, de szerettünk volna megadni a tiszteletet a ház egykori lakójának is. Eggenberg hercegné alakja az udvari ablakokban beköszöntő animáción tűnik fel, és személyes tárgyai is rendre felbukkannak a termekben. A kiállítótérbe egy időkapun át lehet belépni, ami a falon olvasható varázsigével nyílik:

Trükkös „gyerekzár” egy korabeli borotvatokon
a Bozsó Gyűjteményben
Fotó: A Bozsó Gyűjtemény jóvoltából

Rengeteg kosztüm és jelmez várja a gyereket Sopronban
Fotó: A Macskakő Gyermekmúzeum jóvoltából

„Egy gondolatnyira vagy a bármikortól!” Az időugráshoz csak a képzeletükre van szükségük, mi pedig támpontokat és inspirációkat adunk nekik a tárgyaink segítségével – elsősorban azokkal, amik a saját életükben, napirendjükben is főszereplők, vagyis az alváshoz, tisztálkodáshoz, öltözködéshez, játékhoz, tanuláshoz köthetők. A Soproni Múzeum gyűjteményéből összeválogatott tárgyakat szeretnénk „helyzetbe hozni”, beszéltetni, legyenek azok maiak vagy ősrégiek. A falba épített hagyományos üvegfalú tárolókban egymás mellett látható a Converse tornacipő és a százéves bőrtopán, a római mécses és a halogénizzó, a cserépkulacs és a szilikon csőrös pohár. A tárgyak funkciójában alig, viszont anyagában, színében, formájában bizony nagy változások történtek az évszázadok folyamán, ami nyomon követhető például a habán táltól az értékes porcelánon át a Hello Kitty-s készletig.

A kiállítótér is zezugos, tele kalandra hívó résekkel, beugrókkal, kuckókkal. Első pillantásra kicsinek tűnik, olyan, mintha eleve a gyerekek méretére lenne szabva a belmagasság és a keskeny átjárók, pedig valójában a műemléki épület kedvezőtlen adottságaiból sikerült erényt kovácsolni és egy sokféleképpen bejárható és használható teret kialakítani. A gyerekek kedvencei a tárolók mögött rejtőző titkos terek, a „bugyrok”. Különböző nyílásokon lehet bemászni (nagyobbaknak és a szülőknek inkább bepréselődni) a vitrines fal mögé, ahol újabb szerepjátékokra alkalmas interaktív terek nyílnak. Ott bent a többi látogató számára láthatatlanul lakomázhatnak egy ókori ebédlőasztalnál, pihenhetnek egy sötét alvókuckóban, ahol csak „csillagfény” világít, vagy beülhetnek egy százéves iskolapadba. Báli ruhába is lehet öltözni, komplett kellék-tár áll rendelkezésére a kislányoknak, és persze a fiúknak is, például akik magukra ölthetik egy római katona teljes páncélzatát (erre egyébként az apukákat sem kell biztatni!). A konkrét múltra utaló információk segítsé-

gével megélhetik, milyen lehetett gyerekek lenni több száz vagy ezer évvel ezelőtt. A hozott napi rutin különböző történelmi korszakokba helyeződik, felismerve, hogy előttünk is volt élet, másfajta tárgyi világgal, anyagi kultúrával, másfajta szabályrendszerrel. A falfeliratok és a tárolók alatti kihúzható „olvasófiókok” rengeteg izgalmas adalékkal szolgálnak az egyes témakörökhöz, de a száraz tényanyagot vicces történetekbe, anekdotákba ágyazva tálalják. Nem is annyira a kicsiknek, mint inkább a szülőknek, nagyszülőknek készültek, akik a rejtett „súgólapok” segítségével biztos, hogy választ tudnak adni a felmerülő kérdésekre. A Macskakő nemcsak gyerekeknek való! A korosztályt óvodástól 12 éves korig határoztuk meg, a gyakorlatban viszont kiderült, hogy az idősebbek és a kamaszok is otthon érzik magukat. Épp ezért szeretnénk a beöltözős kellekeket is több méretben elkészíttetni, és olyan programokat kínálni, amivel őket is becsalogathatjuk. Filmvetítéseket rendezünk a zárt udvaron, van már videós workshopunk, és mivel egy iskolai látogatás után a gyerekek sokszor a nagyszülőkkel tértek vissza, nyáron indítunk nagy+unoka programot is. Júliusban táborunk is lesz, a *Múzsák kertjében* több soproni gyűjteménnyel ismerkedünk, a Storno-gyűjtemény, Kötár, Pékház mellett a múzeum titkos várfalkertjét is meglátogatjuk majd.

Jól felszerelt kézműves termünk van, ahol zenei és művészetterápiás foglalkozásokat is tartunk. Iskolásoknak kincskereső és az évkörhöz kötődő órákat kínálunk, de a legnépszerűbb talán a *Zöld kő legendája* foglalkozás, ami egy igazi városi legendának ered a nyomába. A 18. század óta a vándor mesterlegények, utazó kereskedők, ha bizonyítani akarták, hogy jártak Sopronban, tudniuk kellett, hol található a városban egy bizonyos zöld kő, ami így lassacskán a város szimbólumává vált. Valójában egy méretében és színében különleges és ritka lazulit ásványkőről van szó, ami az „előkapui átjáróban” volt az utcakövek közé beillesztve.

Ma is megvan, a Fabricius-házban, még lekoptatott járőfelülete is látszik. Pár éve egy soproni lokálpatrióta elkészítette kékeszöld üvegmásolatát, amit betettek az eredeti helyére a macskakövek közé. Természetes, hogy minket is megihletett a legsopronibb „macskakő”.

BARANGOLÁS A KASTÉLY SZELLEMEIVEL

Jalsovitzky Sára,
Kiscelli Múzeum, Óbuda

A nyár folyamán, a Kiscelli Múzeum templomterében *Te jössz?!* című kiállításunkkal várjuk (nem csak) a gyerekeket. Ezen megismerkedhetnek a több száz éves múltra visszatekintő társasjátékokkal az Országos Kaszinótól egészen a mai szabadulósobákig, a malomtól a propagandajátékokon át a Catan telepesekig. A kiállítás interaktív, ezért gyerekeknek, kamaszoknak, felnőtteknek, családoknak és baráti társaságoknak egyaránt ajánljuk, és praktikus úgy készülni, hogy jusson idő társasozásra is, mert itt egy délelőtti simán elröpül.

Igény szerint múzeumpedagógiai foglalkozást is lehet kérni, ahol közösen – családdal vagy csoporttal – úgy lehet mázskálni a kiállítótérben, mintha az is egy nagy társasjáték lenne: a templomteret képzeletbeli táblává alakítva dobókockával haladunk mezőről mezőre, majd közös életút-társast készítünk, ahol az egyes mezők egy-egy életkornak felelnek meg. A rajtuk szereplő feladatok ezekhez kötődnek, amiket a gyermekek maguk fogalmazznak meg a kiállításban látottak-hallottak és az adott életszakaszhoz kapcsolt saját elképzeléseik alapján. Az eddig elkészültekben szerepelt már a „túl sokat YouTube-oztál, lépj vissza két mezőt!”, „rendet raktál a szobádban, még egyszer dobhatsz!” vagy „ebédfőzés miatt nem volt idő játszani a gyerekekkel, kimaradsz egy körből”, hogy csak néhány példát említsünk. Várják a látogatókat állandó kiállításaink is, amelyek nemcsak azoknak érdekesek, akik

A Macskakő különleges kiállítótérének „bugyraiban” további kincsek és játékok rejtőznek
Fotó: A Macskakő Gyermekmúzeum jövőtáblából

A százéves bőrtopán és a Converse tornacipő jól beférnek egy vitrinen belül
Fotó: Artmagazin

Egész nyáron nyitva a *Te jössz?!* Kiállítás a társasjátékokról a Kiscelli Múzeumban
Fotó: A Kiscelli Múzeum jövőtáblából

A füredi Vaszary-villában pár éve rendezett *Hít, mitosz, költészet* című kiállításához készült alkotások. A lanton játszó Orfeusz alufóliából formált szobra, az erőteljes gesztusfestészet, amivel az Alvilág kapuját ostromolták a gyerekek és a csipkeszerű papírkivágásokkal életre keltett Cerberus segítségével értelmezték Orfeusz és Eurüdiké mítoszát

Fotó: Nyitrai Orsolya és a Vaszary Alkotóműhely jövőtábor

még sosem jártak az óbudai dombtetőn álló barokk kastélyban, de visszatérő vendégeinknek is, mert nemrég megjelent *Barangoló a Kiscelli Múzeumban* kiadványunk segítségével új szemszögből ismerhetik meg a műtárgyak és a múzeum történetét, az 1700-as évek trinitárius kolostorától Schmidt Miksa fényűző kastélyán át egészen napjainkig.

A *Barangoló* egyaránt használható múzeumi vezetőként a látogatás közben és otthoni foglalkoztatókönyvként. Végighaladva a fejezeteken megismerkedhetünk cégerekkel, nagypolgári bútorokkal és berendezési tárgyakkal, kályhákkal, szecessziós üveglakokkal, az Arany Oroszlán patikával vagy a híres Columbia nyomdagéppel, melyen az 1848-as ifjak a *Nemzeti dal*t nyomtatták – de a Fővárosi Képtár gyűjteményéből is szemezgethetünk Kassák Lajos, Csók István és Vajda Lajos egy-egy ikonikus művét mindig más nézőpontból közelítve meg. A fentiekén kívül természetesen az állandó gyűjteményekre is épülnek múzeumpedagógiai programok. Mindig nagy siker a *Kastély szellemei* vagy a *Nyomozz velünk!* foglalkozás, melynek során az egykori Váci utcai Városháza díszszőnyegéről eltűnt koronát kell a műtárgyakhoz kapcsolódó feladványok megoldásával megtalálniuk a gyerekeknek. Idén nyárra új nyomozós játékkal készül a múzeum, ami kilép a falak közül. A figyelmes kincsvadászok az egykori Schmidt-kastély pompás kőpadokkal, vázákcal, szobrokkal díszített zegzugos angolparkjának maradványaira is rábukkanhatnak a Kiscelli

melletti árnyas kiserdőben, a nyári hőségben az izgalmak mellé egy kis hűsölést is kínálva.

A MÚZEUM MINT MENEDÉK Nyitrai Orsolya, Vaszary-villa, Balatonfüred

Műhelymunkánk időszaki kiállításaink értelmezését, befogadását könnyíti meg a gyerekek, kamaszok számára. A Vaszary Alkotóműhelyben nemrég készült el az a leporelló, amely a *Menedék a tüdőszanatóriumban* című kiállításunkhoz, dr. Levendel László képzőművészeti gyűjteményének bemutatásához ad szórakoztató segédeszközt, elsősorban az alsó tagozatos korosztály kezébe, de természetesen a *Mesébe írt képek* azoknak a gyerekeknek és családoknak is jó szolgálatot tehet, akik nyaralás közben térnek be a Vaszary-villába. A felsőbb éveseknek, kamaszoknak a kiállítás tematikájához kapcsolódó monotípia műhelymunkát ajánlunk. A *Kapsz egy címet, fess egy képet!* foglalkozás azzal kezdődik, hogy a kiállítóterben a műalkotásokról beszélgetve elemezzük a személyes kapcsolatrendszerüket, kapcsolati hálókat, amikben mindannyian élünk. Ehhez egy egyszerű, ám hatásos eszközt, egy nagy fagolyót, egy kisebb színeset és egy madzagot hívunk segítségül. A nagy golyó az egyént szimbolizálja, azaz a kiállítást értelmező fiataalt, a kisebb egy másik embert, a zsinór pedig a köztük lévő kapcsolat jellegét, bensőségességét. A golyók mozgatásával, távolságuk meghatározásával, változtatá-

sával modellezzük a gyerek és a szülő, a gyerek és tanára vagy két azonos korú barát vagy vetélytárs közti távolságot. Kitérhetünk arra is, milyen ma beteg és orvosa kapcsolata és milyen volt dr. Levendel László esetében, melynek kulturális hagyatéka e kiállítás.

A műhelyben a fiatalok címeiket kapnak (*Cérna, Magány, Madár madárral, Tányéros csendélet, Kiabáló* stb.), de nem hívjuk fel a figyelmüket arra, hogy e címen épp pár percre láttak egy műalkotást a tárlaton. Miért találtuk ezt ki? Sokéves tapasztalatunk, hogy így kiküszöbölhetjük a kezdeti tanácstalanságot, így nem merül fel a „Jó, de mit fessek?” az épp ötletlenségben szenvedő alkotó részéről. A beszélgetés során támadt saját gondolatokat természetesen szintén megrajzolhatják. A kész alkotásokat felvisszük a kiállítóterbe, megkeressük az „eredetit” és összehasonlítjuk vele. A műalkotások közös értelmezése, felfejtése kapcsán sokan rádöbbennek, mennyi érték rejlik a „gyerekfirkákban” is, az egy lendülettel készült, nagyvonalú gesztusokkal, széles ecsetvonásokkal papírra vetett festményekben, amelyek ott lapulnak minden gyerekzsoba fiókjában. Ezeket a felnőttek – szülők vagy rajztanárok – gyakran alábecsülik, csak mert nem hasonlítanak a megszokott, elismert naiv gyermekrajzokra, vagy távol állnak a látványhoz hű ábrázolásoktól. E téves meggyőződés megingatására különösen alkalmas ez a gyűjtemény, ahol Kondor Béla, Vajda Lajos, Anna Margit, Bálint Endre képeivel ismerkedhetnek a gyerekek mellett a szülők is.

Társasjáték a szentendrei Ferenczy Múzeumi Centrum *Láthatatlan jelenlét – kamaszoknak, de nem csak nekik* kiállításán. A háttérben Vincze Ottó *Magyarázat* című hanginstallációja és Fülöp Gábor *Grundufó* (2011) szobra látható

Fotó: Deim Balázs / A Ferenczy Múzeumi Centrum jövőtábor

HOGYAN MAGYARÁZNÁD EL EGY FÖLDÖNKÍVÜLINEK?

Gergely Gabriella és Kassai Hajnal,
Ferenczy Múzeumi Centrum,
Szentendre

Kortársítás címen futó múzeumpedagógiai gyakorlatunk egyik kiindulópontja, hogy 2015 nyarától a szentendrei Ferenczy Múzeumi Centrum ismét a kortárs művészetre helyezte a hangsúlyt. Ma is mintegy 200 képzőművész él és alkot a városban – számos galéria, kiállítóhely, műhely és alapítvány ápolja a művészeti *couleur locale*-t. Ha egy intézmény látogatókat akar csábítani a kiállítótérbe, ahol nagyrészt kortárs képzőművészetet mutat be, fel kell készülnie, hogy segítséget nyújtson annak megértéséhez. Gyakran hangzik el a már szállóigévé vált *Ilyet én is tudok!* vélemény, vagy a kritika, hogy *öncélú, kevésbé érthető*. A feladat tehát nemes és szép, de nem egyszerű!

A kiállításokat nálunk is gyakran kísérik „érzékenyítő” programok: művészbeszélgetések, társ-művészeti események, koncertek, előadói estek, irodalmi találkozók. Ezek erősíthetik az érzetet, hogy a kortárs trendi, menő és különleges, de az alkotások megértéséhez, az utalások felfejtéséhez ritkán adnak konkrét segítséget. Legtöbbször nem gondolunk bele, milyen erősen jelen van a kortárs képzőművészet hétköznapjainkban is. Környezetünk tele van olyan jelekkel, szimbólumokkal, melyeket a művek is használnak – motívumként vagy közvetítőként, tovább-, újragondolnak; vagy éppen innen kerülnek át a dizájn, a divat, a marketing világába. Ebből

kiindulva szerveztük meg a *Láthatatlan jelenlét – kamaszoknak, de nem csak nekik* kiállításunkat. Címe több dologra utalt: egyrészt a művészközvetítő munkára, ami akkor működik jól, ha a résztvevők számára láthatatlan, ha saját, belső tapasztalásként és élményként élük meg a művekkel való találkozást. Másrészt igyekeztünk szemléltetni, hogy a kortárs képzőművészet mennyire közel állhat azokhoz is, akik ezt korábban nem is feltételezték, akik távol tartották magukat az érthetetlennek ítélt területtől. A közös gondolkodás alapjául a Ferenczy Múzeumi Centrum saját gyűjteményében lévő három alkotás – Ásztai Csaba, Tóth Eszter és Vincze Ottó munkája – szolgált, de hasonló értelmezési folyamat tárgya lehetne *bármely* kortárs mű. Hármuk kapcsán – képzettársítási játékkal – a képzőművészethez kapcsolódó fogalmakat és folyamatokat mutattunk be úgy, hogy közben a miértekre *együtt* kerestük a válaszokat. Célunk az volt, hogy a kamaszok maguk találják meg az alkotások értelmét, mert a lényeg mindig az *átélés*: minden mű megérinhet bennünket, és nem azért, mert híres vagy mert benne van a tananyagban. Tetszhet csak úgy is, és eszünkbe juthat róla egy másik műalkotás, arról még egy meg még egy... Így hoztuk létre a műtárgyak hálózatát, melyben mindegyik kapcsolatban van legalább egy másikkal, de akár mind összeköthető mindegyikkel. Közben számba vettük a műfajokat, a *festmény, szobor és fotó* mellett az *objekt, parafrázis, videoinstalláció vagy konceptuális művészet* fogalma is szóba került. A kedvenc, a csúcspont, a kiállítótérbe készült *társasjáték* volt. A *Hogyan magyaráznád meg egy*

földönkívülinek, hogy mi a művészet? Hogyan magyaráznád el egy vak embernek, hogy milyen színű a naplemente? Mutogasd el, hogy milyen, amikor valaki szenvedélyes! típusú feladatok önálló gondolkodásra és kreatív megoldások keresésére ösztönöznek. Mivel nem igényelnek különösebb előképzettséget, mindenki azonos esélyekkel indult egy korábban ingoványosnak és nehezen megközelíthetőnek érzett terepen. A *Láthatatlan jelenlét* című kiállítás valójában a www.kortarsitas.hu című honlapból nőtt ki, melynek fejlesztésén azóta is dolgozunk és várhatóan nyár végén, kora ősszel tesszük hozzáférhetővé a közönség számára. A Ferenczy Múzeumi Centrum 12 kortárs alkotásához kapcsolunk magyar és külföldi műveket, de a háló végpontja minden esetben egy-egy óravázlat, melyet a pedagógus és a múzeumi ismeretadó egyaránt szabadon használhat, sőt, ha további ötletek születnek, azokat is szívesen beépítjük remélhetőleg folyamatosan bővülő *műtárgy-networkünkbe*. Így tehát, ha egy kortársban kevésbé jártas múzeum szervez a közeljövőben ilyen témájú kiállítást, mód van arra, hogy a múzeumpedagógus kolléga vagy kurátor kiválasszon néhány műtárgyat, megkeresse megkeresse a honlapunkon a kapcsolódó elemeket, amiből kibontakozhat egy olyan összefüggésrendszer, amely élvezhetővé és érthetőbbé teszi a tárlatot. Ami pedig a *Láthatatlan jelenlét* kiállítást illeti: bízunk benne, hogy hamarosan más múzeumban is megszervezhetjük úgy, hogy a befogadó intézmény saját anyagát válogatjuk a mi három kedvencünkhöz.

ÚJRAINDÍTJÁK A GYEREKKORT

Kreatívan a Bátor Táborban

Látszólag játszanak, de közben fontos dolgok zajlanak le bennük
- visszabátorodnak, gyógyulnak, újra bíznak önmagukban

© Bátor Tábor Alapítvány jövőtábor

„Az orvosok az életemet adták vissza, a Bátor Tábor az életkedvemmet!” – vallja Dóri, a Bátor Tábor egyik táborozója. Vajon mi történik ebben a táborban és milyen módszerrel dolgoznak? A játék és a kreativitás alapvető eleme a terápiás rekreációnak, melynek eszközeivel súlyosan beteg gyerekek és családjuk életébe hozzák vissza a nevetést, az önfeledtséget, a barátokat. Játékos kalandok útján megmutatják nekik, hogy többre képesek, mint gondolták. Így hazatérve könnyebben veszik fel a harcot a betegséggel is.

A Bátor Táborban 2001 óta kínálnak komplex terápiás rekreációs programokat daganatos, cukorbeteg, krónikus ízületi gyulladással (JIA), krónikus bélgyulladással, valamint hemofiliával kezelt gyermekek és családjuk részére. Céljuk olyan élményeket nyújtani táborozóiknak és kórházi programjaik résztvevőinek, aminek köszönhetően visszanyerik a magukba vetett hitet. A magaskötél-pályán,

evezés, íjászkodás vagy kézműveskedés közben átélt tapasztalatok kitérítik határaikat, ami gyógyulásukat is segítheti.

2001-ben még 70 főt fogadtak két turnusban, 2018-ban már közel 1000 táborozó részesülhet életeket megváltoztató, élményterápiás programjaikban. A Yale Egyetemmel végzett közös kutatás kimutatta, hogy a résztvevők több mint kétharmadának nőtt az önbizalma, javultak társas kapcsolataik, és a tábor után bátrabban vágta bele új dolgokba. Hasonló arányban javult az orvosi személyzethez, illetve a gyógyszerzedéshez való hozzáállásuk is.

A Bátor Táborban nem teremtenek versenyhelyezetet, ugyanakkor mindenkit egyéni és csoportos kihívások elé állítanak. Fejlődni ugyanis akkor tudunk, ha nem a megszokott környezetünkben végezzük rutinfeladatainkat, hanem a komfortzónánkból kilépve szerzünk új tapasztalatokat magunkról és a világról. A *challenge by choice* elvét követve, ami röviden annyit tesz, hogy a résztvevők a kihívásokkal nem szükségszerűen, mintegy kényszerből néznek szembe, hanem saját döntésük alapján, teret engednek a kreati-

vitásnak. Elfogadják, hogy egy bizonyos játék, alkotás vagy program sokféleképpen megvalósulhat, így mindenki jó lesz valamiben, amit tudatos és folyamatos visszajelzés segítségével meg is erősítenek a kis betegekben. Így érik el, hogy például egy nyolcéves kisfiú is büszke legyen a kézműves programon varrt szütyőre, vagy így lesz egy félresikerült szélfogóból asztaldísz. Ezt a hozzáállást a tábor önkéntes segítői, akiket cimboráknak hívnak, profi módon képviselik. Így válnak például 007-es ügynökökké a magaskötél-pályán, és teremtenek minden táborozóból különféle hőst, vagy érik el, hogy a Harry Potter témájú táborban egy Teszlek süvegbe rejtett walkie-talkie osztja házakba a gyerekeket. Jó példa a tábor végét záró *Tiéd a színpad* este is, ahol minden gyermek fellép a házával. A nyelvi és testi korlátokat (például mozgáskorlátozottság) speciális és közös kihívásként megélve minden egyes táborozó megtalálja a helyét a miniprodukciónban, ami megerősíti őket abban, hogy sokkal többre képesek, mint amit a betegségükből kifolyólag magukról gondoltak.

Szikra Renáta

NEM CSAK A KEZÜNKKEL, A FEJÜNKKEL IS RAJZOLUNK

Beszélgetés Mészáros Zsuzska rajztanár-designpedagógussal

Művészettörténeti ismeretek játékos elsajátítása. A *Műelemzés dobókockával* nemcsak az antik vázafestészetre, hanem az avantgárd művészetre is adaptálható (lásd gyerekeknek szánt mellékletünket!)

Fotó: Mészáros Zsuzska jóvoltából

Ha nem talákoztunk még előben olyan rajztanárral, akinél nápolyiból vagy gumicukorból lehet lakótelepet és toronyházat építeni vagy Dalí-festményből szobrot csinálni, akkor sincs veszve semmi. Van egy feladatbank, a Designpedagógia, ahonnan leleményes és vicces ötleteket kölcsönözhet tanár kolléga és szülő, hogy a gyerekek térkultúráját és vizuális műveltségét az ehhez épületmakettek túl, például szubjektív térképrajzolással vagy véletlengenerátor bevetésével fejleszthesse akár a nyári szünetben is.

Építészeti alapformákról kicsiknek, avagy nápolyiból modellezett modern városrész

Fotó: Mészáros Zsuzska jóvoltából

Szikra Renáta: Barkácsolós, kreatív gyerek voltál?

Mészáros Zsuzska: Legózós. A családban nem voltak építészek, szüleim mérnöki-gazdasági vonalon mozognak, a nagymamám viszont fényképész volt, ő az egyetlen, akinek művészi vénája van a családban, vele sokat rajzoltunk. De tényleg, az egyetlen játékomból, amire igazán emlékszem, az egy alaplegókészlet volt. A babákat behajítottam a szekrény aljába, később az öcsém szedte elő, nálunk ő babázott, én meg építettem.

Mit építettél?

Volt egy városom, viszonylag állandó lakossággal, nekik építettem mindig újabb lakótelepet, fejlesztettem a várost.

Akkor te már óvodás korodban urbanista voltál. Mikor döntötted el, hogy építésznek jelentkezel?

Ehhez képest elég későn, mert először idegenforgalmat tanultam, aztán négy évig külföldön dolgoztam, sokat utaztunk, vásárokat vittünk ki magyar kézműves- és dizájntermékeket. Az utazgatás közben döntöttem el, hogy az Iparművészeti Főiskolára (ma MOME) jelentkezem építészkarrá, és ott végeztem el később a tanárszakot is.

Merthogy most, amikor beszélgetünk, a Fazekas Mihály Gimnáziumban oktatasz rajzot, vagy pontosabban mindent, ami a vizuális kultúra tág fogalmába és osztályonként heti egy-két órába belefér. Azt viszont szintén nagyon kreatívan teszed és lelkesen, hiszen csináltál egy fantasztikus weboldalt, a designped.com-ot, ahol ötleteket adsz tanár kollégáidnak, hogyan tehetik színesebbé a vizuális kultúra-oktatást, még hozzá igazán eredeti módszerekkel. Előtte építészként is dolgoztál?

Még mielőtt a főiskolára kerültem volna, már asszisztensként dolgoztam Ekler Dezső építész-

irodájában, ami egy „kulturális központ” volt, rengeteget tanultam tőle. Elsősorban maketteztem, ami a legózás kifinomultabb, felnőtt formája, és ezért mindig nagyon szerettem, emellett egyszerűbb szerkesztéseket végeztem. A diploma megszerzése után is maradtam, akkor már rajzoltam és a tervezésbe is belefolyhattam.

Mikor váltottál, mikor kezdted tanítani és miért?

Barátnőmmel szabadúszó tervezőként dolgoztunk egy darabig. Építész-aláírási jog nélkül díszletet, belsőépítészeti terveket lehet főként készíteni, mi amerikai és angol megbízásra készítettünk Magyarországon forgatott sorozatokhoz, vetélkedőkhöz háttérdíszletet. Lehetett kísérletezni, és gyorsan megvalósult, megépült, amit rajzoltunk, bár az kicsit lehangoló volt, hogy mindent, amit például a *Strike Back* (Válaszcsepás) akciósorozathoz terveztünk, azt vagy felrobbantották, vagy szétlőtték végül. A Fazekasból hívtak fel 2012-ben, ahol annak

idején gyakorlaton voltam, hogy van egy rajz-tanári állás. Az építészzakma a válság miatt éppen gödörben volt, így a kollégák biztattak, hogy vállaljam el. Az első év kemény volt, azt se tudtam, fiú vagyok-e vagy lány, de sok segítséget kaptam.

És a kreatív feladatokat, ötleteket, amik a honlapodon szerepelnek, beépítetted a kerettantervbe?

Elég megengedő a kerettanterv, részterületei a „Kifejezés, képzőművészet”, „Vizuális kommunikáció”, „Tárgy- és környezetkultúra”. Alapvetően ezek kombinációjából állítja össze minden rajztanár az adott korosztályra szabott tanmenetet. A konkrét feladatokat viszont mindenki maga választhatja ki. Nekünk a Fazekasban van egy vaskos köteg óratervünk, percre kidolgozva, ami nagyon jól jön, amikor nincs idő új dolgot kitalálni. Ez az ötlettárunk persze szupertitkos (nevet), amihez csak a kollégáknak van hozzáférésük.

Innen jött a gondolat, hogy másoknak is segíthet, ha megosztod velük a saját óravázlataidat?

Mindig voltak ötleteim, és már a tanítás előtt, az építésztudió mellett is tartottam rajzszakkört, először a GYIK műhelyben, 2011-től pedig a Babrálida Műhelyben, ahol Máthé Katával vezettük a foglalkozásokat.

Melyik korosztály a kedvenced?

Mindegyiket szeretem és mindegyiket másért, de most nagyon csípem a gimiseket. Azt látom, hogy míg a kicsiknek temérdek cucci feladatot találnak ki, addig a kamaszokról mintha már lemondtak volna, mintha senkit nem érdekelne, milyen az ő vizuális nyelvük, hogyan kommunikálnak, mi fogja meg őket. Igaz, sokszor elérhetetlennek tűnnek, mert bezárkóznak a saját világukba.

Nem gondold, hogy könnyebben megközelíthetők lennének olyan műelemzésével, ami arra a helyzetre reagál, amiben ők is nyakig benne vannak? Kortárs művekre, eleven művészeti szituációkra, friss kiállításokra gondolkodok. De jól sejtem, hogy az sem változott évtizedek óta, hogy a művészettörténet-oktatásban el sem jutnak a kortárs művészetiig?

Ez a helyzet, pedig van rá igényük. Nagyon jól működnek a középiskolás korosztálynál a kortárs művek, főleg az érzelmileg felkavaró vagy társadalmi igazságtalanságokra reagáló munkák, mint például Marina Abramović

vagy Ai Weiwei projektjei. A befogadáson túl a kreatív problémamegoldós, „agyalós” tervezői (dizájn-) feladatok is többnyire sikeresek a tizenéveseknél, még akkor is, ha valaki gyakorlatlan rajzos. A mozgókép és a média is hatalmas lehetőségeket rejt, amiket még ki szeretnék aknázni tanárként, ezen a területen ők egyébként is fantasztikusan otthonosan mozognak. A diákok szoros időbeosztása miatt elég komoly szervezést igényel „ellopni” egy osztályt kiállításátogatásra, de megéri kiszakadni a tantermi környezetből! Nagyon jónak tartom például a Ludwig Múzeum diákoknak kiírt műelemző versenyét, igaz, viszonylag szűk réteget szólít meg, de zsűritagként kifejezetten érzékeny, jó elemzésekkel találkoztam.

Az egyik legviccesebb ötlet a feladatbankodban a Műelemzés dobókockával, ami szintén nagyobbaknak, kamaszoknak szól, kortárs művészetre is adaptálható, és az Artmagazinnak most külön is készítettél belőle egy, a lapunkhoz kapcsolódó feladványt. Elmondanád, mi a lényege?

A Teachers Pay Teachers amerikai tanár-tudás-csere oldalon találkoztam a *Roll a Masterpiece* (Dobj egy műalkotást) dobókockás véletlengenerátor feladatsorozattal, ott Picasso és Miró volt a kiválasztott alany, én pedig nagy sikerrel alkalmaztam már antik vázákra és kortárs magyar művészekre, például Bak Imrére és Maurer Dórára is. A feladat annyi, hogy a gyerekek dobókockával komponálnak az előre elkészített, kidolgozott táblázatból, és minden körben (dobáskor) azt az ábrát, színt vagy formát kell a képre festeni, rajzolni, ragasztani, ahányast dobott. A táblázat elkészítéséhez az adott művész sok munkáját meg kell nézni, alaposan megfigyelni, milyen színeket, motívumokat, kompozíciós elemeket használ, hiszen ezek variációiból kell felépíteni a táblázatot. Az antik vázánál az egyes oszlopokba a tipikus vázaformák, a díszítő meandercsíkok különféle fajtái, a jeleket szereplői kerülhetnek, a Picasso-portrénál a fejforma, orr, száj vagy a szem alakja, Malevicsnél az alapszínek, az általa leggyakrabban használt geometriai formák, motívumok és azok elhelyezkedése a képfelületen stb. Órán képeket vagy filmet nézünk előtte, de ma az okostelefonján bárki, bárhol, bármennyi képet lehívhat a kiválasztott művésztől, és megszerkesztheti a maga társasjáték-táblázatát. A végeredmény egy parafrázis, egy „hamisítvány”, amit a diákjaim nagyon szórakoztatónak találnak. Gimnazistáknál már nemcsak a dobókockával komponálás, hanem egy önállóan, maguk által választott művésztől elkészített táblázat is szuper feladat lehet.

Ha ízekre szedsz egy vagy több híres műalkotást és a „randomizátorral” csinálsz egy „Malevicset” vagy egy „Frida Kahlót”, nem veszik-e el épp az abba vetett hitünk, hogy a műalkotás sosem véletlenül jön létre, és mégiscsak egyedi?

Ez nekem is eszembe jutott, de valamit mindig el kell engednem, le kell egyszerűsíteniem vagy fel kell áldoznom azért, hogy a feladat működjön az órán, hogy megragadja őket. Lehet, hogy azt a reakciót is erősíti, hogy „Fekete négyzet? Na ilyen két dobásból én is tudok festeni, sőt pirosat is”, de még ehhez is egy csomó Malevics-képet meg kellett néznie, ki kellett elemeznie, amit magától talán sosem tett volna meg, és a végeredmény mégiscsak az, hogy innentől tudja, hova tegye az orosz konstruktivistákat. Ha a játék kedvéért elmélyed egy művészeti irányzat vagy egy életmű tanulmányozásában, már megérte. Ez végeredményben nem klasszikus műelemzés, hanem stílusgyakorlat, stílusfelismerés. Az egész osztályt még ez sem biztos, hogy magával ragadja. Többnyire beesnek matek és teszi között, vagy péntek utolsó órában, éhesek és a fenébe kívánnak engem és az egész művészettörténetet, szóval nagyon emelkedett hangulatot nem várhatok el. Az viszont a tanár személyes jelenlétén múlik, hogy úgy alakítsa az órát, hogy az is kibírja valahogy, aki csak a jegyét szeretné megkapni, aki pedig motívált és érdeklődő, annak is legyen mazsola a kalácsban, és végül mindegyikük fejében megmaradjon belőle valami. Nagyon hiszek a gyakorlati tevékenységekben, annál is inkább, mert a vetített képes előadásokat kevésbé bírják, kicsi a tűrőképességük. Kezdő tanár koromban sok ilyen órát tartottam, és láttam, hogy alszanak, házit írnak, a pad alatt csetelnek, és az sem mérhető, mennyi ment át belőle. Igaz, nem vagyok átütő erejű előadó, szóval rá is voltam kényszerítve, hogy kezdjek valamit ezzel a helyzettel. Hamar rájöttem, megoldás lehet, ha az elméletet egy vicces vagy izgalmas feladattal átültetjük a gyakorlatba, és lesz belőle valami produktum, egy mű. Egyrészt jó érzés, mert az alkotás öröme nagyon is létező dolog, másrészt kézzelfogható és értékelhető, ami meg nekem is jól jön.

Milyen művészettörténeti „átíratod” aratott még sikert?

Amikor Lorenzo Ghibertinek és társainak a firenzei Battistero kapudomborműveire az 1400-as évek elején kiírt pályázatát elemeztük úgy, mintha nekik kéne beadni pályamunkaként. Ki kellett állniuk, érvelniük a saját művészi tervek mellett, hogy elnyerjék a megbízást. Ez párhuzamosan zajlott egy kortárs belsőépítészeti projekt nagyon hasonló prezentálásával. Nagy

Az átirat átírata: gimnazisták 3D-be fordították, azaz szoborrá alakították Salvador Dalí *Millet Angelusa* című festményét, ami maga is parafrázis

Fotó: Mészáros Zsuzska jóvoltából

röhögések voltak, és nem is voltunk mindig szakszerűek, de mégis mindenkinek bele kellett helyezkednie az alkotó helyzetébe, és ez mint jó élmény maradt meg. Sajnálom, hogy a művészet-történet-oktatás az ábrázoló geometriával együtt jövőre kikopik nálunk a tantervből, az idén balagóknak van utoljára, ezután már csak rajz lesz, illetve új nevén vizuális kultúra, amibe kénytelenek vagyunk mindent belesűríteni.

Van olyan korszak, stílus vagy alkotó, ami biztos siker, ami minden korosztálynak bejön, és olyanokat is megszólít, akik a gimnáziumban nem művészi pályára készülnek?

A kamaszok – és most lehet, hogy csúnyát mondok – nagyon hajlanak a giccs felé. Ez szerintem életkori sajátosság, hogy az érzellemmel telített képek mindig bejönnek. Például a szecesszió, Alfons Mucha és nőalakjai. De pár éve rettenetesen megy minden, ami bizarr, ez az Instagramra feltett képekből is kiderül. Olyan magasan van már mindenkinek az ingerküszöbe az általános képözön miatt, hogy ez hagy nyomot.

Ebbe a szürrealisták is beleférnek, vagy a fantasyból eredő új műfajok?

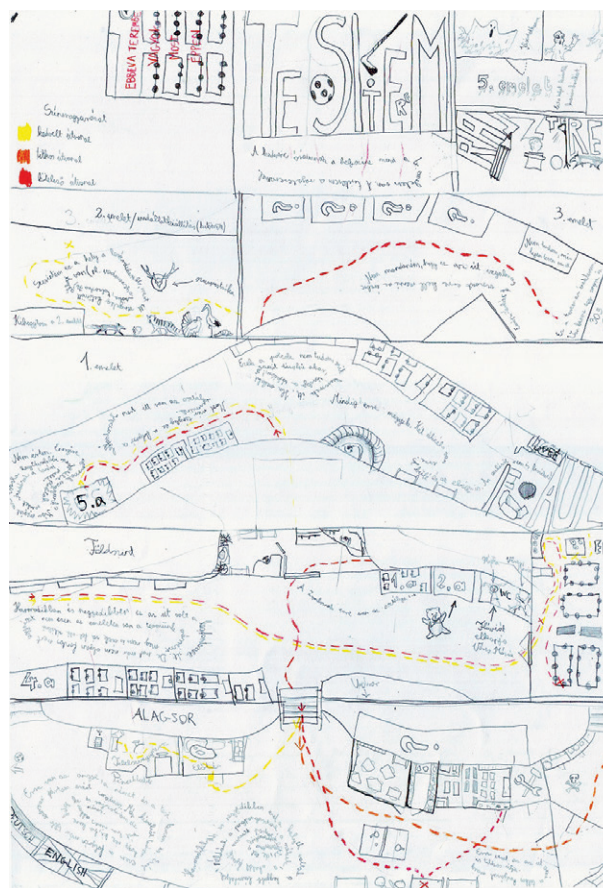
Itt teljes keveredés van, és nemcsak a képzőművészetre gondolok. De a giccs és a bizarr keveréke az igazi (nevet). Szerencsére lehet olyan dolgokat találni a magasművészetben is, aminél bizarrabbat, horrorisztikusabbat nehéz elképzelni, Hieronymus Bosch töretlen sikere a kamaszok között jó példa erre. De Salvador Dalí is sokaknak bejön. Nagyon népszerű foglalkozásunk volt az, amikor Dalí-festményből kellett szobrot készíteniük. Nem is a kép tartalma volt a lényeg, hanem az, hogyan lehet kétdimenziós művet 3D-be átrakni, ami komoly kihívás, de a kellően bizarr figurák beindították a fantáziájukat. Persze hamar találtak hozzá a YouTube-on olyan 360 fokos videót, amivel mintegy beléptek a festmény terébe és virtuálisan körbejárhatták a szereplőket, és mivel kicsiben, gyurmából dolgoztak, remek „körüljárható” és részletes szoborkompozíciókat készítettek, amiket a végén lefotóztunk, így tettük vissza két dimenzióba az alkotást.

Tehát ízlésformálás, terelgetés terén is van feladat bőven.

A térkultúrára ugyanez vonatkozik. Érteniük kell, kellene az építészet és a dizájn nyelvét is, mert a tér, amiben mozognak, a falak, amik között a napjuk nagy részét töltik vagy a hétköznapi tárgyaik is ennek a részei. Maguk is készítenek, terveznek majd épületeket és tárgyakat, vagy legalábbis készíttetnek, megrendelnek, úgyhogy egyáltalán nem mindegy, milyen a vizuális műveltségük, mert ez határozza majd meg a környezetünket.

Úgy látom, ezt már az óvodában el lehet kezdeni. A saját korai városépítő szenvedélyed hozta ki belőled a nápolyiépítészet és a gumi-cukor ötletét, amit a lapunk foglalkoztató mellékletében külön is bemutatunk?

Szerintem fontos, hogy legyen véleményünk a bennünket körülvevő térről, amihez az első lépés az, hogy észrevesszük. Diákkorban könnyen megalapozható ez a tudás azzal, ha mi magunk is kísérletezünk terek, különféle

Az ötödik osztályos Korinek Ádám és Szepessy Hajnalka szubjektív térképei a Fazekas Mihály Gimnáziumot ábrázolják egyedi nézőpontból

Fotó: Mészáros Zsuzska jóvoltából

szerkezetek kialakításával akár makett, akár 1:1-es léptékben. Fontos, hogy ez ne maradjon abba az oviban vagy általánosban, hanem folytassuk a középiskolában is, amikor már az ösztönös alkotáson túl a kritikai szemlélet is megerősödik. A suliban folytonos kihívás az anyagok beszerzése, majd a munkák tárolása, de az ehhez tartozó dolgokból való makettezés például mindkét problémát megoldja. (nevet) Az, hogy a mai gyerekek nehezen tájékozódnak és töredezett a térszemléletük, abból is fakad, hogy sokkal kevesebbet gyalognak, mint mi régen, mert a szülők szállítják őket autóval A-ból B-be. Ez azonban sok vicces vagy kalandos feladattal is fejleszhető. A szubjektív térkép az egyik kedvencem, amikor a gyerekeknek az iskolát vagy a lakóhelyük közvetlen környezetét kell felmérniük és lerajzolniuk. Ez nem lesz a klasszikus térképekhez mérten arányos, mert a saját arányrendszerüket fogja

tükrözni, azt, hogy mit tartanak fontosnak, érdekesnek és mi az, amit észre sem vesznek. Rajta lesznek jó nagyban a kedvenc helyeik, amiket így maguk is beillesztenek valami nagyobb egységbe, megérik a rész-egész viszonyát. És az is érdekes, ahogy ez a térkép változik, ha majd évekkkel később újra megrajzolják.

Ez felnőtteknek is éppen ilyen izgalmas kísérlet lehet. Goethe még ráért lerajzolni a tájakat, romokat, amikor Itáliában utazgatott (persze hónapokig), ma futtában készítünk sok száz fotót, amit aztán talán soha meg nem nézünk, maximum posztoljuk. De abból nem áll össze a térélmény, amit átélünk.

A szubjektív térképen viszont akár hangokat, illatokat, színeket is jelölhetünk. A tipikus szeptemberi első rajzóra témáját...

Csak nem a „legkedvesebb nyári élményemre” gondolsz? Ez a legfrusztrálóbb feladat egy gyerek számára, hiszen aligha lesz olyan, amilyen az élmény volt. Szerintem a többség eleve lemond róla és közhelygyártásba menekül.

Akkor biztos nem, ha úgy adjuk meg a feladatot, ahogyan egy kollégámtól tanultam. Mindenkinek ajánlom, próbálja ki egyszer. Idézd meg érzékszervekre lebontva a nyarat: valami emléket, amit láttál, egy olyat, amit szagoltál, egy szót, hangot vagy zenét, amit hallottál, egy teret, amit bejártál, egy anyagot, amit érintettél! Amikor kipróbáltam a saját diákjaimmal, a nagyobbaktól el sem tudtam venni a feladatot. Október volt már, és ők még mindig lelkesen dolgoztak rajta. Akkor éppen kevesebbet rajzoltunk, viszont sokat beszélgettünk, de amúgy is mindig mondom, hogy nem a kezünkkel, hanem a fejünkkel rajzolunk.

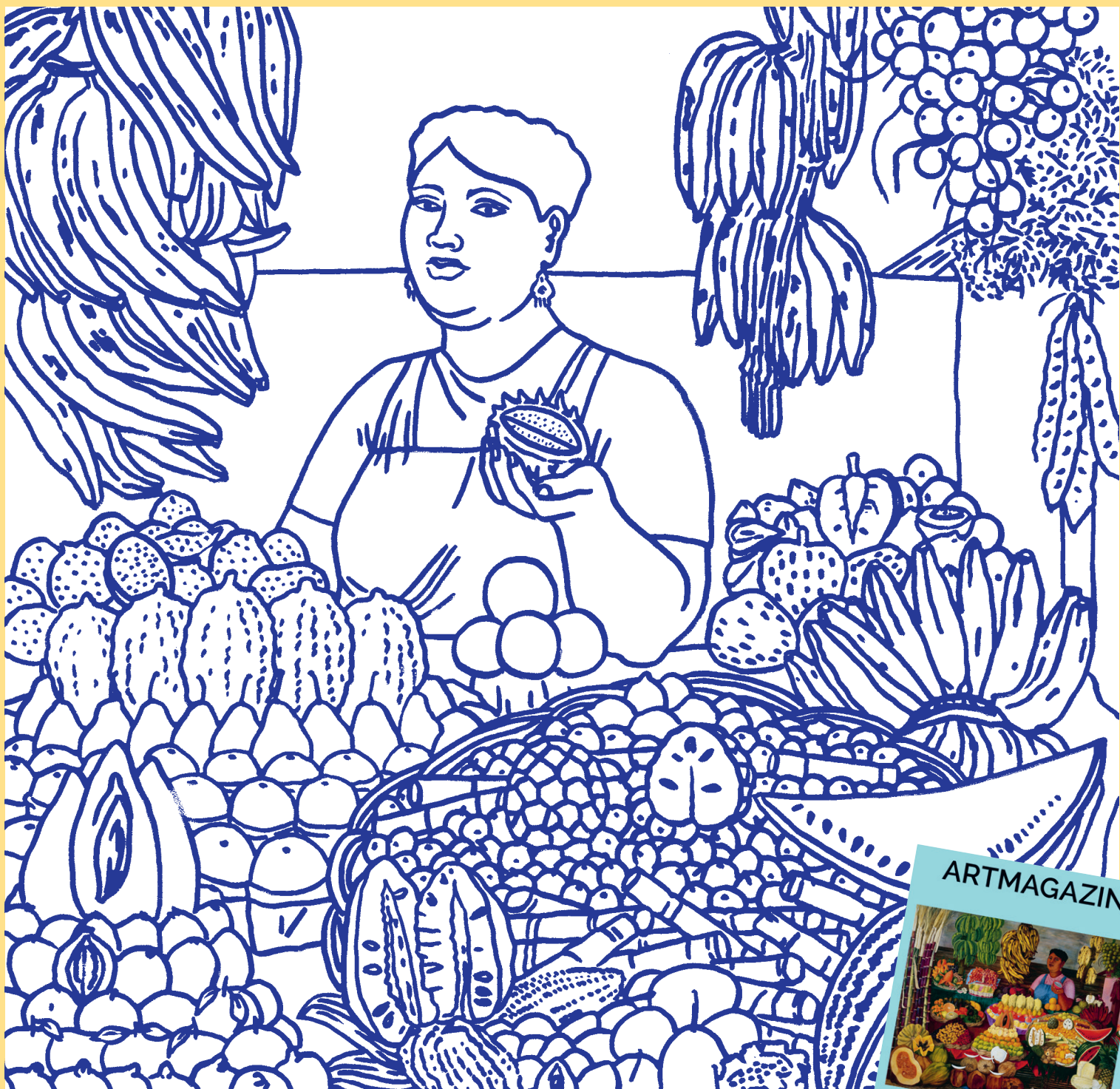

Összeállította: Szikra Renáta és Szilágyi Róza Tekla

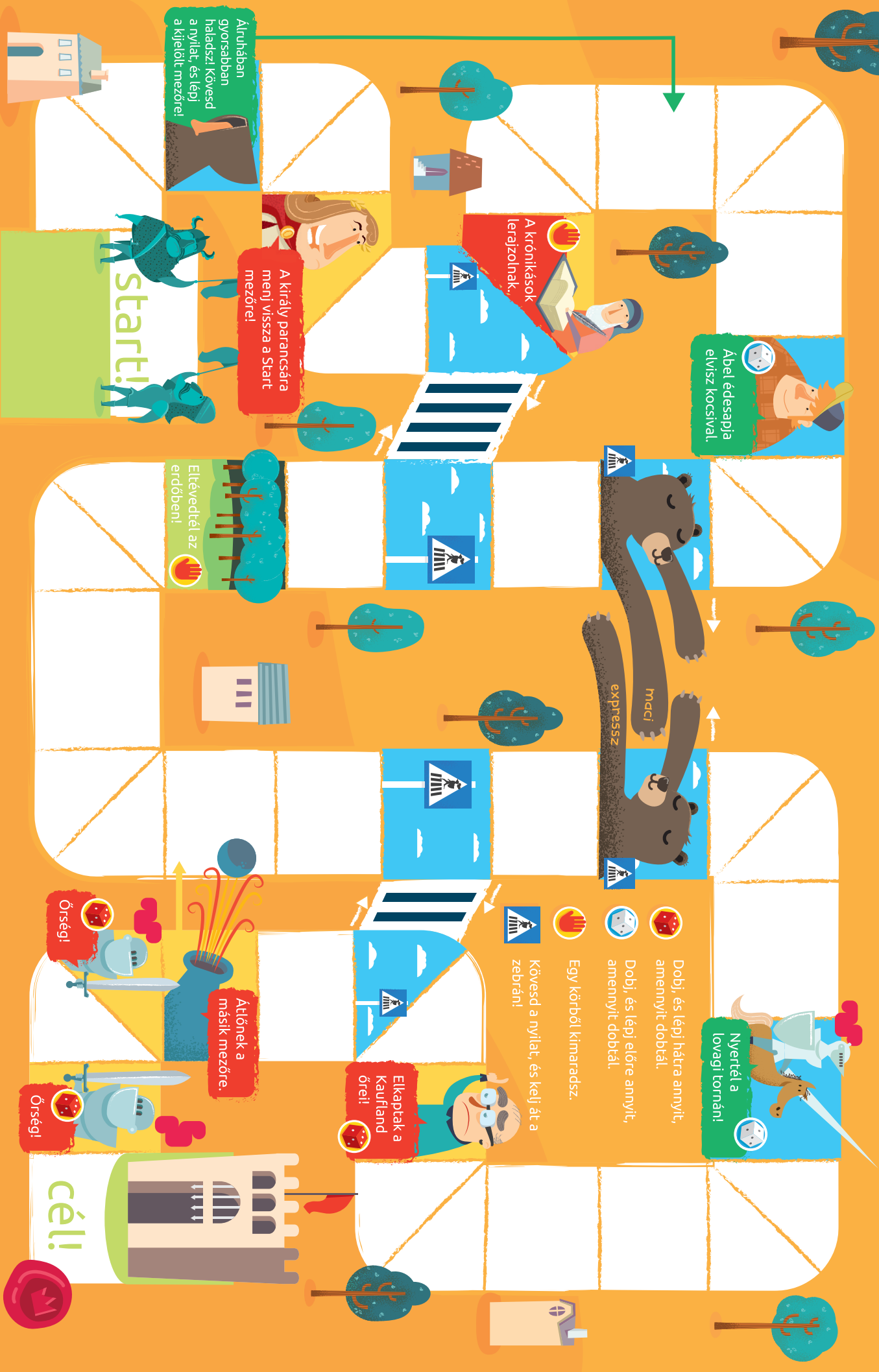
HELLÓ!

Innentől 8 oldal a tiétek! Indulhat a játék.

Színezd ki egyik címlapképünkön a gyümölcsöket, vagy akár az egész képet!

Ábel édesapja elvisz koccsival.

A krónikások lerajzolnak.

A király parancsára menj vissza a Start mezőre!

Atruhában gyorsabban haladsz! Kövesd a nyilat, és lépj a kijelölt mezőre!

Nyertél a lovagi tornán!

Dobj, és lépj hátra annyit, amennyit dobtál.
Dobj, és lépj előre annyit, amennyit dobtál.

Egy körből kimaradsz.

Kövesd a nyilat, és kelj át a zebrán!

Elkaptak a Kaufland őreit!

Átlőnek a másik mezőre.

Őrségi!

Őrségi!

cél!

start!

BOOKR

KIDS

A játék előtt olvasd el Lackfi János Mátyás király medvét aprít című könyvét a BOOKR Kids Mesetárban! Töltsd le ingyenesen mobilra, tabletre!

AZ ARTMAGAZIN KIDS 2 HETES HOZZÁFÉRÉST AJÁNDÉKOZ

AZ ARTMAGAZIN-OLVASÓKNAK INTERAKTÍV MESETÁRÁHOZI

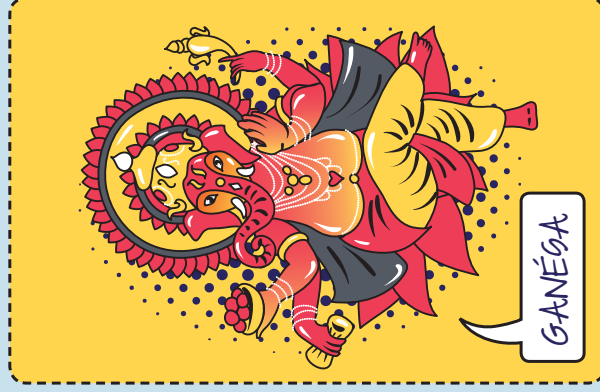
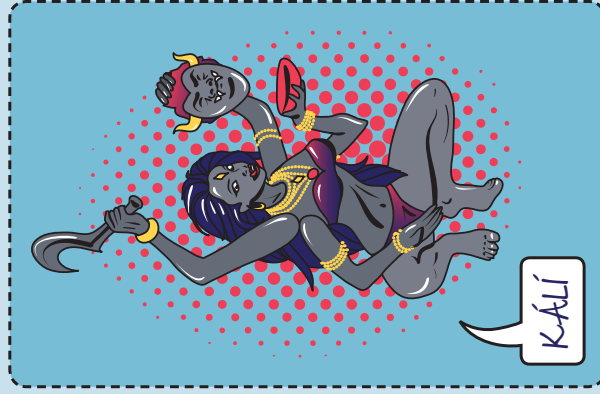
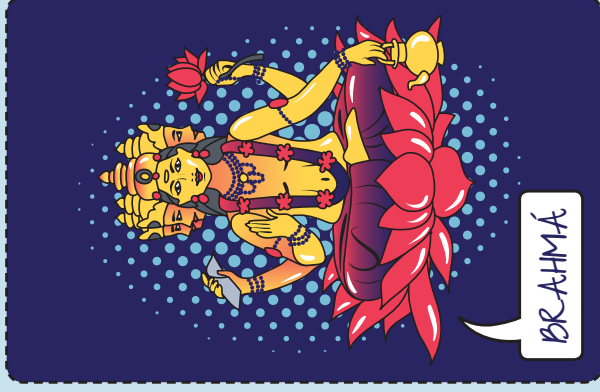
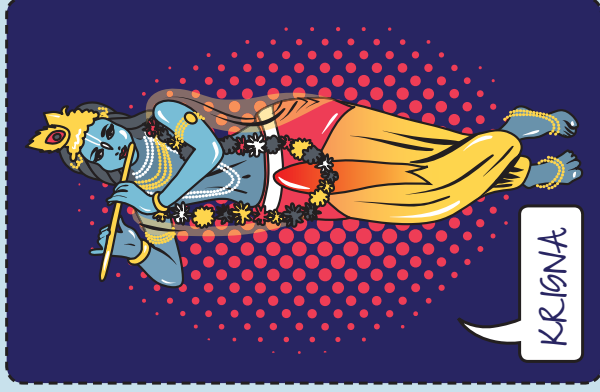
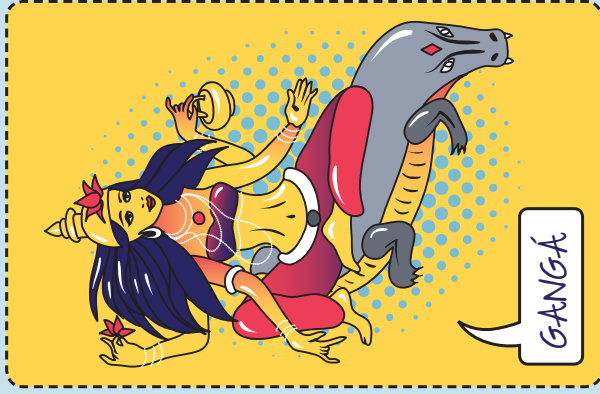
Miután regisztráltál a [www. bookkids. com](http://www.bookkids.com) honlapon, váltsd be ezt a kódot: SNSV-YUQS-QWTX-FZQY, majd töltsd le a Mesetárát a Google Play vagy App Store áruházakból. A belépéshez csak a honlapunkon regisztrált emailcímedre és jelszavadra lesz szükség. Jó nyaralást!

ISTENI NŐ

A Hopp Múzeum legújabb, *Isteni Nő* kiállításán a hindu istennő, ahogy Indiában nevezik, a Dévi különböző női szerepekben: szépségként, feleségként, anyaként és harcosként jelenik meg. A kiállítás arra a kérdésre keresi a választ, hogy ezek az idealizált szerepek hogyan valósulnak meg a földi társadalomban. A bemutatott tárgyak túlnyomó része a Hopp Múzeum indiai gyűjteményének anyagából került ki, ehhez csatlakoznak a kortárs képzőművész, Abhisék Szingh egyedi vizualitást tükröző munkái, melyek középpontjában szintén az istennő személye áll.

A kiállításhoz *India istenei* címmel készült magyar nyelvű múzeumpedagógiai kiadvány a képregények világát megidézve mesél hindu istenek és istennők csodás történeteiről – az alábbi, kivágható szuperhős kártyák ebből a kiadványból érkeztek, a teljes füzet megvásárolható a múzeumban!

BRÁHMÁ, A TEREMTŐ

Neme: férfi
Házastársa: Szaraszvati
Fejek száma: 1
Arcok száma: 4
Karok száma: 4
Ismeretőjege: rózsaszínes piros bőrszín
Különleges tulajdonsága: négy arccal a négy égtől irányába tekint
Attribútumai: könyv, áldozati kanál, fűcsermő, imafűzér, korona
Hátasállata: hatyú

INDIA ISTENEI

SIVA, A PUSZTÍTÓ ÉS A MEGÚJÍTÓ

Neme: férfi
Házastársa: Szati, majd Párvati
Fejek száma: 1
Karok száma: 2 vagy 4
Ismeretőjege: hamuszürke bőrszín, kék torok
Különleges tulajdonsága: táncával a világegyetemet elpusztítja, majd újításernti és fenntartja
Attribútumai: háromágú szigony, holdasrúd, koponya, tekeredő kobra, kagylókürt, dob, imafűzér, kalasa edény, lótuszvirág
Hátasállata: Nandi bika

INDIA ISTENEI

HANUMÁN, A MAJOMISTENSÉG

Neme: férfi
Fejek száma: 1
Karok száma: 2
Ismeretőjege: majomfej
Különleges tulajdonsága: tud repülni és rettentő ereje van
Attribútuma: buzogány

INDIA ISTENEI

PÁRVATI, A HEGY LEÁNYA

Neme: nő
Házastársa: Siva
Fejek száma: 1
Karok száma: 2, 4, 8
Ismeretőjege: piros szarí,
általában Ganésa kíséri
Hátasállata: tigris

INDIA ISTENEI

DURGÁ, A LEGYŐZHETETLEN

Neme: nő
Fejek száma: 1
Karok száma: 2, 4, 6, 8, 10
Színe: világos
Különleges tulajdonsága: legyőzhetetlen
Attribútumai: kard, íj, nyíl, diszkosz, buzogány, villám, lándzsa, háromágú szigony
Hátasállata: oroszlán

INDIA ISTENEI

VISNU, A FENNTARTÓ

Neme: férfi
Házastársa: Laksmi
Fejek száma: 1
Karok száma: 4 vagy 8
Ismeretőjege: kék bőrszín
Különleges tulajdonsága: 10 avatárja van
Attribútumai: buzogány, kagylókürt, diszkosz, lóusz, íj, nyíl, kard, pajzs, virágfűzér, drágakő
Hátasállata: félig ember, félig madár Garuda

INDIA ISTENEI

KRISNA, A MINDENKIT VONZÓ

Neme: férfi
Kísértője: Radhá
Fejek száma: 1
Karok száma: 2
Ismeretőjege: olyan a színe, mint a friss esőfelhő
Különleges tulajdonsága: magában foglalja az egész univerzumot
Attribútuma: fuvola

INDIA ISTENEI

GANÉSA, AZ AKKADÁLYOK ELHÁRÍTÓJA

Neme: férfi
Fejek száma: 1
Karok száma: 4
Ismeretőjege: elefántfej
Különleges tulajdonsága: a gandkának – azaz Siva törpesegeinek – vezére
Attribútumai: édességolyók, csatabárd, lóusz, fél agyar
Hátasállata: műsaka, a pakthányszerű lény

INDIA ISTENEI

GANGÁ, A SZENT FOLYÓ

Neme: nő
Fejek száma: 1
Karok száma: 2, 4
Színe: világos
Különleges tulajdonsága: legyőzhetetlen
Attribútumai: korona, vízililium, hűros hangszer, vizeskorsó, gyöngyök
Hátasállata: makara, a halfarkú krokodil

INDIA ISTENEI

KÁLÍ, A FEKETE

Neme: nő
Fejek száma: 1
Karok száma: 4–10
Ismeretőjege: fekete bőrszín, koponyafűzér, levágott karokból álló szoknya, kilógó nyelv
Különleges tulajdonsága: vérszomjas
Attribútumai: nurok, bárd, háromágú szigony, kard, kagylókürt, íj, nyíl, diszkosz, pajzs, holdkorong, koponya

INDIA ISTENEI

FESTMÉNYHAMISÍTÁS VÉLETLENGENERÁTORRAL (12–99 éveseknek)

Kazimir Malevics orosz festő *Fekete négyzet fehér alapon* című festményét biztos, hogy sokan ismeritek. Az egyik első nonfiguratív, azaz nem alakábrázoló festmény volt a 20. századi művészet történetében, és ennek megfelelően 1915-ben még hatalmas botrányt kavart, mivel nem a hétköznapi látványt igyekezett rögzíteni hagyományos festői eszközökkel. Malevics főként alapszínek (fehér, kék, sárga, vörös, fekete) és geometriai formák (kör, négyzet, háromszög) felhasználásával készítette absztrakt kompozícióit. Ő semmit sem bízott a véletlenre, kompozíciói hosszú kísérletezések eredményeképpen születtek. Mi viszont egy véletlengenerátorral, vagyis dobókockával komponálunk egy sosemvolt Malevics-festményt: a feltüntetett táblázatból minden dobásnál azt a képelemet kell a „vászonra”, jelen esetben a fehér papíron elhelyezni, amelyik a megfelelő értékhez (1–6) tartozik. A táblázat alján kis ábrák mutatják a lépéseket. A kompozíció kialakításában ti magatok is aktívan közreműködhetek. Figyeljétek meg, hogyan kerülnek egyensúlyba az egyes képelemek, hogy jön létre a harmonikus összhatás. Javasoljuk, hogy alkotás előtt nézzetek utána a művész munkásságának a neten és bátran kísérletezzetek!

Hozzávalók: színes papírok, olló, papírragasztó

	1. dobás legnagyobb forma	2. dobás hol helyezked el a képelemben	3. dobás nagy formák színe	4. dobás kisebb formák (tetszőleges elhelyezés)	5. dobás kisebb formák színei	ismételd a 4-5. dobást!
		Középen nagyban				
		bal felső negyed				
		bal alsó negyed				
		jobb felső negyed				
		jobb alsó negyed				
		Középen kisebben				

Egy eredeti Malevics-festmény
1915-ből, talányos címmel:
Egy labdarúgó festői realizmusa
– színtömegek a 4. dimenzióban

Forrás: Google Art Project

Dobókocka sorsolta elemekből készült
„Malevics-hamisítvány” (Veres Dóra munkája)

Miután megalkottátok saját Malevics-képeket (parafrázisokat), már készen álltok arra, hogy egy másik művész munkáiból készítsetek véletlengenerátort egy kis elemzés és kreativitás segítségével! Ehhez az Artmagazin korábbi lapszámaiban is találtok olvasnivalót. Figyeljétek meg a választott művész képeinek színvilágát, a formákat, a tónusokat, kontrasztokat, jelentéseket. Az általatok megfigyelt kategóriák (elemzési szempontok) mind a táblázatokat fejlécébe kerülhetnek. A hat dobáshoz minden kategóriára hat-hat lehetséges megoldást tüntessetek fel a táblázat rubrikáiban. Persze lehet ismételni is, illetve a jó öreg „dobj még egyet!” kártyát használni!

Ha az elkészült táblázatot és legalább egy „hamisítványt” lefotózol és elküldöd nekünk az info@artmagazin.hu címére, mozijegyet, kiállításbelépőt nyerhetsz!

SZECCESSZIO

Az 1900-as évek egy új, színes művészeti korszakkal, a szecesszióval kezdődtek. A fő motívumok között megtalálhatóak a virágok, levelek, de a játékos, élénk, kacskaringós formák is. Jellemző a stílusra, hogy indaszerű, vastag körvonalakkal díszítik a szecessziós épületeket és az iparművészeti tárgyakat is. A Kiscelli Múzeum szecessziós szobájában lógó hatalmas, állat- és növénymintás üvegablak és a tűzzománcos kandalló a korszak legjellegzetesebb iparművészeti tárgyai közé tartoznak.

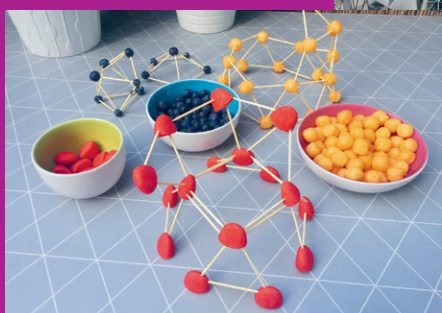

Fejezd be a tarka, fajdkakasos
üvegablak díszítését, ami valószínűleg
Róth Miksa műhelyéből származik,
majd öltöztess fel a párocskát:
használd élénk színű ceruzákat
vagy vágj ki és ragassz mintás
textildarabokat a figurákra!

EHETŐ ÉPÍTÉSZET (3–99 éveseknek)

Biztosan mindenkire rászóltak már, hogy „ne játssz az étellel!” – mi pedig most épp erre biztatunk benneteket! Ehető épületeket, egész városokat készíthetünk nápolyiból, gumicukorból, kölesgolyóból és egyéb finom falatokból, ami éppen a kezetek-szátok ügyébe esik.

Az alapháromszögek összeépítésével tetszőleges térformákat készíthetsz, kísérletezz bátran toronnyal, buborékszerkezetű kupolával!

GUMIMACI-TORONY

Kezhetjük a nagyon sokféleképpen felhasználható rácyszerkezetekkel, amiből vasúti hidak, gyáracsarnokok, üvegházak, tornyok épülnek. Szám-talan variáció létezik, de mindegyik rudakból és a rudakat összefogó csomópontokból áll. Ti is ismertek ilyen épületeket! Párizs jelképét, az Eiffel-tornyot vagy a pesti Nyugati pályaudvar vasszerkezetes üveg-csarnokát, ami százötven évvel ezelőtt, amikor építették, technikai bravúrnak számított. A budapesti „Bálna” épületének hullámzó üveghéja is háromszögek hálózatából áll. Az egymás mellé és fölé kapcsolt háromszög alapszerkezetből Buckminster Fuller amerikai építész, feltaláló és mérnök készített először olyan kupolát, amit nem kell falakkal, tartógerendával alátámasztani, mégis hatalmas területet képes befedni. Üvegházak, stadionok, kiállítási csarnokok, még különleges lakóházak is épülnek ebből az erős, könnyű, rugalmas és gyorsan felépíthető szerkezetből.

A munkát kezd három fogvájó és három csomópontnak való finomság összetűzésével. Ez a háromszög lesz az alapelem, amelyet tetszőleges irányban bővíthetsz, építhetsz. Érdekes először szabályos testekkel, tetraéderrel, háromszögrácscsal próbálkozni, és ha ez már megy, akkor szabadon terjeszkedhetsz a térben, légy kreatív!

Hozzávalók: a rudakhoz fogvájó, a csomópontokhoz gumicukor, áfonya, kölesgolyó, kis darabokra vágott sajt stb.

Nápolyiból rolettiből és csokis kekszből toronyházakat építhetsz, hasonló, mint a hatvanas években épült londoni Keeling House

NÁPOLYI-VÁROS

Eddig a vázszerkezetre koncentráltunk, most gondolkodjunk épülettömbökben! Nápolyi kekszek és roletti lesz az építőköv. Kihaszználhatjuk a különböző formák adta lehetőségeket, de fel is darabolhatjuk őket, ha más alakú, méretű „tégla”, tömbre van szükségünk. A nápolyi már önmagában is csíkos, de érdemes kísérletezni a különféle kekszek, a durva felületű zabkeksz és a sima sötétbarna csokibevonatos felületekkel is, hogy izgalmas, változatos legyen az utcaképünk. Az építéshez ihletet adhatnak az *Artmagazin* cikkei. Goldfinger Ernőnek és brutalista stílusú londoni városnegyedének, Molnár Farkas modern villáinak és a Bauhausnak (akár szüleitek segítségével) utánanézhettek az *Artmagazin Online* archívumában is.

Ha belejöttél a munkába, ne állj meg egy háznál, építs egy egész lakónegyedet! Nemcsak emeletes házakat lehet építeni és összekapcsolni, kipróbálhatod az erkélyes és teraszos változatokat, csinálhatsz utcákat, játszótereket, medencét, parkokat virágágyásokkal, mindent, ami kényelmesebbé teszi a városlakóid életét.

Hozzávalók: egy vödör nápolyi és többféle keksz (ami csak akad a háznál)

További izgalmas játékokat találhatsz Mészáros Zsuzska honlapján: www.designped.com

MAGYARORSZÁG LEGNAGYOBB VÍZI SZÓRAKOZTATÓPARKJA MOGYORÓDON!

Vár a nyár!

9 medence

3500 m² vízfelület

1500 m csúszda

26 csúszdapálya

Aquaréna

az igazi aquapark
Mogyoród

Minden délután kedvezményes belépő! | Szerda, diáknapi!
Szombat – VÁR A NYÁR party sorozat Dj Dominique!

Közvetlen VOLÁNBUSZjárat indul óránként az Újpest-Városkapu autóbusszállomásról az Aquaréna felé

WWW.AQUARENA.HU

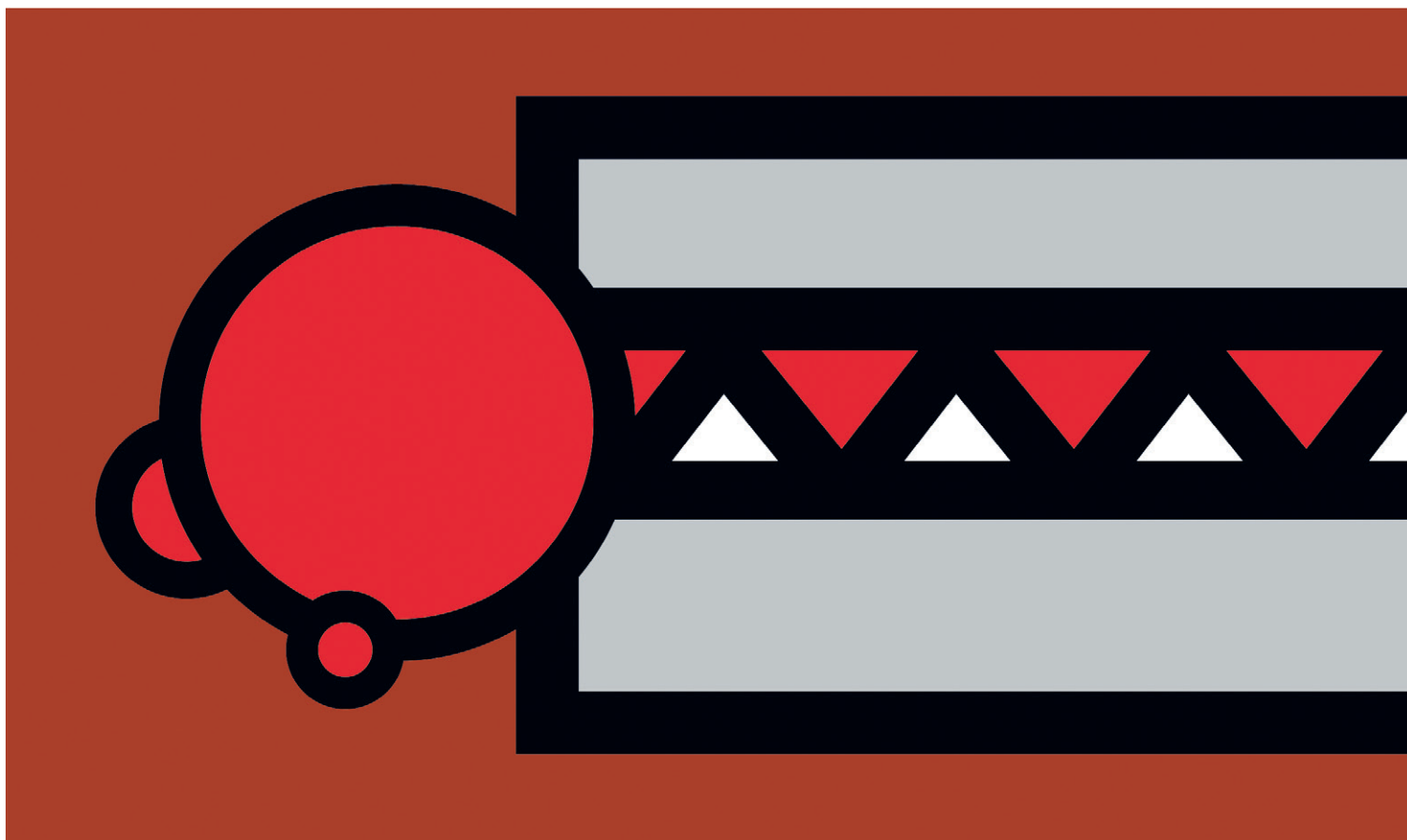
[FACEBOOK/AQUARENA](https://www.facebook.com/aquarena)

Gobelinhímzés, piktogram, folyamatábra, kollázs, papírszínház vagy babszemek:
ugyanaz a mese más képpel – másképpen.

Révész Emese

PIROSKA ÉS A NÉGYZET

Dizájn mesekönyv-sorozatok

Kárpáti Tibor pixeles rajzai *A három kismalac* történetéhez

A képek könyv gyermekded dolog: az általános szóhasználatban kisgyermekeknek szánt kiadványt jelent, a szöveg nélküli képek könyv kapcsán pedig elsősorban az olvasni még nem tudó kicsiknek szánt lapozókra gondolunk. Az irodalomközpontú magyar kultúrában a szavak teszik igazán fontossá és érdekessé a könyveket, a közvélekedés szerint, aki tud olvasni, az nem szorul a képek segédletére. Ezzel szemben a nyugat-európai könyvkiadásban szélesebben törnek előre a szöveg nélküli képek könyvek, készítésük és kiadásuk kifejezetten trendi a kortárs grafika és dizájn körében.¹ A képek tekintetében konzervatív magyar könyvkiadást ismerve meglepő lehet, hogy e sajátos műfaj egyik úttörő, nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő kezdeményezése a hazai Csimota Kiadóhoz kötődik.

A 2003-ban alapított Csimota gyerekkönyvekre specializálódott, de azon belül stílusosan és műfajilag a folyamatos újítás jellemzi működésüket. Nevükhöz fűződik a japán Papírszínház meghonosítása, a társadalmilag felelős kérdése-

ket boncolgató Tolerancia-sorozat elindítása és a szöveg nélküli képek könyvek úttörő példája, az úgynevezett Design-könyvek életre hívása, amelyből 2007 óta eddig 23 kötet jelent meg. Ötlete a kiadó alapítója, Csányi Dóra fejezől pattant ki, aki Kárpáti Tibor pixeles rajzait látva vállalkozott az első, öt kötetet magában foglaló sorozat elindítására. Elgondolása szerint egy-egy klasszikus mesét öt grafikus öt különálló könyvben dolgoz fel, a szöveges kommentárok teljes mellőzésével, csak képekben. A kis méretű, 12 x 12 cm-es, kemény fedelű kiadásokban 20 oldal állt a rajzolók rendelkezésére ahhoz, hogy egy-egy, világszerte jól ismert mesét elbeszéljenek. Az első sorozat 2007-ben a *Piroska és a farkas* meséjét dolgozta fel, ezt követte *A három kismalac* (2007), a *Hófehérke és a hét törpe* (2009), majd a *Csizmás kandúr* (2012), legújabbán pedig a még csak három kötetnél tartó *Csipkerózsika* (2015–2016).

A képek könyv számos rokon vonást mutat a bön-gésző, művészkönyv, képregény és „graphic novel” műfajával, de egyikkel sem azonos

teljességgel. Korai példái már a húszas években megjelentek, ám első reneszánsza a dizájn könyvtervezői szemlélet terjedésének idejére, a hatvanas évekre esett (Warja Lavater, Bruno Munari, Iela Mari, Tomi Ungerer), de az ezredfordulón már a könyvtervezés egyik leginnovatívabb ága lett, a nagyközönség, gyűjtők és teoretikus elemzők közkedvelt terepe. Kortárs klasszikusai közé tartozik David Wiesner, Shaun Tan és Armin Greder, akiknek kötetei gyermekek számára is élvezetet nyújtanak ugyan, de kifejezésmódjuk művészi igényével és összetettségével messze túlnőnek a gyerekkönyvek szűkre szabott kategóriáján. William Patrick Martin az ötszáz legszebb képkönyvet összegyűjtő kötetének tízes toplis-táján egy magyar alkotó könyve, Bányai István *Zoom* című kötete is helyet kapott. Részint az ő nyomdokain jár (a New Yorkban szintén nevet szerzett) Kárpáti Tibor, aki a képek könyv egyik hazai úttörője. *Valentine 2 love stories* és *Pápaszem* (PBooks) című kötetei távolról sem csak gyerekeknek érdekesek.

Grela Alexandra alkotása a *Csipkerózsikához*

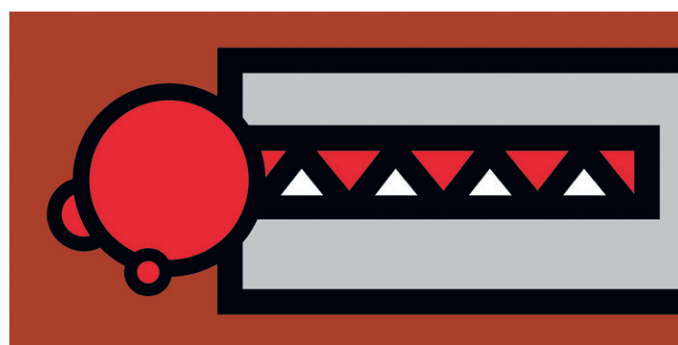
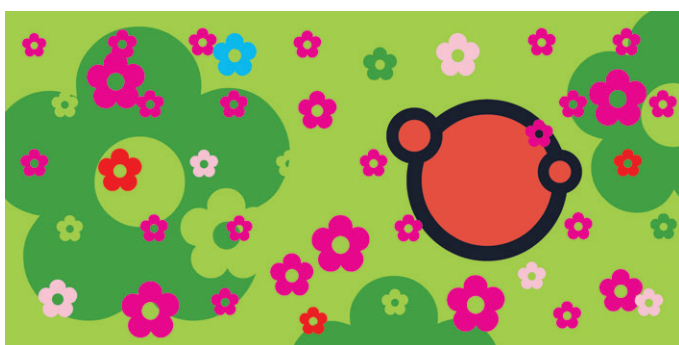
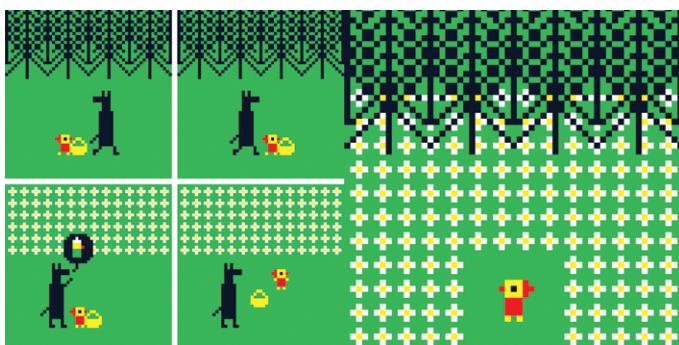
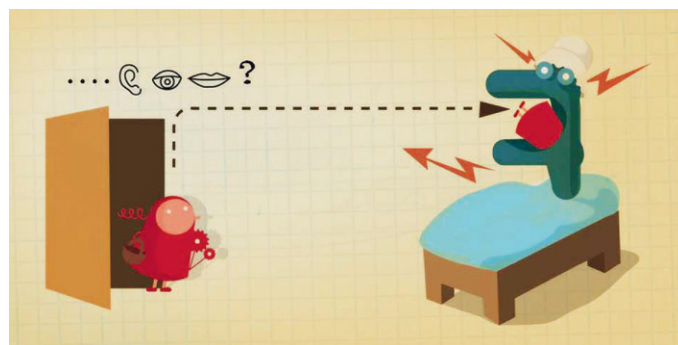
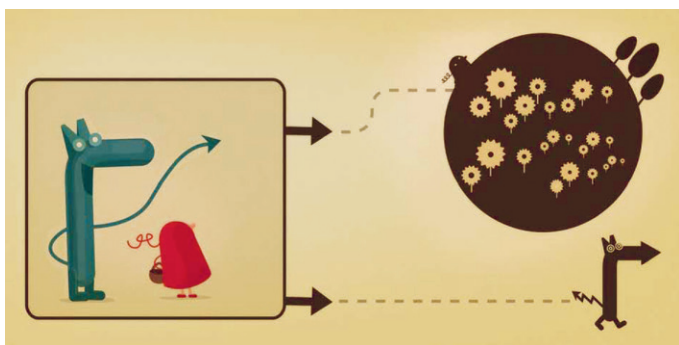
A hazai közönség számára két esetben elfogadható az írás mellőzése, a babáknak szóló lapozók és a kifejezetten megfigyelő nézésre szánt böngészők esetében. A képkönyvek azonban különböznek mindezekről, amennyiben összefüggő, olykor összetett, metaforákban gazdag narratívát mesélnek el, kizárólag képekkel. Megértésük és feldolgozásuk a vizuális műveltség (*visual literacy*) napjaink „képkultúrájában” kulcsfontosságú képességét mozgósítja. A képkönyv aktív néző/olvasót feltételez, az ábrázolt történet az ő együttműködő részvételével válik teljessé, a narrátor szerepét pedig a rajzoló veszi át. Pedagógiai szempontból fejleszti a gyerekek kreativitását, képolvasási készségét, de szókincsét és elbeszélőtechnikáját is, miközben kapcsolatot teremt az írott és beszélt nyelv között.

A kortárs képkönyvek zöme a szerző-rajzoló saját, eredeti történetét eleveníti meg. A Design-könyvek viszont olyan történeteket dolgoznak fel, amelyek mindenki számára jól ismertek, részei a közös, egyetemes mesei hagyománynak. Erősen kötődnek az irodalmi, szóbeli hagyományhoz, feltételezik a mesészöveg előzetes ismeretét, akár olvasásáról, akár hallgatásáról van szó. A mese ugyanis évezredek keresztül élőszóban előadott szöveget jelentett, amely az előadó performanszában öltött testet és a közönség interakciójával társult. A képeket követve gyerek és felnőtt olvasók „újraírják-mesélik” a történetet (akár élőszórol, akár belső monológrol van szó), tehát a Csi-

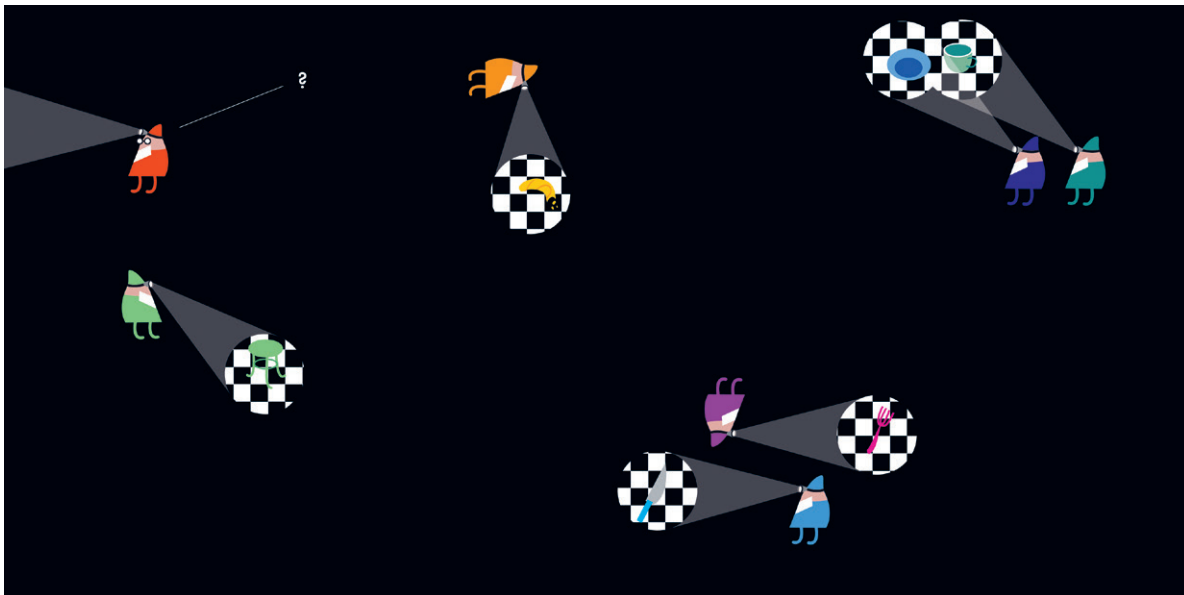
mota sorozat képkönyveivel a mesék valójában visszatérnek eredeti, szóbeli formájukhoz.² Ugyanazon történet eltérő szemléletű, kulturálisan és individuálisan változó előadása eleve mély rokonságot mutat a mesék alapvetően változó természetével. A sorozatban feldolgozott öt mese közül (*A három kismalac* kivételével) négy szerepelt a Grimm testvérek 19. századi, irodalmilag átdolgozott közléseiben. A kortárs mesetörténet hangsúlyozza, hogy a mese eredendően nem gyerekeknek szánt és nem irodalmi műfaj, hanem felnőtt közönség számára, élőszóban előadott történet. Méghozzá olyan történet, amely a színhagyomány folytán számos alakváltozatban létezett, míg lejegyzői irodalmi formában nem rögzítették. Lényegileg sajátja tehát a variáció, az egyéni változat.

A szövegekhez hasonló sokszínűség jellemző a Grimm-mesék korábbi illusztrációira, amelyek legjava csöppet sem gyermekien bájos, hanem a mesék mélyrétegeit érintő, maradandó művészi alkotás. A klasszikusnak számító Gustave Doré nagy hatású képei után Maurice Sendak, vagy az 1970-es években David Hockney provokatív illusztrációi, napjainkban pedig Lisbeth Zwerger, Shaun Tau és a magyar származású, New Yorkban élő Dezső Andrea képei a Grimm-mesék legszínvonalasabb grafikai átiratai közé tartoznak. Itthon a Grimm-mesekönyveket évtizedeken át Róna Emy tündéri rajzai kísérték, a közelmúlt ízlésromboló dömpingjéből azonban csak néhány kötet emelkedik ki, köztük Békés

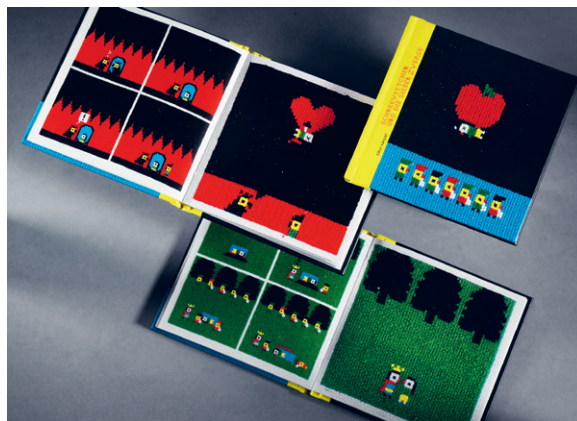
Rozi és Rofusz Kinga illusztrációs vállalkozása. A Csimota szerkesztőinek kifejezett szándéka szerint a Design-kötetek stílusán teljesen eklektikusak. Rajzaik között az expresszív festői kifejezőmódtól az elvont, emblemátikus előadásig számos árnyalat megtalálható. A 2007-ben készült első ötrészes sorozat, a *Piroska és a farkas* kötetei közül Rutkai Bori festményei expresszív, emocionálisan telített jelenetek, míg Balogh Andrea vonalrajzai modernizált környezetben játszódó, retró hangulatú képek. A piktogramok és absztrakt emblémák térfoglalása is jól megfigyelhető a kortárs dizájn mesekönyvekben.³ Baranyai (b) András a folyamatábrák grafikai nyelvén, Kárpáti Tibor pixeles képei a korai számítógépes játékok vizualitását követve idézik meg az eseményeket. A sorozat leginkább elvont darabja Takács Mari kötete, aki absztrakt geometrikus formákkal jelezte a történet legfőbb csomópontjait. Baranyai, Kárpáti és Takács műveinek közös jellemzője, hogy a történet menetére, fordulópontjaira, a szereplők térbeli helyzetére (találkozásokra és elválásokra) koncentrálnak, a környezet részleteit, párbeszédet a nézőre hagyva. A mese drámai csúcspontja, a kislány bekebelezése a különböző kötetekben grafikailag radikálisan eltérő értelmezéssel, hol dramatizálva, hol játékos humorral vagy képi elvonatkoztatással enyhíti a horrorisztikus látványt. Az illusztrátorok egyéni interpretációját tükrözik a különféle befejezések, a jelmezes színjátéktól a boldog családi idillig.

Variációk a *Piroska és a farkas* meséjére
Fentről lefelé: Baranyai (b) András, Kárpáti Tíbor, Rutkai Bori, Balogh Andrea, Takács Mari

A Hófehérke és a hét törpe Pap Kata, Kasza Julianna és Makhult Gabriella feldolgozásában

A *Hófehérke és a hét törpe* meséje
Kárpáti Tibor „hímzett” képein

A *három kismalac* sorozatának leginkább leíró jellegű anekdotisztikus darabja Nagy Dóra rikítóan élénk színekkel megfestett képsora. Pap Kata fotó és grafika kombinálásával, tányérra rakott babszemekkel játssza el a történetet (ami közel áll a kisgyermek mágikus mesei gondolkodásához), fekete-fehér vonalrajzzal egészítve ki azokat. A mesében nagy szerepe van a textúráknak. Ezt aknázza ki Takács Mari, aki a figurái geometrikus alapformáit szövetkollázsokkal teszi egyénivé. A szalma-, fa- és téglaházikó anyagai Nagy Dia színeket mellőző, geometrizált formákból építkező képein is absztrakt módon jelennek meg. Az eltérő helyszíneket a számítógépes játékokból ismert, a képtér sarkában feltűnő térképen jelzi. Az absztraháló előadásokból világosan értelmezhető, hogy a történet térben és időben az építés/rombolás/menekülés ritmikus hármasságára tagolódik. Kárpáti Tibor pixeles, három párhuzamos sávban futó ábráin a cselekmény ismétlődő, időben párhuzamos elemeit emeli ki: ahogy fogynak a malacok házai, úgy fogynak a helyszíneket és idősíko-

kat jelző sávok is. Ez a megoldás lehetővé teszi a három színtér párhuzamos bemutatását, arra irányítva a néző figyelmét, hogy a színtér és szereplői akkor is léteznek, ha épp nem aktív szereplői az eseményeknek.

A szüzsé belső tagolása, ismétlődései, „képrímei” különösen jól megragadhatók a *Hófehérke és a hét törpe* meséjében. Stilárisan ez a sorozat a legváltozatosabb. Kasza Juli arab címet viselő (s ennek megfelelően visszafelé lapozható) vektoros grafikáiban a számosság és folyamatábrák ritmikus ismétlődése felől közelíti a történethez. Kárpáti képei ezúttal jellegzetesen női tevékenység, a gobelinhímzés révén kaptak formát, Siele Ernánitos pedig a tengerparton befotózott bábokkal vitte színre a mesét. Archaizáló karakterű Pap Kata fekete-fehér rajzainak sorozata és művészileg igényesen megformáltak Makhult Gabriella fekete-barna, erős érzelmi töltésű, szimbolista jellegű linómetszetei. A sorozat arra készíti a nézőt, hogy összevesse ugyanazon jelenetek (erdei bolyongás, mérgezés) eltérő képi előadásmódját. Hasonló festői szimbolizmus jellemzi

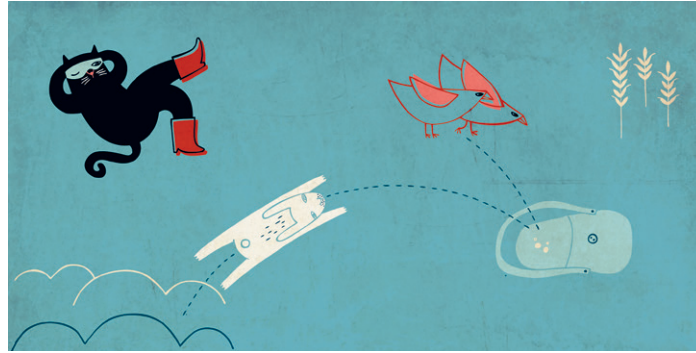
a *Csipkerózsika* legújabb elkészült három kötetét, Maros Krisztina, Grela Alexandra és Szepesi Szűcs Barbara képeit, miközben a *Csizmás kandúr* történetének interpretációit inkább a stiláris megformálás és képi elvonatkoztatás változatai jellemzik. Paulovkin Boglárka archaizáló, 18. századi fametszetes ponyvák stílusát idéző rajzokkal beszél el a történetet, Stark Attila (a sorozatban egyedülként) karikatúrisztikus képregény formában viszi színre a svindlis macska kalandjait. A mesében kulcsfontosságú szerepe van a különféle cselvetésekhez használt tárgyakkal (csizma, táska, fogoly madár, nyúl, új ruha stb.), Bodonyi Panni színes vonalrajzaiban ezek, valamint a főhős élénk helyváltoztatása és metamorfózisa áll a középpontban. Carolina Búzio fehér papírkivágatokká stilizálja a mese főbb elemeit. Ám mind közül a leginkább elvont Csernus Ági interpretációja, aki a környezet és interakció teljes mellőzésével, csupán az egyes jelenetek kulcsát alkotó eszközökre utaló tárgyakat fotózza be (malom alakú mézes sütemény, legóvár, úszógumi stb.). A semleges háttér előtt

A *három kismalac* részlete Nagy Dia rajzán

Maros Krisztina munkája a *Csipkerózsikához*

A *Csizmás kandúr*hoz készült alkotások fentről lefelé:
Bodonyi Panni, Paulovkin Boglárka, Carolina Búzio

ábrázolt, statikus fotók sorozatának visszaalakítása dramaturgikus történeté már többszörös elvonatkoztatást igényel. Aktív (és inkább felnőtt) nézőt feltételez, aki a mese ismeretében képes összefüggést teremteni az eklektikus tárgyhalmozásban, képes a tárgyi szimbólumokat dekódolni (a vasalt fehér ing a molnárlegény fürdés után kapott új ruhájára utal), az elvont képi utalások köztes helyeit eseményekkel, párbeszédekkel és érzelmekkel megtölteni. De azért mielőtt azt gondolnánk, hogy efféle absztrakt képi gondolkodásra csak a felnőtt

néző képes, adjunk lehetőséget a gyerekek az értelmezésre. A geometrikus és szimbolikus elvonatkoztatás nem okoz gondot számukra, a képekbe rejtett humorra pedig kifejezetten fogékonyak. Az újabb pszichológiai vizsgálatok igazolták, hogy a képek befogadása kognitív, esztétikai és érzelmi szinten párhuzamosan zajlik, és a képi absztrakciót, vizuális metaforákat ösztönösen jól értelmezik a kisgyermek. Ez azonban csak látszólag automatikus, könnyed folyamat. A kisgyermek részéről összetett kognitív készségeket moz-

gósít (keresés, észrevétel, felfedezés, összehasonlítás, egyeztetés, osztályozás, kivetítés stb.), de ez tanulható és fejleszthető képesség. Meglehetősen hasznos is, mivel a jelenlegi „képkorszakban” az elvont képek helyes és kreatív értelmezése már alapvető szociális készség. Arról nem is szólva, hogy a sorozat az eltérő megközelítések elfogadására és megértésére vezeti rá fiatal olvasóit, felkínálva az értelmezés szabadságának sokszínűségét.

| 1 2013 óta az olaszországi Mulazzóban önálló versenye is van a „csendes könyveknek” (International Illustrated Silent Book Contest). Tavaly Maros Krisztina *Milyen színű a boldogság?* című kötete a pályázat döntősei közé került. | 2 Noha a képkönyvek legfőbb ismérve a szöveg mellőzése, a verbalitás mégis nélkülözhetetlen alkotóelemük. Minden képkönyvnek van címe, impresszuma, a Design-könyvek némelyik darabjában pedig feltűnnek rövid indulatszavak is. A Csimota sorozatának egyedi jellemzője, hogy minden kötet ugyanazon mese más nyelvű címét viseli. A *Piroska és a farkas* kötetei például magyar, német, angol, francia és spanyol címeken jelentek meg; a *Csizmás kandúr* olasz, portugál, dán, görög és lengyel címeken, ami az egész sorozat egyik legfőbb hitvallását, a képek nemzetek feletti univerzalitását és a kulturálisan, egyénileg eltérő interpretációk szabadságát hirdeti. | 3 2013-ban Frank Flöthmann a Grimm-mesék egész gyűjteményét elevenítette meg szöveg nélküli piktogramokkal. A magyar kiadóhoz közelebb álló francia párhuzamok közül Rascal aktivista jellegű, geometrikus feldolgozása, valamint Sonia Chaine és Adrien Pichelin piktogramokban mesélő kötete hozható fel példaként. Előképként pedig megemlíthetjük Warja Lavater művészkönyvét, aki csaknem ötméteres képfolyamában fordította le Piroska történetét a vizuális grammatika absztrakt alapelemeire 1965-ben.

KEMKI, Lukács, Aczél, ÁBTL, Artpool, Szabédi,
biennále, tánc, építészet, film, művészettörténet
– archívumok papíron, memóriában, felhőben

múzeumcafé 65

A MúzeumCafé 65. számát keresse
a nagyobb újságárusoknál és a múzeumshopokban!

archívum
a kartotéktól a felhőig

SZÁNTÓ PIROSKA
(1913-1998)
BIBLIA ILLUSZTRÁCIÓI
A KERESZTÉNY
MÚZEUMBAN

Helyszín: Keresztény Múzeum,
Esztergom, Mindszenty tér 2.

Nyitva: 2018. június 23-december 31.
Látogatási idő: hétfő és kedd kivételével naponta 10-17 óráig

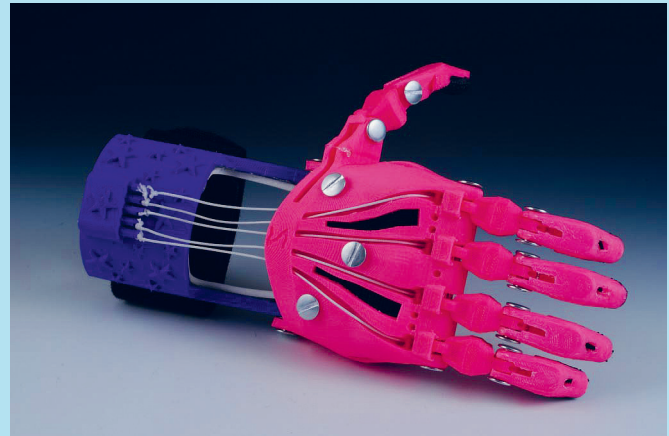

Fotó: Frankie Flood
/ Enabling the Future

#DIZÁJN #3D_NYOMTATÁS #SZÍNES #PROTÉZISEK #GYEREKEKNEK

Évek óta Magyarországon is jelen van olyan szervezet, amely segít végtaghiányos gyerekeknek. A támogatásuk egyrészt a 3D nyomtatott, egyszerű, olcsó műkezek gyártását foglalja magában, ami nagy segítség a szülőknek (is), hiszen a folyamatos növésben lévő gyerekeknek gyakran kell cserélni a protézisét. Nemcsak gazdasági szempontból előnyösek a művégtagok, hanem segítenek a gyerekeknek a könnyebb beilleszkedésben és a vidám, színes protézisekkel sokkal jobban el tudják fogadni saját testüket is: a rajzfilmek és szuperhősök karaktereihez hasonlókká válnak az egyedileg megtervezett, robotokra emlékeztető műkezekkel. Az egyszerű 3D nyomtatott művégtagok világába Dobi Dóra, dizájnteoretikus, az e-Nable önkéntese ad rövid betekintést.

Fotó: Frankie Flood / Enabling the Future

Fotó: e-NABLE Hungary

Fotó: Raneë Stollenwerk / Enabling the Future

PAUKER® HOLDING

az én nyomdám

AAA®

Highest creditworthiness

MB | MAGYAR
BRANDS

7x '11 '12 '13 '14 '15 '16 '17

BUSINESS
Superbrands^{8x}

'10 '11 '12 '13 '14 '15 '16 '17

Teljeskörű nyomdaipari szolgáltatások
+36-1-272-2290
nyomda@pauker.hu
www.pauker.hu

IHLET és IDEÁL

Az inspiráló szépség

**Rómer Flóris Művészeti
és Történeti Múzeum**

Esterházy-palota

Győr, Király u. 17.

2018. június 15. – október 31.

Hétfő kivételével naponta 10.00–18.00 óráig.

RÓMER FLÓRIS
Művészeti és Történeti
Múzeum, Győr
nyitott színes eleven

GYŐR
EGY VÁROS. EZER ÉLMENY.